

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์
กำแพงเพชรอย่างยั่งยืน

**People's Participation of Sustainable Tourism Management in
Kamphaeng Phet Historical Park**

สุประภา สมนึกพงษ์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ประจำปี 2552

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมซึ่งประกอบไปด้วยธุรกิจหลายประเภททั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อม นักท่องเที่ยวส่วนมากจะมาซื้อบริการต่างๆที่แฝงมากับการท่องเที่ยว ในแต่ละปีสามารถทำรายได้เข้าประเทศจำนวนมหาศาล (สาวิตรี พิสนุพงษ์, 2543) ได้มีการคาดการณ์ว่าในปี 2543 – 2553 จะมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 7.2 ต่อปี (World Travel & Tourism Council, 1999)

ประเทศไทยมีทรัพยากรทางด้านศิลปวัฒนธรรมจำนวนมาก เช่น แหล่งศิลปกรรมที่เป็นวัด สถาปัตยกรรม พระพุทธรูป และโบราณสถานและโบราณวัตถุอื่นๆ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่ามีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยอดีตกาล ถ้านำทรัพยากรด้านศิลปวัฒนธรรมมาผสมผสานกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะเกิดเป็นมูลค่าขึ้นมาทำให้เกิดเป็นรายได้ในท้องถิ่นมหาศาล แต่จะต้องตั้งอยู่ในการพัฒนาที่ยั่งยืนและมั่นคงตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 และ 10

อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ตั้งอยู่ในตำบลนครชุม ตำบลหนองปลิง ตำบลสระแก้ว และตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ทางภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ซึ่งอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรได้รับการยกย่องให้เป็นหนึ่งในมรดกโลกร่วมกับที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ในปี พ.ศ. 2535 มีแหล่งศิลปกรรมทั้งหมด 86 แห่ง แบ่งเป็น 4 เขตพื้นที่คือเขตอรัญญิก เขตนครชุม เขตฝั่งตะวันออก และเขตในเมือง อยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร 2 พื้นที่คือ กรมศิลปากรจังหวัดกำแพงเพชร จะดูแลเขตในเมือง และเขตอรัญญิก และกรมศิลปากรจังหวัดสุโขทัย ทางฝั่งเขตนครชุม และเขตตะวันออก ทำให้การดูแลและการเข้าถึงยังจำกัดอยู่ ฝั่งตะวันออกและฝั่งนครชุมจึงค่อนข้างเสื่อมโทรมขาดการทำนุบำรุงในตัวแหล่งศิลปกรรม ชุมชนที่ใกล้เคียงแหล่งศิลปกรรมนั้นๆยังมีการเข้ามาดูแลได้บ้างแต่ยังอยู่ในข้อจำกัดของกฎหมาย ซึ่งประชาชนจะมีเสรีภาพโดยไม่จำกัดเฉพาะอยู่ในเรื่องการรักษาวัฒนธรรมทรัพยากรเฉพาะในท้องถิ่นของตน แต่ไม่มีสิทธิที่จะกำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจภายในสังคมท้องถิ่น เนื่องจากเป็นอำนาจขององค์กรปกครองส่วนกลางหรือรัฐ ซึ่งต่างจากรัฐธรรมนูญปี 2550 มาตรา 87(1) บัญญัติไว้โดยให้อำนาจและเสรีภาพแก่ประชาชนมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องที่ให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้นสามารถวางแผนและกำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจในสังคมท้องถิ่น เช่น อุทยานฯ ที่เป็นอุทยานปิดหรืออุทยานฯที่ยังไม่เป็นที่รู้จักหรือเป็นที่รู้จักเฉพาะคนในท้องถิ่นนั้นๆ สามารถวางแผนและกำหนดนโยบายเพื่อทำให้ประชาชนในระดับภาค ประเทศ ทวีป โลกรู้จักอุทยานแห่งนั้นๆ ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่นเพื่อระดับชาติ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจเพื่อจะศึกษารูปแบบและการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพ วัฒนธรรม และสังคมบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนและรูปแบบของชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรอย่างยั่งยืน มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาด้านพื้นที่ที่จะศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของพื้นที่ศึกษาเฉพาะอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ซึ่งประกอบไปด้วยแหล่งศิลปกรรมทั้งหมด 86 แห่ง อยู่ในพื้นที่ดังนี้

1. ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
2. ตำบลสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
3. ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
4. ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. สภาพทั่วไปของจังหวัดกำแพงเพชรจะทำการศึกษาในประเด็นต่างๆ ได้แก่
 - 1) ลักษณะทางกายภาพ
 - 2) ลักษณะทางเศรษฐกิจ
 - 3) ลักษณะทางสังคม
2. แผนนโยบายการบริหารจัดการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และแผนนโยบายการบริหารจัดการอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และบริบทด้านการท่องเที่ยว
3. ศึกษาทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐเพื่อพัฒนาแนวทางในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรและข้อเสนอแนะอื่นๆ
4. ศึกษาทัศนคติของประชาชนต่อความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น พฤติกรรมที่ปฏิบัติตัวต่อการท่องเที่ยวต่ออุทยานประวัติศาสตร์ และศึกษาปัญหาและผลกระทบจาก

การท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ เป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

5.ศึกษาทัศนคติของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ปัญหาและอุปสรรคในการประกอบการ ผลกระทบจากการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์ และข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการท่องเที่ยว

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาครั้งนี้แบ่งประชากรไว้ 3 กลุ่มดังนี้

1.ประชากรในท้องถิ่น หมายถึง ประชาชนที่อาศัยภายใน ตำบลหนองปลิง ตำบลสระแก้ว ตำบลในเมือง ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

2.ประชากรผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หมายถึง นายกองจัดการบริหารส่วนจังหวัด ประธานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร นักวิชาการ โบราณคดีอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

3.ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว หมายถึงผู้ประกอบการด้านของที่ระลึก ผู้ประกอบการด้านโรงแรมที่พัก ผู้ประกอบการด้านบริษัทนำเที่ยว และมัคคุเทศก์ที่ทำงานอยู่กับบริษัทนำเที่ยว และมีบัตรอนุญาตประกอบอาชีพมัคคุเทศก์ที่กรท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นผู้ออกให้

1.3.4 ขอบเขตด้านเวลา

ขอบเขตด้านเวลา การศึกษาครั้งนี้ ใช้เวลาในการดำเนินการรวม 1 ปี 6 เดือนคือระหว่างเดือน ตุลาคม 2551 – เมษายน 2553

1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการศึกษานี้ ศึกษาภายในเขตอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งครอบคลุม 4 ตำบล ดังข้างต้น นอกพื้นที่ดังกล่าวจะไม่ทำการศึกษาในครั้งนี้ เพราะแหล่งโบราณสถานอยู่ภายในเขต 4 ตำบลเท่านั้นแต่ยกเว้นผู้ประกอบการด้านของที่ระลึก ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาสินค้าที่เป็นของที่ระลึกที่เด่นของจังหวัดกำแพงเพชร

1.5 คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. อุทยานประวัติศาสตร์ หมายถึง สภาพแวดล้อมหรือสวนสาธารณะเมืองหรือชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเมือง มีอาคารสถาปัตยกรรม ซากโบราณสถาน ที่อยู่อาศัย วิศวกรรมสภาพแวดล้อมของโบราณสถาน ที่อยู่รายรอบอาคาร รวมทั้งสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ เช่น สระน้ำ คลอง ถนน หรือสวนป่าประวัติศาสตร์และมีการผสมผสานกันระหว่างการก่อสร้างของมนุษย์และธรรมชาติแวดล้อม(กรมศิลปากร, 2549)

2. โบราณสถาน หมายถึง ในทางกฎหมายตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มาตราที่ 4 (2504,น.1) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือ โบราณคดี และได้แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย

3. สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง พื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมบอกเล่าเรื่องราวพัฒนาการ ของสังคมและมนุษย์ผ่านประวัติศาสตร์ อันเป็นผลและเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าการให้ความหมายของสังคม (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ออนไลน์, 2550)

4. มรดกวัฒนธรรม หมายถึง ทรัพย์สินบัติทางวัฒนธรรมซึ่งตกทอดมาจากคนรุ่นก่อน อันเป็นประจักษ์พยานของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เป็นผลผลิตที่เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้น คัดเลือก ปรับปรุง สร้างสรรค์ ของบรรพชนที่ยึดถือ เรียนรู้ หรือสืบทอดปฏิบัติกันมาจนถึงในวิถีชีวิตสมัยที่สาธารณชนเข้าถึง และรับรู้ได้วัฒนธรรมประกอบด้วยมรดกวัฒนธรรมทางวัตถุที่เป็นรูปธรรม (Tangible Heritage) เช่น โบราณสถาน และมรดกวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม(Intangible Heritage) ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความทรงจำ เอกลักษณะ ตลอดจนการแต่งกาย อาหาร ศิลปหัตถกรรม และการละเล่น (International Council on Monuments and Sites, 2550, น.12)

5. การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ส่วนร่วมในผลประโยชน์และส่วนร่วมในการประเมินผล (Cohen and Uphoff, 1977, p.220)

6. นักท่องเที่ยว หมายถึง ผู้ที่มาเยี่ยมชมภายในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป

7. ประชาชนในท้องถิ่น หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ภายใน 4 ตำบล คือตำบลหนองปลิง ตำบลสระแก้ว ตำบลนครชุม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

8. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน พิจารณาทั้งมิติด้านสังคม เศรษฐศาสตร์และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วยไปตลอดในรูปแบบของการท่องเที่ยวที่เป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายเสื่อมโทรมต่อทรัพยากรนั้นๆ(กรรณิศา พงษ์วิเชียร, 2544, น. 4-7)

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลด้านทรัพยากรของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชน

2. ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

กรอบแนวคิดของงานวิจัย

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชรอย่างยั่งยืน ผู้ศึกษาได้ทำการค้นคว้าและศึกษาทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 การท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชรและอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

2.1.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดกำแพงเพชรจะทำการศึกษาในประเด็นต่างๆ ได้แก่

- 1) ลักษณะทางกายภาพ
- 2) ลักษณะทางเศรษฐกิจ
- 3) ลักษณะทางสังคม

2.1.2 แผนนโยบายการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร

2.1.3 แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และแผนนโยบายการบริหารจัดการอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

2.2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 การจัดการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์ (Historical Park Tourism Management)

2.2.2 การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development)

2.2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation)

2.2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Related Research)

2.1 การท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

2.1.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดกำแพงเพชร จะทำการศึกษาในประเด็นต่างๆ ได้แก่

ลักษณะทางกายภาพ

จังหวัดกำแพงเพชร อยู่ทางภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ทางทิศเหนือและทิศใต้ของจังหวัดเป็นที่ราบ และทิศตะวันตกเป็นภูเขาสลับซับซ้อนและเป็นต้นน้ำของลำธารต่าง ๆ เช่น คลองสวนหมาก คลองวังเจ้า คลองขลุง และคลองแยง ซึ่งจะไหลลงสู่แม่น้ำปิง เป็นแม่น้ำสำคัญที่ไหลผ่านกลางพื้นที่ของจังหวัดตั้งแต่เหนือสุดจนใต้สุด ระยะทางประมาณ 104 กิโลเมตร

กำแพงเพชรเป็นที่ตั้งของเมืองเก่าที่ปรากฏหลักฐานอยู่ในประวัติศาสตร์ไทยไม่น้อยกว่า 700 ปี เคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสุโขทัย มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวง และเป็นเมืองหน้าด่านทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญ กำแพงเมืองและป้อมปราการจึงถูกสร้างอย่างแข็งแรงและยังเหลือร่องรอยอยู่จนปัจจุบัน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ก่อนมีเมืองกำแพงเพชรเคยมีเมืองเก่ามาก่อน 2 เมือง คือเมืองชากังราว ตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำปิง และเมืองนครชุม ตั้งอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำปิงซึ่งอยู่ตรงข้ามกับเมืองกำแพงเพชรเก่า

กำแพงเพชรจึงเป็นเมืองแห่งประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และธรรมชาติป่าเขา น้ำตก อันงดงาม มีอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลก เมื่อพ.ศ. 2534 และยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ยังคงสมบูรณ์ ทั้งป่าไม้ นก สัตว์ต่าง ๆ อาทิ อุทยานแห่งชาติแม่่วงศ์ อุทยานแห่งชาติคลองลาน และอุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า ให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมความงามอีกด้วย (กำแพงเพชร, ออนไลน์, 2550)

อาณาเขตติดต่อ(กองแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540,น.10) มีดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเมืองจังหวัดตากและอำเภอด่านช้างจังหวัดสุโขทัย

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก อำเภอโพธิ์ทะเล และอำเภอสว่างงาม จังหวัดพิจิตร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

การเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดกำแพงเพชรช่วงปี 2540 ถึงปัจจุบัน มีอัตราการเติบโตที่คงที่ หากเทียบกับช่วงปีก่อน 2540 ที่มี อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างสูงซึ่งทั้งนี้ดูจากสถิติผู้จดทะเบียนการค้าย้อนหลัง(กำแพงเพชร, ออนไลน์, 2550)

สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปของจังหวัดกำแพงเพชรขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก แยกเป็นสาขาการผลิตที่สำคัญได้แก่ การเกษตร (ร้อยละ 27.87) พาณิชยกรรมและการบริการ (ร้อยละ 23.25) การเหมืองแร่และย่อยหิน (ร้อยละ 14.92) การอุตสาหกรรมมีสัดส่วนร้อยละ 10.40 และสาขาการผลิตอื่น ๆ มีสัดส่วนร้อยละ 23.56 และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนในจังหวัดกำแพงเพชรคือ 8,530 บาท ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนคือ 7,395 บาท เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลรายได้ และรายจ่ายต่อครัวเรือนในระดับภาคเหนือ และระดับประเทศพบรายได้ของประชากรในจังหวัดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่สูงกว่าการเพิ่มในระดับภาคและระดับประเทศ โดยรายได้ที่เพิ่มขึ้นเป็นรายได้ที่มาจากสาขาเกษตรกรรมมากที่สุดถึงร้อยละ 28.61 รองลงมาคือสาขาเหมืองแร่และการย่อยหิน โดยรายได้ที่มาจากสาขาการเกษตรมีอัตราที่เพิ่มขึ้นต่อ เนื่องทุกปี เมื่อเทียบกับรายได้จากสาขาอาชีพอื่นและจากภาพรวมรายรับและรายจ่ายพบว่ารายรับของประชากรในจังหวัดกำแพงเพชรมีอัตราเพิ่มสูงขึ้น และขณะที่จำนวนประชากรเฉลี่ยต่อครัวเรือน มีแนวโน้มลดลง กล่าวโดยสรุปคือฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนในจังหวัดภาพรวมไปในทิศทางที่ดี (กรมศิลปากรและมหาวิทยาลัยนเรศวร, 2550)

ลักษณะทางสังคม

ลักษณะทางสังคมของชนพื้นถิ่นดั้งเดิมของจังหวัดกำแพงเพชร เป็นสังคมแบบเกษตรกรรมประชาชนส่วนใหญ่พูดภาษาไทยกลาง มีการตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างกระจัดกระจายมีการติดต่อในทางตรงแบบตัวต่อตัว ลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือญาติ นับถือตามลำดับอาวุโส มีพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการควบคุมความประพฤติของคนในสังคม ในปัจจุบันจังหวัดกำแพงเพชรมีการอพยพประชากรจากภาคอื่นๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐาน โดยแต่ละกลุ่มต่างมีประเพณีเฉพาะกลุ่มของตนเอง เช่น กลุ่มคนอีสาน กลุ่มชาวล้านนา กลุ่มลาวโซ่ง เป็นต้น รวมทั้งการตั้งถิ่นฐานของชนกลุ่มน้อยชาวไทยภูเขาต่างๆ ได้แก่ ม้ง เย้า กระเหรี่ยง มูเซอ และลีซอ (กรมศิลปากรและมหาวิทยาลัยนเรศวร, 2550)

สำหรับการให้บริการทางด้านสังคม จังหวัดกำแพงเพชรมีค่อนข้างจะสมบูรณ์และเพียงพอต่อความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางของจังหวัด

2.1.2 แผนนโยบายการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร

1. เพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานปัจจัยพื้นฐานและการให้บริการด้านการท่องเที่ยว โดยออกมาเป็นกลยุทธ์ คือ การเพิ่มคุณภาพและมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการด้านการท่องเที่ยว

2. ยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว โดยออกมาเป็นกลยุทธ์คือ ยกระดับขีดความสามารถของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและการส่งเสริมการท่องเที่ยว (กำแพงเพชร, ออนไลน์, 2550)

2.1.3 แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และแผนนโยบายการบริหารจัดการอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบ่งออกเป็น โบราณสถานฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง ซึ่งใช้วัสดุก่อสร้างที่แตกต่างกัน ด้านตะวันออกของแม่น้ำปิงเป็นที่ตั้งเมืองกำแพงเพชร โบราณสถานจะสร้างด้วยศิลาแลงและมีขนาดใหญ่ ส่วนโบราณสถานฝั่งตะวันตกคือเมืองนครชุมก่อก่อสร้างด้วยอิฐและมีขนาดเล็ก แต่รูปแบบศิลปะที่ปรากฏมีลักษณะร่วมสมัยระหว่างสุโขทัยและอยุธยา นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานนอกเมืองกำแพงเพชร หรือเขตอรัญญิก ซึ่งเป็นที่อยู่ของสงฆ์ที่มุ่งในการปฏิบัติวิปัสสนากรรม

ได้มีการทำแผนแม่บทมาใช้ที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรทั้งหมดเป็นเวลา 25 ปี แล้ว และในปัจจุบันใช้แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรปีพ.ศ.2550-2559 โดยมีแนวคิดหลักเป็นการวางแผนใช้เชิงบูรณาการที่พิจารณาโบราณสถานเป็นองค์ประกอบหลัก กำหนดวางแผนและผัง เพื่อพัฒนาให้บรรลุศักยภาพสูงสุดของพื้นที่อย่างยั่งยืน การวางแผนแม่บทได้เน้นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั้งเอกสารอ้างอิงประวัติศาสตร์ และวิวัฒนาการจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ผลลัพธ์ที่ได้นำมากำหนดเป็นแผนพัฒนาในเชิงแนวคิด และนโยบายที่เน้นเพื่อการสร้างเสริมความสมดุลของระบบปัจจัยแวดล้อมปัจจุบัน ซึ่งรวมถึงสรรพสิ่งที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ได้แก่ สภาพสังคม เศรษฐกิจ เมือง การปกครอง สถาปัตยกรรม โดยคำนึงถึงพื้นที่ของเมืองในอดีต และพัฒนาในอนาคตอย่างยั่งยืน โดยมีแผนย่อย ๆ ทั้งหมด 7 แผนดังนี้ (กรมศิลปากรและมหาวิทยาลัยนเรศวร, 2550)

- แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน
- แผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน แลกกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- แผนจัดการชุมชน
- แผนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน
- แผนพัฒนาภูมิทัศน์ และสิ่งแวดล้อม
- แผนส่งเสริมรายได้ และอาชีพ

- แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์

ซึ่งจากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดและแผนพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์จะเห็นว่ามีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 ในเรื่องของสังคม-สิ่งแวดล้อม-เศรษฐกิจ สุขุมคุดยั้งยืนและฉบับที่ 10 ซึ่งเป็นแผนพัฒนาฯ ที่ใช้ในปัจจุบันที่มุ่งเน้นในทิศทางการเสริมทุนประเทศสู่ความยั่งยืนโดยมุ่งนำทุนที่มีอยู่ในสังคมไทย ซึ่งก็รวมถึงทุนทางทรัพยากรด้วย โดยนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และเสริมสร้างให้เข้มแข็งโดยอยู่บนรากฐานของครอบครัว ของชุมชน สถาบัน และประเทศ ซึ่งก็คือการนำทุนของทรัพยากรทางสังคมวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม นำมาให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งในที่นี้ก็คืออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แต่ต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์ฟื้นฟูไม่ทำลายทรัพยากรให้เสื่อมสภาพด้วยจึงจะเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2.2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 การจัดการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์ (Historical Park Tourism Management)

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์ (2542, น.4) ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อความเพลิดเพลิน และพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นการเดินทางที่มีเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1.เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
- 2.เดินทางด้วยความสมัครใจ
- 3.เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

พงศ์สานต์ พิพัฒน์มหาเกตุ (2538, น.37) กล่าวว่า การท่องเที่ยวคือการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในด้านระบบนิเวศของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบไปด้วยธรรมชาติ ป่าไม้ และแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ตลอดจนคุณค่าความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม เป็นต้น ของชุมชนนั้นๆ เมื่อนักท่องเที่ยวมีความเข้าใจดีแล้ว นักท่องเที่ยวจึงปฏิบัติให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ หรือชุมชนนั้นๆ โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของสิ่งแวดล้อม สังคม หรือต่อชุมชนนั้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2544,น.60) ได้ให้ความหมายคำว่า การท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ โดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้การท่องเที่ยวมีความมั่นคง ยั่งยืนอยู่คู่สังคมมนุษย์ และก่อให้เกิดการพัฒนาชีวิตที่ดีขึ้น

ซึ่งจากแนวความคิดของนักวิชาการหลายท่าน สามารถสรุปคำว่า การท่องเที่ยวได้ดังนี้ การท่องเที่ยว คือการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งด้วยจุดประสงค์ต่างๆ โดยได้มีการชื่นชมหรือศึกษาสภาพธรรมชาติวัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อมในที่แห่งนั้นและเนื่องจากการท่องเที่ยวเป็น

กิจกรรมที่เกิดขึ้นด้วยการเดินทาง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียี่งบริการต่างๆ เพื่อให้การเดินทางจากต้นทางไปถึงจุดหมายปลายทางได้ อีกทั้งยังมีสภาพแวดล้อมอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับระหว่างการเดินทางอีกด้วย หรืออาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีกระบวนการที่สัมพันธ์กันระหว่างผู้เดินทาง

อุทยานประวัติศาสตร์ หมายถึง สภาพแวดล้อมหรือสวนสาธารณะเมืองหรือชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเมืองมีอาคารสถาปัตยกรรมซากโบราณสถานที่อยู่อาศัย วัตถุอารามสภาพแวดล้อม ของโบราณสถาน ที่อยู่รายรอบอาคาร รวมทั้งสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ เช่น สระน้ำ คลอง ถนน หรือสวนป่าประวัติศาสตร์และมีการผสมผสานกันระหว่างการก่อสร้างของมนุษย์และธรรมชาติแวดล้อม (อุทยานประวัติศาสตร์, ออนไลน์, 2549)

โบราณ หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่คนในอดีตสร้างขึ้นเพื่อผลประโยชน์ในการใช้สอยซึ่งสะท้อนให้เห็นปรัชญาวิถีชีวิต และเทคโนโลยีของคนในสมัยต่างๆ (นิคม มุสิกคามะ, 2528)

ได้แบ่งประเภทของโบราณสถานตามประเภททางวิชาการ ออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การแบ่งประเภทโดยใช้กฎหมาย ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ ลักษณะการครอบครอง และลักษณะการคุ้มครอง

- ลักษณะการครอบครอง พิจารณาตามหลักกรรมสิทธิ์ที่มีผู้ครอบครองอยู่ตามลักษณะนี้ โบราณสถานมี 2 ประเภท คือ โบราณสถานที่มีผู้ครอบครองหรือเจ้าของโดยชอบด้วยกฎหมาย ประเภทหนึ่งและอีกประเภทหนึ่ง คือ โบราณสถานที่ไม่มีการครอบครองหรือไม่มีเจ้าของโดยชอบด้วยกฎหมาย

- ลักษณะการครอบครอง พิจารณาตามหลักการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของหน่วยทางราชการที่รับผิดชอบเป็นการประกาศโดยกฎหมาย ซึ่งมี 2 ประเภทคือโบราณสถานทีประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติประเภทหนึ่ง และอีกประเภทหนึ่ง คือโบราณสถานที่ยังไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ โบราณสถานทั้ง 2 ประเภทที่กล่าวไปขึ้นต้นต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทั้งสิ้น แต่ความเข้มข้นในการควบคุมดูแล การอนุรักษ์ การพัฒนาจัดการให้โบราณสถานเกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ อาจแตกต่างกันตามประเภทโบราณสถาน

2. การแบ่งประเภททางวิชาการ มีการจัดแบ่งประเภทที่แตกต่างกันไปตามเนื้อหาของโบราณสถานตามลักษณะเด่น ที่สำคัญ ได้แก่

- ลักษณะของวัตถุประสงค้ในการก่อสร้าง การพิจารณาวัตถุประสงค์ในการก่อสร้างทำให้จัดแบ่งประเภทของโบราณสถานได้เป็น 2 ประเภทย่อยๆคือ โบราณสถานทีสร้างขึ้นเพื่อกิจกรรมทางศาสนาได้แก่ วัดคริสตจักร มัสยิด เทวาลัย ศาลหลักเมือง และโบราณสถานทีสร้างขึ้นเพื่อกิจกรรมทางการเมือง การปกครอง และสังคม ได้แก่ พระราชวัง อาคารพาณิชย์ อาคารที่อยู่อาศัย ถนน คลอง คูเมือง กำแพงเมือง เป็นต้น

-ลักษณะของวัสดุที่ใช้ก่อสร้าง การพิจารณาวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างเป็นหลัก ทำให้สามารถแบ่งประเภทของโบราณสถานเป็น 3 ประเภท คือ โบราณสถานที่เป็นหิน โบราณสถานที่เป็นอิฐ โบราณสถานที่เป็นไม้

-ลักษณะของความสำคัญและประโยชน์ใช้สอยการพิจารณาตามลักษณะนี้ ทำให้สามารถแบ่งเป็นลักษณะย่อยๆ ได้ 2 ประเภทคือประเภทแรกโบราณสถานที่ยังเป็นสิ่งก่อสร้างขึ้นเพื่อใช้งานตามวัตถุประสงค์ในอดีต ต่อมาถูกทอดทิ้งจนชำรุดทรุดโทรมไม่อาจใช้งานตามวัตถุประสงค์ไม่ได้อีกต่อไป เป็นซากอารยธรรมแต่ยังคงมีประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าอารยธรรมในอดีต ประเภทที่สองโบราณสถานที่ยังคงใช้ประโยชน์ ก็คือสิ่งก่อสร้างที่ยังสร้างขึ้นเพื่อใช้งานตามวัตถุประสงค์ในอดีต และยังคงใช้งานตามวัตถุประสงค์สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (สินชัย กระบวนแสง, 2549, น.21)

การกำหนดเขตการใช้พื้นที่หรือเขตการจัดการในแหล่งท่องเที่ยว

การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ หมายถึง การกำหนดขอบเขตพื้นที่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นสัดส่วนเหมาะสมกับประโยชน์การใช้งานในเชิงการท่องเที่ยว เช่น การแบ่งเขตผังเมือง การแบ่งเขตที่ดินเพื่อการอนุรักษ์ การแบ่งเขตการจัดการพื้นที่เชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

แนวทางการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่สามารถกำหนดได้(วรรณภา ศิลปอาษา, 2549, น.31) ดังนี้

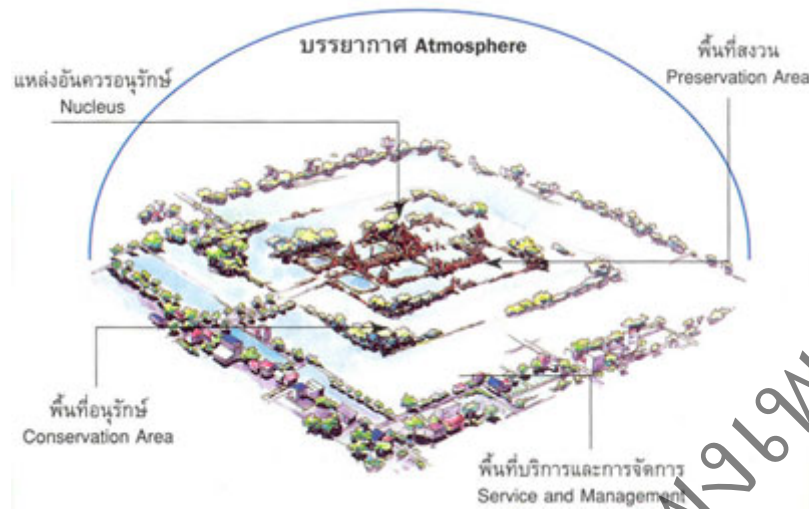
- 1.กำหนดกรอบแนวคิด เป็นขั้นตอนของการสร้างกระบวนการแนวคิดของรูปแบบการท่องเที่ยวแต่ละประเภทว่าเป็นการท่องเที่ยวประเภทใดเชิงนิเวศ หรือเชิงวัฒนธรรม
- 2.การประเมินสถานภาพทรัพยากร เพื่อหาจุดสนใจของสถานที่ท่องเที่ยว แล้ววิเคราะห์ศักยภาพ ความสำคัญต่างๆ
- 3.กำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมในแต่ละเขต เพื่อวางแผนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและระบบการท่องเที่ยวให้เหมาะสมในแต่ละเขตพื้นที่

ในการกำหนดเขตพื้นที่หรือการจัดการในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องคำนึงถึงหลักการอนุรักษ์ของสถานที่นั้นๆด้วยว่าเป็นสถานที่ใด มีกฎเกณฑ์ในการพิจารณาอย่างไรบ้าง ในงานวิจัยที่ศึกษานี้เป็นการศึกษาภายในอุทยานประวัติศาสตร์ เป็นที่รวบรวมแหล่งโบราณสถาน ซึ่งการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานหรือสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมนั้นจะแบ่งเขตพื้นที่ ในการอนุรักษ์จัดการโบราณสถานหรือสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม คือการควบคุมสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ในเขตศิลปกรรมหรือเขตโบราณสถานอย่างเหมาะสม มีระดับความเข้มงวดในการควบคุม

ทั้งนี้ได้แบ่งขอบเขตการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม(Cultural Heritage Conservation) ดังรูปที่ 2.1

รูปที่ 2.1

ขอบเขตการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Cultural Heritage Conservation)

ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ออนไลน์, 2552

บรรยากาศ (Atmosphere) หมายถึง ตัวศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีความสอดคล้องส่งเสริมซึ่งกันและกัน

แหล่งอันควรรักษา (Nucleus) หมายถึง ตัวศิลปกรรมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องอนุรักษ์

พื้นที่สงวน (Preservation Area) หมายถึง พื้นที่ที่มีคุณค่าทางวิชาการ และมีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบที่ทำให้ถูกทำลายได้ง่าย ในพื้นที่นี้ห้ามกระทำการใดๆ ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพดั้งเดิมของศิลปกรรมโดยเด็ดขาด

พื้นที่อนุรักษ์ (Conservation Area) หมายถึง พื้นที่ใกล้เคียง หรือบริเวณโดยรอบตัวศิลปกรรม ซึ่งเมื่อพื้นที่นี้ถูกทำลายย่อมมีผลกระทบต่อการคงอยู่ของศิลปกรรมด้วย ในบริเวณนี้ยินยอมให้ทำกิจกรรมบางประการที่ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่นี้มากนัก

พื้นที่บริการและการจัดการหรือพัฒนา (Service and Management Area) หมายถึง พื้นที่ข้างเคียงหรือโดยรอบแหล่งศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับตัวศิลปกรรมน้อยมาก จึงยินยอมให้มีการพัฒนาได้ แต่ต้องอยู่ในความควบคุมของหน่วยงานที่รับผิดชอบว่า กิจกรรมที่จะเกิดขึ้นจะไม่ส่งผลกระทบให้เกิดการทำลายคุณค่าของศิลปกรรม

บริเวณแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจำเป็นต้องมีการกำหนดเขตการใช้พื้นที่เพื่อประโยชน์ต่างๆ ให้เหมาะสมตามสภาพของขนาดของทรัพยากรที่รองรับปริมาณนักท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น โดยเฉพาะทรัพยากรที่เป็นโบราณสถานจะมีความเปราะบางมากเพราะมีอายุยาวนานหลายร้อยปี และเมื่อการพัฒนาสถานที่ๆ ได้ทำได้ถูกต้องในพื้นที่ ที่ไม่เป็นอันตรายและ

จะเกิดผลกระทบต่อตัวโบราณสถานหรือว่าศิลปกรรมนั้นๆ ในส่วนของการบริการข้อมูลนั้นเป็นการจัดให้มีเขตบริการหรือศูนย์บริการนักท่องเที่ยว อยู่บริเวณภายนอกของเขตโบราณสถาน คอยให้บริการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ส่วนที่เป็นเขตอนุรักษ์ ในการจัดกิจกรรมการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยวควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์ไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ตลอดจนควบคุมไม่ให้นักท่องเที่ยวประกอบกิจกรรมในรูปแบบที่ไม่เหมาะสม ส่วนที่เป็นเขตสงวนหรือบริเวณพื้นที่ที่มีความเปราะบางด้านนิเวศพื้นที่ต้องมีการควบคุมไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปใช้ในโบราณสถานที่มีสภาพเก่าแก่

2.2.2 การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development)

การประชุมสหประชาชาติ Globe'90 ณ ประเทศแคนาดา (อ้างถึงในสถลขมู, แสงอรุณ, 2541) ได้ให้คำจำกัดความของ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ว่าหมายถึงการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบันโดยที่มีการป้องกันและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วยการท่องเที่ยวนี้มีความหมายรวมถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็น ทางเศรษฐกิจสังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศไว้ด้วย

การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาหรือการประชุม EARTH SUMMIT ที่กรุงริโอเดจาเนโร ประเทศบราซิล ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใดจะเป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็ก ทั้งในเมืองและชนบท(ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย, 2549)

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคมของพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยวโดยมีการคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรท่องเที่ยวในด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมรวมถึงประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจของนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้นโยบายและแผนการดำเนินการต่าง ๆ ต้องมาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้มีการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ที่ดีของท้องถิ่น และผลตอบแทนที่ยั่งยืนยาวของชุมชน (โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543, น.6)

การพัฒนาแบบยั่งยืน ได้รับความสนใจมากในปัจจุบัน โดย United National Fund For Population Activities (UNFPA) ได้รวบรวมความหมายการพัฒนาแบ่งออกเป็น 4 ประเภท (เกื้อ วงศ์บุญสิน อ้างถึงในสุดใจ ทูลพานิชยกิจ, 2545, น.102 -103)

1. การพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตรงกับความต้องการตามความจำเป็นในปัจจุบัน โดยสามารถรองรับความต้องการหรือความจำเป็นที่จะเกิดแก่ชนรุ่นหลังๆ โดยมาตรฐานการครองชีพที่เลยขีดความจำเป็นขั้นพื้นฐานต่ำสุด จะยั่งยืนต่อเมื่อมาตรฐานการบริโภคในทุกหนทุกแห่งคำนึงถึงความยั่งยืนในระยะยาว
2. การพัฒนาแบบยั่งยืน ครอบคลุมมาตรการรักษามรดกทางทรัพยากรที่จะตกกับชนรุ่นหลัง โดยอย่างน้อยให้ได้มากพอๆกับที่ชนรุ่นปัจจุบันได้รับมา
3. การพัฒนาแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่กระจายประโยชน์ของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนเป็นการพัฒนาที่ปกป้องสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับโลก โดยรวม เพื่อชนรุ่นหลังและเป็นการพัฒนาที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างแท้จริง
4. การพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การทำให้คุณภาพของชีวิตมนุษย์ดีขึ้นภายในระบบนิเวศวิทยาที่สามารถรองรับ การดำเนินชีวิตได้ต่อไป เศรษฐกิจแบบยั่งยืน (Sustainable Economy) เป็นเศรษฐกิจที่ธำรงรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของตนไว้ได้ โดยเศรษฐกิจแบบนี้จะยังคงสามารถพัฒนาควบคู่ไปกับการรักษาแหล่งทรัพยากรได้ต่อไป ด้วยการปรับตัวและโดยอาศัยการยกระดับความรู้ ปรับปรุงองค์กร ตลอดจนปรับปรุงประสิทธิภาพทางเทคนิค และชาวปัญญา

อานันท์ ปันยารชุน ประธานกองทุนสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย (2543, น. 4-9) ได้ให้ความหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า

การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึงการพัฒนาเศรษฐกิจที่อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสร้างความเป็นธรรม ถ้ากล่าวง่ายๆ ก็คือ การพัฒนาที่ไม่ได้คิดถึงแต่เราเพียงคนเดียว แต่คิดถึงคนอื่นๆ และคนรุ่นต่อไปด้วย เราจึงต้องคำนึงด้วยการพัฒนาการท่องเที่ยวของเรา นั้น จะส่งผลในทางทำลายหรือในทางส่งเสริมทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของเราเองแน่

กราเศษ พิชัยวิเชียร(2544, น. 4-7) ได้กล่าวถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องพิจารณาทั้งมิติด้านสังคม เศรษฐศาสตร์และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันกันไปตลอดในรูปแบบของการท่องเที่ยวที่นั่นเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายเสื่อมโทรมต่อทรัพยากรนั้น ๆ

ซึ่งโดยสรุปแล้วการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนี้มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมด้วย โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ เป็นการท่องเที่ยว ที่ดำเนินการภายใต้ขีดจำกัดความสามารถของธรรมชาติ และต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วม

ร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และต้องชี้แนะภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้นๆ

การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (วรรณ ศิลปอาษา, 2549, น.19) จะเป็นการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์และการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมทั้งปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสุนทรียภาพแก่สมาชิกของสังคมในปัจจุบันและในอนาคต โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาดซึ่งสามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบต่อชนน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป ซึ่งองค์ประกอบของการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้นสามารถแยกพิจารณาได้ 4 ประการ คือ

1. การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
2. การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน
3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว
4. การประสานความต้องการทางเศรษฐกิจ การคงอยู่ของสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน, ออนไลน์, 2552) ได้ให้หลักการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนไว้ ซึ่งประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ 10 ประการ คือ

1. อนุรักษ์โดยใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resources in a Sustainable Manner) หมายถึง ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดต้องมีวิธีการจัดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เดิมทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างดั้งเดิมอย่างเพียงพอหรือใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้อย่างประหยัดต้องคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่า คุณภาพของธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบด้วย

การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง การสงวนรักษาคุณภาพของทรัพยากรให้มีคุณค่าต่อชีวิตที่ดี รู้วิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ปรับปรุง บำรุงให้เกิดประโยชน์ได้นาน เพิ่มพูนและเสริมสร้างไว้ให้มามากเพียงพอต่อการใช้ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม

การปรับปรุงและฟื้นฟูทรัพยากรนั้น ต้องคงความเป็นเอกลักษณ์อย่างดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด เกิดผลกระทบอันเป็นผลเสียน้อยที่สุด โดยการใช้อนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านประยุกต์กับเทคโนโลยีแบบใหม่ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดอย่างเหมาะสมนั้น สามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยาวนาน

2. ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นกับการลดของเสีย (Reducing Over Consumption and Waste) ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดต้องร่วมกันวางแผนกับผู้ที่เกี่ยวข้องจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ หรือจัดหาทรัพยากรอื่นที่มีคุณสมบัติ และคุณภาพเหมือนกันใช้ทดแทนกันได้ เพื่อลดการใช้ทรัพยากรที่หายาก

ส่วนการลดของเสีย เช่น ขยะปฏิภูล ต้องหาวิธีการจัดการโดยการแยกประเภทขยะ ขยะแห้งอาจนำระบบการหมุนเวียนการใช้ การใช้ซ้ำ และการแปรรูปกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Reuse Renew Recycle) ขยะเปียก อาจนำไปทำปุ๋ยอินทรีย์ และน้ำหมักปุ๋ยจุลินทรีย์ได้

3. รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม (Maintaining Diversity) ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดต้องวางแผนขยายฐานการท่องเที่ยวโดยการรักษาและส่งเสริมให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดยการเพิ่มคุณค่าและมาตรฐานการบริการ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการท่องเที่ยว ณ.สถานที่นั้นนานขึ้นหรือกลับไปเที่ยวซ้ำอีก

4. ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism in Planning) ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดไม่เพียงแต่ทำงานตามแผนที่วางไว้ แต่ต้องประสานแผนการพัฒนากับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง อาทิ แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองท้องถิ่น (เทศบาลและ/หรืออบต.) แผนพัฒนาของสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาของกลุ่มจังหวัด แผนพัฒนาของกระทรวง ทบวง กรมที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มขึ้น

5. นำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting Local Economics) ศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการจังหวัดจะต้องประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นโดยสรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่นนำไปประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายการท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวให้มากขึ้น เป็นการสร้างรายได้กระจายสู่ประชากรที่ประกอบการในท้องถิ่น

6.การมีส่วนร่วมโดยการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับท้องถิ่น (Involving Local Communities) ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด จะต้องร่วมทำงานกับท้องถิ่นแบบเป็นองค์รวม (Participation Approach) โดยเข้าร่วมในลักษณะหน่วยงานร่วมจัด เช่น เป็นหน่วยงานร่วมทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เป็นหน่วยงานร่วมวิเคราะห์ หรือร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน เป็นหน่วยงานร่วมส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวด้วยกัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องประสานเครือข่ายระหว่างองค์กรและท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

7.มีการประชุมกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting Stakeholders and the Public) ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดต้องประสานกับประชาคมในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา สถาบันการศาสนา หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่ ร่วมประชุมหรือ ทั้งการเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยว การประเมินผลกระทบการท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการตลาด โดยจัดการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อร่วมปฏิบัติในทิศทางเดียวกันเป็นการลดข้อขัดแย้งในด้านผลประโยชน์ที่ต่างกัน

8.การพัฒนาบุคลากร (Training Staff) ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ความรู้ การฝึกอบรม การส่งเจ้าหน้าที่ดูงานอย่างสม่ำเสมอให้มีความรู้ มีแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาบุคลากรในองค์กร และเป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการการท่องเที่ยว

9.การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลอย่างพร้อมมูล (Marketing Tourism Responsibly) คู่มือในการบริการข่าวสารการท่องเที่ยว ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดจะต้องร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว ข่าวสารการบริการการขายให้พร้อม และเพียงพอต่อการเผยแพร่ อาจจัดทำในรูปแบบสื่อทัศนูปกรณ์รูปแบบต่าง ๆ เช่น คู่มือการท่องเที่ยว คู่มือการตลาดการท่องเที่ยวในรูปแบบเอกสาร แผ่นพับ หนังสือคู่มือ วิดีโอ แผ่นซีดีรอม เป็นต้น

10.ประเมินผล ตรวจสอบและวิจัย (Undertaking Research) จำเป็นต่อการแก้ปัญหาและเพิ่มคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวต่อการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดและผู้ประกอบการจะต้องมีการประเมินผล การตรวจสอบผลกระทบ และการศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอโดย การสอบถามผู้ใช้บริการโดยตรง การสอบถามความเห็นจากใบประเมินผลหรือการวิจัยตลาดการท่องเที่ยว เพื่อทราบผลของการบริการนำมาปรับปรุงและแก้ไข

การจัดการการบริการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อความประทับใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
ได้

การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้นต้องยึดหลักปัจจัยทั้ง 10 ที่กล่าวไปข้างต้นโดยคำนึงเรื่อง
การใช้ทรัพยากรให้เพียงพอและพอดีไม่ทำลายทรัพยากรที่มีอยู่ส่งผลกระทบต่อปัจจุบันและ
อนาคต ที่สำคัญความสามารถในการรองรับของพื้นที่ต้องไม่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเกินกว่าที่
พื้นที่ท่องเที่ยวนั้นจะสามารถรองรับได้ ส่วนในเรื่องของการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวนั้น ต้อง
ใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นๆให้มาร่วมมือกันในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวด้านต่างๆที่อยู่
ในชุมชนของตน ต้องมีการประชาสัมพันธ์ด้านข้อมูลข่าวสารที่ดีควบคู่กันไปด้วย และสุดท้ายก็ต้อง
มีการประเมินผลตรวจสอบด้านการบริการด้านการท่องเที่ยวทั้งระบบเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น
นักท่องเที่ยวก็จะเกิดความพึงพอใจกลับมาเที่ยวสถานที่นั้นๆอีก

รูปแบบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแบ่งเป็น การท่องเที่ยวเชิง
อนุรักษ์ และการท่องเที่ยวนันทนาการ ประชุม สัมมนา ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือที่เรียกว่า
Conservation Tourism แบ่งออกเป็นอีก 2 ประเภท คือ การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Nature
Tourism) และ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Tourism) สามารถเรียกรูปแบบที่มีการ
ท่องเที่ยวเพื่อชมความงามธรรมชาติและวัฒนธรรมว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็ได้ซึ่งอธิบายได้ดัง
ภาพต่อไปนี้

รูปที่ 2.2
รูปแบบของการท่องเที่ยว

ที่มา: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย อ่างในสิริเกตอเนงค์ ไตรรัตน์ทรงพล, 2547, น.29.

ในที่นี้ขอกล่าวเพียง 2 หัวข้อ คือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

1.การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วิมล จิโรจพันธุ์ (2548) ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการ

การเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ,ออนไลน์,2550) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีส่วนเกี่ยวข้องรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และรักษาระบบนิเวศท้องถิ่นพัฒนาเศรษฐกิจรวมถึงความสามารถและสร้างกำลังใจให้กับชุมชนชนบทได้พึ่งตนเองอีกด้วย

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2539, น.45) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ โดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การท่องเที่ยวมีความมั่นคงยั่งยืนอยู่คู่สังคมมนุษย์ และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ในการสัมมนา Gail Nash นักวิจัยของสมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Society) (อ้างถึงใน วิมล จิโรจพันธุ์, 2548, น.82) ได้นำเสนอหลักพื้นฐาน 7 ประการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องหลีกเลี่ยงการสร้างผลกระทบทางด้านลบที่จะก่อให้เกิดความเสียหายหรือการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมและวัฒนธรรม
3. รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องนำไปสู่การอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมและการจัดการเขตอนุรักษ์
4. ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง จะต้องเป็นผู้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเน้นความสำคัญของการวางแผน และการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเน้นการสร้างหลักประกันว่า จำนวนนักท่องเที่ยวจะต้องอยู่ในขอบเขตของศักยภาพในการรองรับ ตามธรรมชาติของระบบนิเวศท้องถิ่น

6. รายได้ส่วนใหญ่จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องตกอยู่กับประเทศผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว

7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องให้ความสำคัญกับการใช้จากโครงสร้างพื้นฐานที่ได้รับการพัฒนาขึ้นบนฐานคิด ซึ่งเน้นการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ซึ่งนอกจากนั้นขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็เป็นสิ่งสำคัญใช้ในการพิจารณาองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อังกิน วัฒนาวพร สุฉายา, 2545, น.11) ที่ประกอบด้วยพิจารณา ด้านพื้นที่ท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมผู้เกี่ยวข้องและรูปแบบการจัดการ คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นหลักทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้นจึงเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม การจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อมตลอดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการกระบวนกรเรียนรู้โดยมีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่นซึ่งรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงและจัดการแหล่งท่องเที่ยว

จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ค่อนข้างจะเป็นแนวคิดใหม่ที่มาพร้อมๆ กับกระแสความต้องการของโลกที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศอันเป็นมรดกที่ทรงคุณค่า

2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งๆ ที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมอง ความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้ (การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, ออนไลน์, 2549)

McIntosh and Goeldner (อ้างถึงในพวงเพชร ธนสิน, 2548, น.4) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่ครอบคลุมทุกแง่มุมของการท่องเที่ยวที่มนุษย์สามารถศึกษาถึงวิถีชีวิต และความนึกคิดซึ่งกันและกัน

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ(2540) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสรรพสิ่งในโลกที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และสิ่งสำคัญประการแรกของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การศึกษา

พงศธร เกษสำลี (2537) กล่าวว่า วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณวัตถุ โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญทางศาสนา งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางศิลป์ งานเทศกาล ประเพณี งานศิลปหัตถกรรม และสินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่างๆ ตลอดจนภาพวิถีชีวิตและอัธยาศัยไมตรีของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นสิ่งที่เพิ่มรสชาติในการเดินทางให้แก่การท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง

สามพร มณีไมตรีจิต(2533) กล่าวว่า วัฒนธรรมสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ทาง คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ วัฒนธรรมทางวัตถุ คือ สิ่งของหรือวัตถุอันเกิดจากความคิด การประดิษฐ์คิดค้นขึ้นของมนุษย์ วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ หมายถึง สิ่งๆ ที่แสดงออกในด้านความคิด ประเพณี ขนบธรรมเนียมเป็นต้น วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุล้วนเป็นทรัพยากรท่องเที่ยว ที่สามารถพัฒนาให้เป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งนับว่าเป็นโชคดียิ่งที่ประเทศไทยมีทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรมอย่างมากมายหลากหลายประเภท แต่เมื่อมารวมกันแล้วกลับมีความสอดคล้องผสมกลมกลืนเป็นวัฒนธรรมไทยได้อย่างสมบูรณ์

ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) (อ้างในสิริเกศ-อนงค์ ไตรรัตน์ทรงพล, 2547, น.36)

เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวซึ่งมีจุดหมายหลักในการศึกษาเกี่ยวกับสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมและแหล่งวัฒนธรรมต่างๆ โดยพยายามให้เกิดผลในเชิงบวกเพื่อที่จะสนับสนุน ปกป้องรักษา และดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม อาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ คือ ความต้องการในการปกป้องรักษาและดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของมนุษย์ อันมี

ผลสืบเนื่องจากผลประโยชน์ของเศรษฐกิจและสังคมทางวัฒนธรรม ซึ่งต้องสูญเสียไป
ด้วยเหตุเกี่ยวกับประชากร

ซึ่งโดยสรุปแล้วการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมี 2 ประเภท ประเภทแรกที่เป็นรูปธรรมและ
ประเภทที่เป็นนามธรรม ซึ่งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจะก่อให้เกิดประโยชน์ของต่อเศรษฐกิจ
และสังคม คนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมดั้งเดิม ที่สำคัญต้องไม่ให้นักท่องเที่ยวหรือคนภายนอก
เข้าไปปรับเปลี่ยนอะไร ควรเข้าไปท่องเที่ยวในลักษณะผู้มาเยือน รักษาสัดส่วนระหว่างจำนวน
นักท่องเที่ยวกับการรักษาความเป็นตัวของตัวเองของคนในท้องถิ่น และต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วน
ร่วมในการจัดการทั้งในแง่ของการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวและเรื่องราวได้ที่คนในท้องถิ่นจะได้รับ
เพื่อนำกลับไปบำรุงรักษาต้นทุนทางวัฒนธรรมนั้นให้คงอยู่ต่อไป ส่วนในเรื่องของการจัดการ
ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับว่าเป็นทรัพยากรประเภทใดรูปธรรมหรือนาม
ธรรม ทรัพยากรที่เป็นรูปธรรม เช่น โบราณสถานก็จะมีหลักในการจัดการดังที่กล่าวไปข้างต้น

2.2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation)

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527, น.22) ให้หมายถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง
การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการ
ใช้และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการ
ดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิก
สังคม การมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกใน
รูปแบบการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของคนอย่างเป็นตัวของตัวเอง

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527, น.6 -7) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง
กระบวนการที่รัฐบาลส่งเสริมชักนำและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งส่วนบุคคล กลุ่ม
ชน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการ
ดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกัน

ถวิชาติ บุรีกุล (2548, น.2) การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีสิทธิ
และหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ไขปัญหาของเขา มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบ
ความจำเป็นในเรื่องต่างๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ๆ เช่นเดียวกับ
การก่อตั้งและดำรงรักษาราชการต่างๆในท้องถิ่น และ อคิน รพีพัฒน์ (2527, น.26) ได้ให้
ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมหนึ่งๆว่าหมายถึงการให้
ประชาชนเป็นผู้คิดหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา รวมทั้งเป็นผู้กระทำหรือดำเนินการแก้ไขปัญหา
นั้นๆด้วยตนเอง ไม่ใช่เป็นการกำหนดจากภายนอกแล้วให้ประชาชนเข้าร่วมดำเนินการในส่วนใด
ส่วนหนึ่ง

การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่างๆของภาครัฐหรือองค์กรต่าง ๆ นั้น เป็นสิ่งที่จะทำให้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วในการดำเนินงาน เพราะจะอาศัยเพียงนโยบายของภาครัฐเพียงอย่างเดียวแล้วประชาชนไม่ลงมือปฏิบัติตาม ก็จะคงไว้เป็นแค่นโยบายที่เป็นลายลักษณ์อักษรแต่เพียงเท่านั้น ไม่มีการพัฒนาเกิดขึ้น ต้องทำให้ประชาชนตระหนักอยู่เสมอว่าทุกคนล้วนเป็นเจ้าของทรัพยากรนั้นร่วมกัน ตลอดจนร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อป้องกันผลเสียและความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น และเพื่อให้เกิดความพึงพอใจในผลประโยชน์ที่จะได้รับร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ประชาชนควรจะมีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรของตนและทรัพยากรทุกอย่างที่เป็นของชุมชนของตนก็จะรักษาและส่งเสริมชุมชนให้มีเสถียรภาพในทุกๆด้าน

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

เจมส์ คีต บีนทอน (อ้างถึงใน วัฒนาพร สุฉายา 2545) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของชุมชน
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
- 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
- 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

วิลเลียม สมองด์ซีย์ (อ้างถึงในโรสสิกา อังกูร และคณะ, 2547) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมเป็นกรอบในการศึกษาดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมศึกษาปัญหา
- 2) การมีส่วนร่วมวางแผน
- 3) การมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน
- 4) การมีส่วนร่วมติดตามผล
- 5) การมีส่วนร่วมบำรุงรักษา

นเรนทร์ แก้วมีศรี (อ้างถึงในพวงเพชร ธนสิน, 2548) ได้กล่าวอธิบายหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีขั้นตอนในการปฏิบัติดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาและร่วมในการตัดสินใจจัดว่าเป็นตอนที่สำคัญ เพราะถ้าหากว่าบุคคลในชุมชนยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและสาเหตุของปัญหาด้วยตนเองแล้ว การจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ต่างๆ ก็อาจไม่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อบุคคลในชุมชนนั้นได้ โดยสิ่งที่ผู้ให้ความรู้จะต้องยอมรับก็คือ บุคคลในชุมชนเป็นผู้อยู่กับปัญหา เพราะฉะนั้นจึงเป็นผู้ที่รู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด แต่อาจจะมองปัญหานั้นได้ไม่ชัดเจนหรือเข้าไม่ถึงแก่นแท้ของปัญหา ต่อเมื่อมีบุคคลมาช่วยชี้แนะจึงสามารถเห็นสาเหตุของ

ปัญหาได้เด่นชัดขึ้น ดังนั้นบุคคลในชุมชนจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อเรียนรู้ปัญหาด้วยตนเอง รวมทั้งการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม เพื่อจะนำไปสู่การหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้นๆ ต่อไป

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรม เมื่อบุคคลในชุมชนได้เรียนรู้ปัญหาของตนเองแล้วขั้นต่อไปจะต้องให้บุคคลได้เรียนรู้ในเรื่องของการวางแผนและดำเนินกิจกรรม การแสวงหาแหล่งทรัพยากร หรือการขอความช่วยเหลือเพื่อที่จะมาสนับสนุนกิจกรรม ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้ยังต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหาร่วมกัน ผู้ที่ให้ความรู้ซึ่งอยู่ในฐานะที่มีประสบการณ์มากกว่าจะต้องเป็นผู้คอยให้คำแนะนำจนกระทั่งบุคคลเหล่านั้นสามารถตัดสินใจได้ว่า จะเลือกใช้วิธีใดในการแก้ไขปัญหาที่ตนเองและชุมชนกำลังเผชิญอยู่

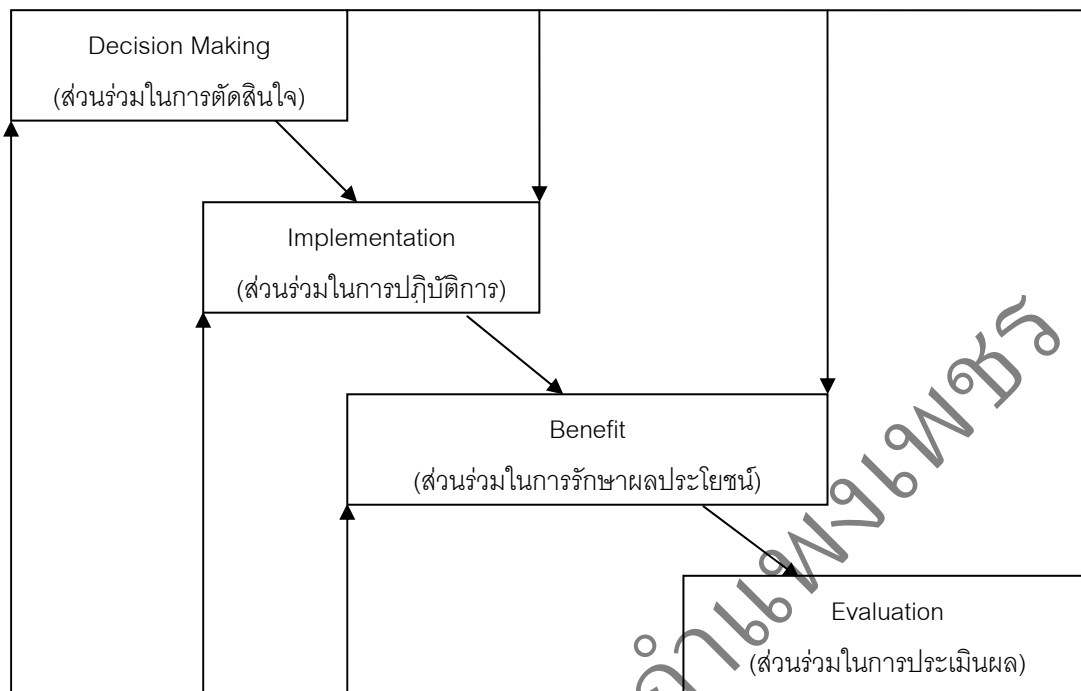
3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน จะสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นกับบุคคลและชุมชนได้เป็นอย่างดี การปฏิบัติงานด้วยตนเองจะทำให้บุคคลและชุมชนได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และเมื่อเห็นถึงประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นด้วยตัวเอง พร้อมทั้งร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจการนั้นๆ ด้วย

4) การมีส่วนร่วมและการติดตามประเมินผล การประเมินผลด้วยตนเองจะทำให้บุคคลและชุมชนมีความตระหนักรู้ว่า กิจกรรมที่ตนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการทั้งหมดนั้นดีหรือไม่ดีเพียงไรและควรจะทำต่อไปอย่างไร ทำให้บุคคลในชุมชนได้เรียนรู้และทราบถึงประโยชน์ของการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และจะส่งผลถึงการดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป ให้ประสบผลสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายที่ได้วางไว้มากขึ้น

Cohen และ Uphoff กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งจะมีได้ 4 ระดับ (ดังรูปที่ 2.6) คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การริเริ่ม การตัดสินใจ และการตัดสินใจปฏิบัติการ
- 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประกอบด้วยการสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ
- 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ไม่ว่าจะผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เมื่อดำเนินการไปได้สักระยะหนึ่ง หรือระหว่างดำเนินการต้องมีการประเมินผลการดำเนินเพื่อเป็นการทบทวนประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ได้ดำเนินการมาทั้งหมด

รูปที่ 2.3
ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ที่มา : Cohen and Uphoff, 1977, p.220

จากแนวคิดด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน นั้นก็คือให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนมากขึ้น คือให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ส่วนร่วมในการปฏิบัติ ส่วนร่วมในผลประโยชน์ ส่วนร่วมในการประเมินผลซึ่งขั้นตอนเหล่านี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถแทรกสอดความคิดของประชาชนในชุมชนเข้าไปได้

2.2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Related Research)

พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น (2541) ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศึกษาเฉพาะกรณี : เส้นทางสายลำน้ำกก ผลการศึกษาพบว่าชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีศักยภาพในด้านการสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการกระจายรายได้ ตามลำดับ โดยในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพในด้านการแนะนำ การให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสถานที่ท่องเที่ยวมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การจัดเตรียมอุปกรณ์การเดินทางเพื่อรักษาความปลอดภัยและการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ ในด้านการกระจายรายได้ ชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพในด้านการแนะนำซื้อสิ่งของ/ของที่ระลึกที่ผลิตขึ้นในชุมชน และการจ้างงานแก่คนในชุมชน ส่วนในด้านการ

สร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพในด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่นมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การจัดเก็บค่าบริการที่คุ้มค่าต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวและการเสนอสื่อความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยเล็กน้อย

โชคชัย พิพัฒนานามิตและคณะ(2544) ศึกษาวิจัยเรื่องเพื่อพัฒนาแบบจำลองการท่องเที่ยวสำหรับจังหวัดกำแพงเพชรผลการศึกษาพบว่าแหล่งท่องเที่ยวในกำแพงเพชรมีศักยภาพเพียงพอที่จะตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ยังไม่เป็นที่สนใจของตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ ในโปรแกรมต่างๆให้น่าสนใจทั้งการท่องเที่ยวทางนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวทางเกษตรและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จะทำให้มีผู้มาท่องเที่ยวในจังหวัดกำแพงเพชรมากขึ้นและเป็นการสร้างชื่อเสียงให้จังหวัดกำแพงเพชรด้วย

รามศรี พรหมชาติ (2545) ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษาบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่พบว่าประชาชนบ้านโป่งที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านการบริการการท่องเที่ยว และด้านการตลาดการท่องเที่ยวในระดับน้อย ในทุกขั้นตอน และในการศึกษาความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า ประชาชนที่มีอายุ และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ปัจจัยด้านอาชีพ ระดับการศึกษา และความแตกต่างในภูมิฐานะ มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ปรกรณ์ จินาคำ (2547) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาบ้านห้วยฮี อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอนพบว่าผู้เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีจำนวน 73 และ 127 คนตามลำดับ กลุ่มการท่องเที่ยวบ้านห้วยฮีตั้งขึ้นในปี 2540 โดยสมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น นำเที่ยว ชมวิถีชีวิตของชาวไทยภูเขาเผ่ากระเหรี่ยง การเดินป่าเพื่อดูนกและพรรณไม้หายาก ตลอดจนการพักแรมแบบโฮมสเตย์ ซึ่งมีอยู่ 32 หลังคาเรือน รายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวตั้งแต่ปี 2543 จนถึงเดือนกรกฎาคม 2547 มีจำนวน 562,415 บาทโดยร้อยละ 80 จะเป็นผลตอบแทนให้กับสมาชิกในรูปแบบโฮมสเตย์ และค่าอาหารที่เจ้าของบ้านจัดทำให้กับนักท่องเที่ยว ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านห้วยฮี ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุไม่เกิน 30 ปี มีการศึกษาไม่เกินระดับมัธยมศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 3,000 บาท รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 1,000 บาท กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือการจัดกลุ่มองค์กรในชุมชน และการจัดงบประมาณการเงินตามลำดับ

ปิยพร ทาวีกุล (2544) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกรณีศึกษา บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง พบว่า ความต้องการของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความถนัดของชาวบ้าน และขนาดของงานว่าทางวัดต้องการให้ชาวบ้านเข้าไปช่วยเหลือมากหรือน้อย ส่วนรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น มุ่งประเด็นเป็น 5 ประเด็น คือ การพัฒนาเส้นทาง ร้านค้า ประชาสัมพันธ์ ความปลอดภัย การอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ข้อมูลในเชิงคุณภาพโดยมุ่งศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมของการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ทักษะคตินักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ ทักษะคตินักศึกษาระดับปริญญาโทในท้องถิ่น ทักษะคตินักศึกษาระดับปริญญาตรีในท้องถิ่น ทักษะคติของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว และในส่วนข้อมูลเชิงปริมาณจะทำการศึกษาทัศนคติของชาวบ้านต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น

3.1 ขั้นตอนในการวิจัย

1. ออกแบบการวิจัยและวางแผนการดำเนินงานขั้นต้น
2. สำรวจภาคสนาม เพื่อศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเบื้องต้นทางด้านพื้นที่และการจัดการ
3. ทบทวนเอกสาร เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวและอุทยานประวัติศาสตร์ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมของชุมชน และศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ช้อง เช่น ข้อมูลการศึกษาพื้นที่ตัวอย่างแห่งอื่นๆ ที่มีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวภายในอุทยานประวัติศาสตร์ โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี และมรดกทางสถาปัตยกรรมเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา วิจัย และเก็บข้อมูลด้านต่างๆ
4. ออกแบบคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อใช้สำหรับเก็บข้อมูลทัศนคติจาก นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ ผู้เชี่ยวชาญของรัฐ กลุ่มตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรอย่างยั่งยืน
6. ออกแบบสอบถามเพื่อใช้สำหรับเก็บข้อมูลทัศนคติของประชาชนในท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ในความคิดเห็นด้านการรับทราบข้อมูลและเหตุจูงใจในการเดินทางมาเที่ยว ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ความพึงพอใจ และข้อเสนอแนะ
7. ทำการทดสอบแบบสอบถาม โดยทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มในอัตราร้อยละ 10 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จากนั้นทำการปรับแบบสอบถาม และทดสอบแบบสัมภาษณ์โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และง่ายแก่การตอบมากที่สุด
8. ทำหนังสือแนะนำตนเองและวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อใช้สำหรับขอความร่วมมือในการทำวิจัยและเก็บข้อมูลด้านต่างๆ
9. สัมภาษณ์นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ

10. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญของภาครัฐในท้องถิ่น
10. สัมภาษณ์ผู้ประกอบการด้านของที่ระลึก ด้านบริษัททัวร์ ด้าน โรงแรม และมัคคุเทศก์
11. สอบถามและสัมภาษณ์ทัศนคติของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนต่ออุทยานประวัติศาสตร์จังหวัดกำแพงเพชร
13. รวบรวม เรียบเรียงข้อมูล
14. ประมวล วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้มา
15. สรุปผล การมีส่วนร่วมของประชาชน ทัศนคติจากภาครัฐ ทัศนคติของผู้ประกอบการ และข้อเสนอแนะการจัดการท่องเที่ยวภายในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
16. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรอย่างยั่งยืน จะศึกษา โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังนี้

3.2.1 ศึกษาทัศนคติและการมีส่วนร่วมของประชากรทั่วไปในชุมชนต่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
 ในอุทยานประวัติศาสตร์ จังหวัดกำแพงเพชร จะเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

1.1 การใช้แบบสอบถาม โดยใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของ Yamane จากการสุ่มประชากรภายใน 4 ตำบลจากในปัจจุบันข้อมูลปี 2550 ที่เกี่ยวข้อง คือ

- ตำบลนครชุม 17,392 คน
- ตำบลหนองปลิง 11,466 คน
- ตำบลสระแก้ว 13,621 คน
- ตำบลในเมือง 30,013 คน

รวมทั้งสิ้นประชากร 4 ตำบล มีจำนวน 72,492 คน

$$\text{สูตร Yamane คือ } n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

กำหนดให้ n คือประชากรตัวอย่างที่สุ่ม

N คือประชากรทั้งหมด

e คือค่าความคลาดเคลื่อน (มีค่าเท่ากับ 0.05)

แทนค่าในสูตร

$$n = \frac{72,492}{1 + 72,492 (0.05)^2}$$

$$= 398$$

ต้องทำการสุ่มประชากรตัวอย่างให้เท่ากับ 398 คน ในที่นี้ผู้วิจัยได้ทำแบบสอบถามทั้งหมด 500 ชุด เพื่อสอบถามกลุ่มประชากรตัวอย่างและศึกษาเฉพาะจำนวนของแบบสอบถามที่ได้รับการตอบกลับจากประชาชนตัวอย่างเท่านั้น

โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน Multi - Stage Cluster Sampling โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กลุ่มเป้าหมายหลักก็คือประชาชนทั่วไปภายใน 4 ตำบลที่กล่าวข้างต้น ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ซึ่งมีแหล่งโบราณสถานอยู่ในเขตพื้นที่เหล่านี้

ขั้นตอนที่ 2 เมื่อได้กลุ่มเป้าหมายแล้ว ก็ทำการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้วิธีสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling)

1.2 การใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ในกลุ่มที่เป็นตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่นแต่ละตำบล ดังที่กล่าวไปข้างต้น ทั้งหมด 4 ตำบล คือ

- นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบลหนองปลิง
- นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบลนครชุม
- นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบลสระแก้ว
- ปลัดเทศบาลตำบลในเมือง

3.2.2 ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

(In-depth interview) จากกลุ่มตัวแทนของอาชีพกลุ่มภาครัฐที่เกี่ยวข้องโดยตรง กับการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 3 ท่าน ดังนี้

- คุณ จุลพันธ์ ทับทิม นายกองค้ำการบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร
- คุณ ธนสิทธิ์ คชศิลา นักวิชาการโบราณคดี อุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชร
- คุณ สันติ อภัยราช ประธานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร

3.2.3 นักวิชาการ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(In-depth interview) จากกลุ่มตัวแทนผู้เชี่ยวชาญ- ชาญ แต่ละสาขาที่เกี่ยวข้อง ทั้งหมด 5 ท่าน ดังนี้

1. ดร.พิสิฐ เจริญวงศ์ ผู้อำนวยการศูนย์ภูมิภาคด้วยโบราณคดีและวิจิตรศิลป์ (SPAFA)
2. ศ.เกียรติคุณ ดร.ตรีังใจ บุรณะสมภพ ประธานหลักสูตรการนานาชาติการจัดการมรดกทางสถาปัตยกรรมกับการท่องเที่ยว คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

และอาจารย์ ประกอบศิริ ภักดีพินิจ อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญวิทยาการจัดการ สาขาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก (นักศึกษาระดับปริญญาเอกหลักสูตรนานาชาติการจัดการมรดกทางสถาปัตยกรรมกับการท่องเที่ยว คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร)

3. ผศ.ดร.ยงชนิษฐ์ พิมลเสถียร ประธานสาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

4. รศ.โรจน์ คุณอนเนก อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม สาขาวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

5. อ.ภราเดช พยัฒวิเชียร ที่ปรึกษาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยระดับ 11 และอดีตผู้ว่าการท่องเที่ยวฯ อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

3.2.5 ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ภายในจังหวัดกำแพงเพชรในที่นี่คือ

- ผู้ประกอบการด้านโรงแรมที่พัก (ภายในเขตพื้นที่ 4 ตำบลข้างต้น) จำนวน 6 คน
- ผู้ประกอบการด้านของที่ระลึก (ภายในเขตพื้นที่ 4 ตำบลข้างต้น) จำนวน 5 คน
- ผู้ประกอบการ ด้านบริษัทนำเที่ยว (บริษัทนำเที่ยวที่ตั้งภายในจังหวัดกำแพงเพชร 2 คน และบริษัทนำเที่ยวที่ตั้งภายในกรุงเทพมหานคร 3 คน)
- มัคคุเทศก์ ทำการสุ่มตัวอย่างจากมัคคุเทศก์ที่ทำหน้าที่นำเที่ยวภายในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยการกระจายและไม่ซ้ำมัคคุเทศก์คนเดิมจำนวน 5 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1.แบบสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญของภาครัฐในท้องถิ่น นักวิชาการ ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว และประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามเตรียมไว้ล่วงหน้า เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวและอุทยานประวัติศาสตร์ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมของชุมชน และข้อเสนอแนะ

2.แบบสอบถามข้อมูลความคิดเห็นของการมีส่วนร่วมโดยชุมชนท้องถิ่น ซึ่งประกอบไปด้วยข้อมูลทั่วไปของประชาชนของกลุ่มตัวอย่าง ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร การมีส่วนร่วมการจัดการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร สิ่งที่ต้องปรับปรุงและพัฒนาในด้านการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

แบบสอบถาม แบ่งเป็น 5 ส่วนดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิ การศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ที่จังหวัดกำแพงเพชร ลักษณะเป็นการ

ตรวจสอบรายการ (Checklist) นำมาแจกแจงความถี่เป็นร้อยละของคำตอบ แล้วนำเสนอเป็นความเรียง

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรและการจัดการเชิงอนุรักษ์ ลักษณะคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) นำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรม SPSS แจกแจงความถี่เป็นร้อยละของคำตอบ แล้วนำเสนอเป็นความเรียง

ตอนที่ 3 เป็นคำถามการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเรื่องเกี่ยวกับความต้องการมีส่วนร่วม 4 ด้านดังนี้ ความต้องการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น วางแผน และการตัดสินใจ ความต้องการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ความต้องการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยว ความต้องการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ลักษณะคำถามเป็นการกำหนดค่าน้ำหนักระดับความต้องการมีส่วนร่วมแบ่งเป็น 5 ระดับ แล้วนำมาแจกแจงความถี่เป็นร้อยละของคำตอบ และนำเสนอเป็นความเรียง โดยกำหนดค่าน้ำหนักของระดับความพึงพอใจไว้ 5 ระดับดังนี้

ไม่ต้องการอย่างยิ่ง	ค่าระดับคะแนนเท่ากับ 1
ไม่ต้องการ	ค่าระดับคะแนนเท่ากับ 2
ไม่มีความคิดเห็น	ค่าระดับคะแนนเท่ากับ 3
ต้องการ	ค่าระดับคะแนนเท่ากับ 4
ต้องการอย่างยิ่ง	ค่าระดับคะแนนเท่ากับ 5

ตอนท้ายของตอนที่ 4 จะมีคำถามปลายเปิด ถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรอย่างยั่งยืน

ตอนที่ 5 เป็นคำถามเกี่ยวกับประเด็นสำคัญต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ดังนี้ มีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว สถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวกด้านที่พักอาศัย ร้านอาหาร ความสะดวกในการเข้าถึง ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก การจัดการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การส่งเสริมด้านการตลาด การบริหารและการประสานงานของเจ้าหน้าที่ ลักษณะเป็นคำถามแบบให้เลือกตอบ ในการแสดงความคิดเห็นว่าได้หรือว่าควรปรับปรุง และมีคำถามปลายเปิดให้แสดงความคิดเห็น ว่าถ้าควรปรับปรุงควรปรับปรุงอย่างไร ส่วนตอนท้ายจะมีคำถามปลายเปิดในข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์ของจังหวัดกำแพงเพชร แล้วนำมาแจกแจงความถี่ของคำตอบ แล้วนำเสนอเป็นความเรียง

ซึ่งตอนท้ายของแบบสอบถามในบางตอนจะมีคำถามปลายเปิดให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะนำข้อเสนอและความคิดนี้มาวิเคราะห์ ร่วมกับจำนวนความถี่ที่ได้ให้เหมาะสมต่อไป

3.4 การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การทดสอบเครื่องมือในการวิจัยนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการทดสอบความเที่ยงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของเครื่องมือ 2 ประเภท ได้แก่ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม โดยการพิจารณาความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย จากนั้นทำการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1. ทำการทดสอบแบบสอบถามแต่ละชุด โดยทดสอบในอัตราร้อยละ 10 ของกลุ่มตัวอย่าง แต่ละกลุ่ม เพื่อความเข้าใจในคำถาม จากนั้นทำการปรับแบบสอบถามครั้งที่ 1 โดยการปรับรูปแบบคำถาม ลักษณะการใช้คำ

2. นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่ปรับแล้วไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา จากนั้นทำการปรับแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามครั้งที่ 2 เพื่อตัดทอนข้อความที่มีความซ้ำซ้อน หรือ แยกประเด็นคำถามให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และจัดเรียงลำดับคำถามให้เหมาะสม

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษานี้ได้แยกประเภทของข้อมูลไว้ 2 ประเภทดังนี้คือ

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

ได้แก่ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ทัศนคตินักวิชาการผู้เชี่ยวชาญแบบสัมภาษณ์ทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญหน่วยงานภาครัฐ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ทัศนคติประชาชนในท้องถิ่น แบบสัมภาษณ์ทัศนคติของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว และแบบสอบถามนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

ได้แก่ข้อมูลจากห้องสมุดหรือหน่วยงานอื่นที่เก็บรวบรวมไว้ เช่น หนังสือบทความ เอกสารการประชุม สิ่งพิมพ์ วารสาร รายงานการสัมมนาการท่องเที่ยวจังหวัด หรือเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นข้อมูลดังนี้

1. สภาพทั่วไปของจังหวัดกำแพงเพชรจะทำการศึกษาในประเด็นต่างๆ ได้แก่

- 1) ลักษณะทางกายภาพ
- 2) ลักษณะทางเศรษฐกิจ
- 3) ลักษณะทางสังคม

2. สถานการณ์ปัจจุบันของการบริหารจัดการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับนโยบายด้านการท่องเที่ยว นโยบายจังหวัด การดำเนินการวางแผนการตลาดด้านการท่องเที่ยว

3. การพัฒนาอย่างยั่งยืนมาใช้ภายในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

4. แนวทางการจัดการโบราณสถานในบัญชีมรดกทางวัฒนธรรมของโลก

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม โดยใช้การวิเคราะห์ 2 แบบ ได้แก่

1.การวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ใช้ทฤษฎีที่สำรวจไว้ในเบื้องต้นมาวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาได้ ในประเด็นต่อไปนี้

1. อธิบายข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐ ประชาชนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก

2.การวิเคราะห์เชิงปริมาณ

ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยการแจกแจงความถี่ของคำตอบ แล้วนำเสนอเป็นความเรียง

1. อธิบายข้อมูลจากแบบสอบถามทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

13.วิธีการดำเนินการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

ในการดำเนินการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรอย่างยั่งยืนมีลำดับขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

การศึกษาตามวัตถุประสงค์ดังนี้

13.1 การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยการใช้แบบสอบถาม และสัมภาษณ์เชิงลึก

13.2 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ที่ใช้ทำการศึกษาคือพื้นที่ที่มีแหล่งศิลปกรรมอยู่ ประกอบไปด้วย 4 ตำบล คือ ตำบลนครชุม ตำบลในเมือง ตำบลหนองปลิง และตำบลสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

ขอบเขตด้านประชากร ประชาชนในท้องถิ่นที่อยู่อาศัยใน 4 ตำบลดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น ใช้วิธีการสุ่มแบบ Yamane ได้จำนวนประชากรทั้งหมด 400 คน แต่ผู้วิจัยทำการแจกแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 500 คน

ขอบเขตด้านเวลา ใช้ระยะเวลา 6 เดือน นับตั้งแต่วันที่ทำสัญญา

13.3 วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้มีวิธีการลำดับขั้นตอนของการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ดังนี้

การศึกษาตามวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพ วัฒนธรรมและสังคมชุมชนบริเวณอุทยานฯ

2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์

กำแพงเพชร

3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนและรูปแบบของชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

มีรายละเอียดของการดำเนินการศึกษาวิจัยดังนี้

1) ประชากร คือประชาชนท้องถิ่นที่มีแหล่งศิลปกรรมอยู่ 86 แห่งในพื้นที่ ใน 4 ตำบล คือ ตำบลหนองปลิง ตำบลสระแก้ว ตำบลนครชุม และตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัด

กำแพงเพชร จำนวน 500 คน

(2) เครื่องมือ

1) การวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์และหนังสือ เอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง

2) การวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 2,3 การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

(3) การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม โดยใช้การวิเคราะห์ 2 แบบ ได้แก่

1. การวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ใช้ทฤษฎีที่สำรวจไว้ในเบื้องต้นมาวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาได้ ในประเด็นต่อไปนี้

- อธิบายข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐ ประชาชนในท้องถิ่น

ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก

2. การวิเคราะห์เชิงปริมาณ

ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยการแจกแจงความถี่ของคำตอบ แล้วนำเสนอเป็นความเรียง

- อธิบายข้อมูลจากแบบสอบถามทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

บทที่ 4

ผลการศึกษาและการอภิปรายผลการศึกษา

4.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ

4.1.1 ผลการศึกษาของประชาชนท้องถิ่น

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้เป็นประชากรที่เป็นประชาชนในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ภายใน 4 ตำบล คือ ตำบลหนองปลิง ตำบลสระแก้ว ตำบลนครชุม และตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 415 คน จำแนกตาม เพศ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือนระยะเวลาที่อาศัยอยู่ที่จังหวัดกำแพงเพชรดังแสดงในตารางที่ 4.1 ดังนี้

ตารางที่ 4.1

จำนวน และร้อยละของประชาชนท้องถิ่นจำแนกตามข้อมูลทั่วไป (n = 415)

	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	157	37.8
หญิง	258	62.2
อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	108	26.1
20 – 29 ปี	53	12.8
30 – 39 ปี	83	20.0
40 – 49 ปี	143	34.5
อายุ 50 ปีขึ้นไป	27	6.5
วุฒิการศึกษา		
ต่ำกว่ามัธยมปลาย	73	17.6
มัธยมปลาย/ปวช.	143	34.5
อนุปริญญา/ปวส.	32	7.7
ปริญญาตรี	139	33.5
สูงกว่าปริญญาตรี	28	6.7
อาชีพ		
นักเรียน/นักศึกษา	123	29.8
ค้าขาย/ธุรกิจ	50	12.1
พนักงานบริษัท/เอกชน	10	2.4

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ของรัฐ	158	38.3
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	19	4.6
ว่างงาน/แม่บ้าน/เกษียณอายุ	13	3.1
ข้าราชการการเมือง(สส./สว./สก./สข./ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น) อื่นๆ	11	2.6
	29	7.0
รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	133	32.5
5,001 – 10,000 บาท	92	22.5
10,001 – 15,000 บาท	41	10.0
15,001 – 20,000 บาท	47	11.5
20,001 บาทขึ้นไป	96	23.5
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ที่จังหวัดกำแพงเพชร		
น้อยกว่า 10 ปี	25	6.1
10 - 20 ปี	170	41.2
21 - 30 ปี	79	19.1
31 - 40 ปี	74	17.9
41 - 50 ปี	53	12.8
มากกว่า 50 ปีขึ้นไป	12	2.9

จากตารางที่ 4.1 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน จำแนกตามข้อมูลทั่วไป ดังนี้
- จำนวนของประชาชนในท้องถิ่น พบว่า ร้อยละ 37.8 ของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชาย และจำนวนร้อยละ 62.2 เป็นเพศหญิง

- ส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 40 – 49 ปี (ร้อยละ 34.5) รองลงมาคือ มีอายุต่ำกว่า 20 ปี (ร้อยละ 26.1) และประมาณร้อยละ 20 มีอายุระหว่าง 30 -39 ปี

- ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามสำเร็จการศึกษามีวุฒิมัธยมศึกษาในระดับมัธยมปลาย/ปวช. มีจำนวนร้อยละ 34.5 รองลงมาคือ วุฒิมัธยมศึกษาในระดับปริญญาตรี มีจำนวนร้อยละ 33.5 และรองลงมาอีกคือ วุฒิมัธยมศึกษาในระดับต่ำกว่ามัธยมปลายมีจำนวนร้อยละ 17.6

- ประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ของรัฐมีจำนวนร้อยละ 38.3 นักเรียน/นักศึกษา มีจำนวนร้อยละ 29.8 จำนวนร้อยละ 12.1 ของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบ

อาชีพค้าขาย หรือทำธุรกิจส่วนตัว และอื่น ๆ มีจำนวนร้อยละ 7 ซึ่งได้แก่ ลูกจ้างชั่วคราว รับจ้างทั่วไปช่างตัดผ้า อาสาสมัครทหารพราน ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ เกษตรกร ในขณะที่รายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท มีจำนวนร้อยละ 32.5 รายได้ต่อเดือน 20,001 บาทขึ้นไป มีจำนวนร้อยละ 23.5 และรายได้ต่อเดือน 5,001 – 10,000 บาท มีจำนวนร้อยละ 22.5 ส่วนระยะเวลาที่อาศัยอยู่ที่จังหวัดกำแพงเพชร ระหว่าง 10 - 20 ปี มีจำนวนร้อยละ 41.2 รองลงมาคือมีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ที่จังหวัดกำแพงเพชรระหว่าง 21 – 30 ปี มีจำนวนร้อยละ 23.5 และรองลงมาอีกคือมีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ที่จังหวัดกำแพงเพชรระหว่าง 31 - 40 ปี มีจำนวนร้อยละ 22.5

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรและการจัดการเชิงอนุรักษ์

ตารางที่ 4.2

จำนวนและร้อยละของลักษณะเด่นของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรโดยประชาชนท้องถิ่น (n= 415)

ลักษณะเด่น	จำนวน(คน)	ร้อยละ
โบราณสถาน	370	89.2
ธรรมชาติ	38	9.2
พิพิธภัณฑ์	6	1.4
วิถีชีวิตของคนในชุมชน	1	0.2

จากตารางที่ 4.2 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน เกี่ยวกับลักษณะเด่นของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร พบว่า ส่วนใหญ่ของประชาชนท้องถิ่น (ร้อยละ 89.2) ระบุว่าจุดเด่นของอุทยานฯ คือโบราณสถาน รองลงมาคือธรรมชาติ (ร้อยละ 9.2) และพิพิธภัณฑ์ (ร้อยละ 1.4)

ตารางที่ 4.3

จำนวนและร้อยละของการรับทราบการได้รับการยกย่องเป็นมรดกโลกและการจัดงานประเพณีพเล่นเพลงโดยประชาชนท้องถิ่น (n= 415)

การรับทราบการได้รับยกย่องเป็นมรดกโลก	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ทราบ	397	95.7
ไม่ทราบ	18	4.3
รับรู้ประเพณีงานนพพระเล่นเพลง		
รู้จัก	408	98.3
ไม่รู้จัก	7	1.7

ความคิดเห็นต่อการจัดการแสดงแสงสี

เห็นด้วย	366	88.2
ไม่เห็นด้วย	49	11.8

จากตารางที่ 4.3 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน เกี่ยวกับการรับทราบว่าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลก พบว่า ส่วนใหญ่ประมาณ (ร้อยละ 96) ทราบการได้รับการยกย่องเป็นมรดกโลกของอุทยานฯ และประมาณ (ร้อยละ 98) รู้จักประเพณีงานนพพระเล่นเพลง นอกจากนั้นประมาณ (ร้อยละ 88) เห็นด้วยต่อการจัดแสดงแสงสี

ตารางที่ 4.4

จำนวนและร้อยละของสิ่งที่ประทับใจในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร
โดยประชาชนท้องถิ่น (n= 415)

ความประทับใจ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
วัดพระแก้ว	126	30.4
วังโบราณหรือสระมน	15	3.6
ศาลพระอิศวร	15	3.6
วัดพระสี่อริยาบถ	42	10.1
วัดพระนอน	10	2.4
วัดช้างรอบ	190	45.8
ห้องแสดงมัลติมีเดีย ภายในศูนย์ข้อมูล	12	2.9
อื่นๆ	5	1.2

จากตารางที่ 4.4 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน เกี่ยวกับสิ่งที่ประทับใจในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร พบว่า ส่วนใหญ่ของประชาชนท้องถิ่น (ร้อยละ 45.8) ประทับใจวัดช้างรอบ รองลงมาคือ วัดพระแก้ว (ร้อยละ 30.4) และรองลงมาอีก คือวัดพระสี่อริยาบถ (ร้อยละ 10.1)

ตารางที่ 4.5

จำนวนและร้อยละของการรู้จักสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ
ในจังหวัดกำแพงเพชรโดยประชาชนท้องถิ่น*

สถานที่ท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อุทยานแห่งชาติคลองลาน	366	88.2
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำแพงเพชร	343	82.7
อุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า	259	62.4
อุทยานแห่งชาติแม่วังก์	247	59.5

บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง	340	81.9
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง	130	31.3
สวนสิริจิตอุทยาน	331	79.8
สวนกล้วยไม้ภักดิ์นันท์ (ท่องเที่ยวเชิงเกษตร)	46	11.1
อื่นๆ	8	1.9
ไม่รู้จักร	2	(0.5)

หมายเหตุ * เป็นคำถามที่เลือกตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 4.5 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน เกี่ยวกับการรู้จักสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ในจังหวัดกำแพงเพชรนอกเหนือจากอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร พบว่า ส่วนใหญ่รู้จักอุทยานแห่งชาติคลองลานประมาณ (ร้อยละ 88) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกำแพงเพชรประมาณ (ร้อยละ 83) และรองลงมาอีกคือ บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง (ร้อยละ 82) และอื่นๆ (ร้อยละ 1.9) คือ รู้จักทั้งหมด สวนกล้วยไม้ ล่องแก่งเกาะร้อย น้ำตกคลองน้ำไหล บ่อน้ำมันลานกระบือ

ตารางที่ 4.6

จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและประชาชนในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร*

ความคิดเห็น	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ใช้พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ในการจัดสัมมนาต่างๆ	117	28.2
มีการจัดฝึกอบรมประชาชนในท้องถิ่นให้มีความรู้เรื่องอุทยานประวัติศาสตร์	226	54.5
จัดกิจกรรมค่ายพักแรมสำหรับเยาวชนเพื่อทัศนศึกษาแหล่งท่องเที่ยว	272	65.5
กิจกรรมประกวดภาพถ่ายเมืองโบราณสถาน	210	50.6
กิจกรรมวอล์คแรลลี่ (Walk Rally) ภายในอุทยานประวัติศาสตร์	236	56.9
รถรางและปั่นจักรยานนำเที่ยวภายในอุทยานประวัติศาสตร์	269	64.8
เปิดให้ชมและจัดแสดงขณะทำการบูรณะขุดค้นแหล่งโบราณสถาน	116	28.0
จัดให้มีกลุ่มสมาชิกของอุทยาน เพื่อส่งข่าวสารข้อมูลในการจัดแสดงนิทรรศการ ความเคลื่อนไหวของอุทยานประวัติศาสตร์	174	41.9
อื่นๆ	10	2.4

หมายเหตุ * เป็นคำถามที่เลือกตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 4.6 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างการให้ความรู้ แก่นักท่องเที่ยวและประชาชนในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร พบว่า ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 65.5) คือการจัดกิจกรรมค่ายพักแรมสำหรับเยาวชนเพื่อทัศนศึกษาแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละ 64.8) รถรางและปั่นจักรยานนำเที่ยวภายในอุทยานประวัติศาสตร์ประมาณ และ รองลงมาอีกคือ (ร้อยละ 57) กิจกรรมวอล์คแรลลี่ (Walk Rally) ภายในอุทยานประวัติศาสตร์ประมาณ และอื่นๆ (ร้อยละ 2.4) คือ แข่งจักรยานในอุทยานฯ หรือวิ่งมาราธอน

ตารางที่ 4.7

จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นต่อผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ
ในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานประจำท้องถิ่น (n = 415)

ผู้รับผิดชอบ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
กรมศิลปากร	31	7.5
เจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์	31	7.5
ส่วนราชการของจังหวัด	22	5.3
ประชาชนทุกคน	326	78.6
อื่นๆ	5	1.2

จากตารางที่ 4.7 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานประจำท้องถิ่น พบว่า ส่วนใหญ่คือประชาชนทุกคน (ร้อยละ 78.6) กรมศิลปากรและเจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์ (ร้อยละ 7.5) ส่วนราชการของจังหวัด (ร้อยละ 5.3) อื่นๆ (ร้อยละ 1.2) ซึ่งได้แก่ นักท่องเที่ยวทุกคนที่มาเที่ยวชมหรือประชาชนในท้องถิ่น

ตารางที่ 4.8

จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นต่อการจัดการสิ่งก่อสร้าง
หรือป้ายประชาสัมพันธ์ต่างๆ* (n = 415)

ความคิดเห็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ออกเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นของอุทยานประวัติศาสตร์ถ้ามีใครฝ่าฝืนจะเสียค่าปรับ	142	34.2
มีการจัดแบ่งพื้นที่ไว้ว่าพื้นที่ใดสามารถมีสิ่งก่อสร้างหรือป้ายประชาสัมพันธ์ได้	183	44.1
ให้สิทธิกับอุทยานประวัติศาสตร์ ถ้าบุคคลใดฝ่าฝืนอุทยานฯ มีสิทธิรื้อถอนได้	85	20.5
อื่นๆ	5	1.2

หมายเหตุ * เป็นคำถามที่ให้เลือกตอบเพียง 1 คำตอบเท่านั้น

จากตารางที่ 4.8 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน เกี่ยวกับ ความคิดเห็นต่อการจัดการสิ่งก่อสร้างหรือป้ายประชาสัมพันธ์ต่างๆที่จะไม่ทำลายทัศนียภาพของแหล่งโบราณสถานพบว่าส่วนใหญ่ (ร้อยละ 44) มีการจัดแบ่งพื้นที่ไว้ว่าพื้นที่ใดสามารถมีสิ่งก่อสร้างหรือป้ายประชาสัมพันธ์ได้คือประมาณ นอกจากนั้นคือ ออกเป็นกฎของอุทยานประวัติศาสตร์ถ้ามีใครฝ่าฝืนจะเสียค่าปรับ (ร้อยละ 34.2) และประมาณร้อยละ 20 คือ ให้สิทธิกับอุทยานประวัติศาสตร์ ถ้าบุคคลใดฝ่าฝืนอุทยานฯ มีสิทธิรื้อถอนได้ ซึ่งอื่นๆ (ร้อยละ 1.2) มีดังนี้ ติดป้ายประชาสัมพันธ์ระหว่างทางก่อนเข้าอุทยาน ป้ายประชาสัมพันธ์ของอุทยานฯ ควรทำในรูปแบบให้เข้ากับธรรมชาติ เช่น ใช้วัสดุจำพวกไม้หรือกระดาษสาประวัติศาสตร์ มีการจัดแบ่งพื้นที่ที่สามารถมีป้ายประชาสัมพันธ์ได้และที่ไม่ได้แจ้งไว้ หากฝ่าฝืนก็เสียค่าปรับ จำนวนเงินเท่าไร ก็ติดป้ายไว้ และมีการปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัด การห้ามมีการติดป้ายประกาศใดๆ ฝ่าฝืนจับปรับ หรือมีบทลงโทษอื่นๆ และสงวนสิทธิ์ในการทำลายทิ้ง

ตารางที่ 4.9

จำนวนและร้อยละของลำดับความสำคัญของความคิดเห็นต่อการปลูกจิตสำนึกให้แก่เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่นให้เห็นคุณค่าของโบราณสถาน

การปลูกจิตสำนึก	อันดับ 1	อันดับ 2	อันดับ 3	อันดับ 4
	จำนวน(ร้อยละ)	จำนวน(ร้อยละ)	จำนวน(ร้อยละ)	จำนวน(ร้อยละ)
ในการทำการอนุรักษ์โบราณสถานควรให้เด็กเข้าไปมีส่วนร่วม	130(31.3)	107(25.8)	<u>174(41.9)</u>	4(1.0)
ส่งเสริมโครงการยุวมัคคุเทศก์ให้กับเยาวชนอย่างแพร่หลาย	62(14.9)	<u>224(54.0)</u>	128(30.8)	1(0.2)
ส่งเสริมหลักสูตรการเรียนในท้องถิ่นด้านทรัพยากรมรดกทางวัฒนธรรมให้กับทุกโรงเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร	<u>218(52.5)</u>	86(20.7)	111(26.7)	-
อื่นๆ	4(1.0)	1(0.2)	-	7(1.7)

จากตารางที่ 4.9 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน เกี่ยวกับลำดับความสำคัญของความคิดเห็นต่อการที่จะปลูกจิตสำนึกให้แก่เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่นให้เห็นคุณค่าของโบราณสถาน พบว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญลำดับ 1 คือ ส่งเสริมหลักสูตรการเรียนในท้องถิ่นด้านทรัพยากรมรดกทางวัฒนธรรมให้กับทุกโรงเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร (ร้อยละ 52.51) ความสำคัญลำดับ 2 คือ ส่งเสริมโครงการยุวมัคคุเทศก์ให้กับเยาวชนอย่างแพร่หลาย (ร้อยละ 54.0) และ ความสำคัญลำดับ 3 คือ ในการทำการอนุรักษ์โบราณสถานควรให้เด็กเข้าไปมีส่วนร่วม (ร้อยละ 41.9)

และนอกจากนั้น อื่นๆ ร้อยละ 0.25 ให้ความสำคัญลำดับ 1 คือควรมีการ ประชาสัมพันธ์ อย่างทั่วถึง รณรงค์ให้คนกำแพงเพชรก็เที่ยวเมืองกำแพงเพชรก่อน จัดกิจกรรมภายในอุทยาน เช่น แรลลี่จักรยาน แรลลี่รถยนต์ เรื่องให้ความรู้เกี่ยวกับเมืองกำแพงเพชร และปลูกจิตสำนึกให้รักกำแพงเพชร ให้ความสำคัญลำดับ 2 คือจัดกิจกรรมที่สามารถปลูกจิตสำนึกที่ดีให้แก่เด็ก และให้ความสำคัญลำดับ 4 คือ จัดกิจกรรมต่างๆของเยาวชน / ประชาชน เช่น จัดนิทรรศการ ประกอบภาพถ่าย ภายใน โบราณสถาน ให้สร้างหนังสือและละครที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทยมากๆ เรียนรู้ความเป็นมาของโบราณสถาน จัดพาเด็กมาทัศนศึกษาทุกโรงเรียนโดยมีมัคคุเทศก์ก่อนและปลูกฝังจะทำให้เด็กรู้สึกมีส่วนร่วมและ เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ ประชาสัมพันธ์ทางสื่อทางทีวีหรือวิทยุ ให้เยาวชนไปบอกต่อกันไป จนเป็นที่รู้จักของคนไทยโดยรอบ ให้เยาวชนได้เข้าค่าย เพื่อเรียนรู้โบราณสถาน

ตารางที่ 4.10

จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นต่อการจัดนิทรรศการหมุนเวียน
ในอุทยานประวัติศาสตร์โดยประชาชนท้องถิ่น (n = 415)

การจัดนิทรรศการหมุนเวียน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ควร	389	93.7
ไม่ควร	26	6.3

จากตารางที่ 4.10 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน เกี่ยวกับ ความคิดเห็นต่อการจัดนิทรรศการหมุนเวียนในอุทยานประวัติศาสตร์ พบว่า ส่วนใหญ่เห็นว่าสมควร (ร้อยละ 93.7) และเห็นว่าไม่สมควร (ร้อยละ 6.3) ซึ่งเหตุผลส่วนใหญ่ คือ อุทยานประวัติศาสตร์ค่อนข้างเก่าแก่ การเข้าไปจัดนิทรรศการหมุนเวียนตามที่ตั้งต่างๆ อาจจะเป็นการทำลายโบราณสถานเหล่านั้น นอกจากนี้ ประมาณร้อยละ 1 ของประชาชนท้องถิ่นเห็นว่าการจัดนิทรรศการหมุนเวียนเป็นการทำลายทัศนียภาพอุทยานประวัติศาสตร์ทำให้สูญเสียความเป็นธรรมชาติ และทำให้สกปรกและมีขยะบริเวณที่จัดนิทรรศการ ในขณะเดียวกันประมาณร้อยละ 1 ของประชาชนเห็นว่านิทรรศการไม่สามารถดึงดูดคนเข้าไปดูได้ ควรจะใช้วิธีอื่น เช่น งานแสดงวิถีชาวบ้านซึ่งเคยจัดที่ลานอนุรักษ์วัฒนธรรมนั้นให้ย้ายไปจัดที่อุทยานประวัติศาสตร์แทน

ตารางที่ 4.11

จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นต่อประเภทและลักษณะของนิทรรศการหมุนเวียน*

ลักษณะของนิทรรศการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จัดตามวันสำคัญต่างๆของแต่ละช่วงเวลานั้น เช่น ปีเฉลิมฉลองครบรอบ 80 พรรษาในหลวงจะมีการจัดแสดงพระราชกรณียกิจต่างๆ	200	48.2
จัดแสดงภาพถ่ายและภาพวาดแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของศิลปินที่มี	175	41.0

ชื่อเสียงและจากการประกวด

จัดตามประเพณีวันสำคัญของไทย เช่น วันมาฆบูชา	189	45.5
จัดแสดงแหล่งโบราณต่างๆ ภายในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร	213	51.3
จัดแสดงสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจและประเพณีเฉพาะของจังหวัด	214	51.6
กำแพงเพชร เช่น บ้านพระไพบี ของรัชกาลที่ 5 ที่ตำบลนครชุม		
อื่นๆ	7	1.7

หมายเหตุ * เป็นคำถามที่เลือกตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 4.11 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คนเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อประเภทและลักษณะของนิทรรศการหมุนเวียน พบว่า ประมาณครึ่งหนึ่งของประชาชนท้องถิ่นเห็นว่าควรจัดแสดงสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจและประเพณีเฉพาะของจังหวัดกำแพงเพชร เช่น บ้านพระไพบี ของรัชกาลที่ 5 ที่ตำบลนครชุม (ร้อยละ 51.6) และร้อยละ 51.3 เห็นว่าควรจัดแสดงแหล่งโบราณต่างๆ ภายในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร รองลงมาอีกคือ จัดตามวันสำคัญต่างๆ ของแต่ละช่วงเวลานั้น เช่น ปีเฉลิมฉลองครบรอบ 80 พรรษาในหลวงจะมีการจัดแสดงพระราชกรณียกิจต่างๆ (ร้อยละ 48.2) นอกจากนั้นอื่นๆ ได้แก่ ลักษณะงานเหมือนงานเสด็จประพาสต้นของรัชกาลที่ 5 ที่จังหวัดกำแพงเพชร (ร้อยละ 1.7)

ตารางที่ 4.12

จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นต่อระยะเวลาของการจัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียนแต่ละครั้ง (n = 415)

ระยะเวลาของการจัดแสดงนิทรรศการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ทุกๆ 1 เดือน	34	8.2
ทุกๆ 3 เดือน	142	34.2
ทุกๆ 6 เดือน	99	23.9
ทุกๆ 1 ปี	106	25.5
อื่นๆ	9	2.2
ไม่ระบุ	25	6.0

จากตารางที่ 4.12 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน เกี่ยวกับ ความคิดเห็นต่อระยะเวลาของการจัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียนแต่ละครั้ง พบว่า ร้อยละ 34.2 ของประชาชนท้องถิ่นเห็นว่าควรจัดทุก ๆ 3 เดือน รองลงมา คือ ทุกๆ 1 ปี (ร้อยละ 25.5) รองลงมาอีกคือ ทุกๆ 6 เดือน (ร้อยละ 23.9) ส่วนร้อยละ 2.2 คืออื่นๆ ซึ่งได้แก่ทุก 4 เดือน ทุก1-2 เดือน(แล้วแต่งานนิทรรศการแต่ละเรื่อง) แล้วแต่วันสำคัญและเทศกาลของช่วงนั้นๆ หรือทุก 4 ปี

ส่วนที่ 3 ข้อมูลแสดงร้อยละการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

โดย 1=ไม่ต้องการอย่างยิ่ง 2 = ไม่ต้องการ 3 = ไม่มีความคิดเห็น 4 = ต้องการ และ 5 = ต้องการอย่างยิ่ง ในการตีความของค่า Mean มีการแบ่งค่าของตัวเลขออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ค่าระหว่าง 1.00 - 2.33 คือ ไม่ต้องการมีส่วนร่วม

ค่าระหว่าง 2.34 - 3.66 คือ ต้องการมีส่วนร่วมปานกลาง

ค่าระหว่าง 3.67 - 5.00 คือ ต้องการมีส่วนร่วมมาก

ตารางที่ 4.13

จำนวนและร้อยละของความต้องการมีส่วนร่วมโดยประชาชนท้องถิ่น

การมีส่วนร่วม	ระดับความต้องการ					Mean	SD	หมายถึง
	1	2	3	4	5			
1.ความต้องการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น								
วางแผนและการตัดสินใจ								
1.1 เข้าร่วมวางแผนพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยว	2.4	7.2	37.1	44.3	8.9	3.50	0.85	ต้องการปานกลาง
1.2 เข้าร่วมคัดเลือกกรรมการ คณะกรรมการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว	2.4	13.5	38.3	36.9	8.9	3.36	0.91	ต้องการปานกลาง
1.3 เข้าร่วมเสนอโครงการหรือกิจกรรมท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร	2.7	9.6	30.4	47.7	9.6	3.52	0.89	ต้องการปานกลาง
1.4 เข้าร่วมกำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการที่ใช้สำหรับการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับนโยบายท้องถิ่น	2.2	11.1	35.9	43.6	7.2	3.43	0.86	ต้องการปานกลาง
2.ความต้องการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ								
2.1 เข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร	1.2	6.5	22.4	56.1	13.7	3.75	0.82	ต้องการมาก
2.2 เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในการจัดงานหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร	4.6	17.8	42.7	29.6	5.3	3.13	0.92	ต้องการปานกลาง
3.ความต้องการมีส่วนร่วมในการแบ่งปัน								
ผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยว								
3.1 ให้มีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่	2.7	6.5	21.4	46.0	23.4	3.81	0.96	ต้องการ

การมีส่วนร่วม	ระดับความต้องการ							
	1	2	3	4	5	Mean	SD	หมายถึง
ชุมชน								มาก
3.2 ให้ประชาชนมีส่วนร่วมกันดูแลผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยว	2.7	2.4	20.	50.1	24.8	3.9	0.88	ต้องการมาก
3.3 ให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการกำกับดูแลผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเป็นแหล่งท่องเที่ยว	0.7	6.5	21.9	54.0	16.9	3.80	0.82	ต้องการมาก
3.4 ให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าทำงานที่เกิดจากการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเป็นแหล่งท่องเที่ยว	2.9	2.9	20.0	53.5	20.7	3.86	0.88	ต้องการมาก
4.ความต้องการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล								
4.1 ร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการดำเนินการการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเป็นแหล่งท่องเที่ยว	2.7	14.5	40.7	33.0	9.2	3.32	0.92	ต้องการปานกลาง
4.2 ร่วมกำหนดแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว	1.9	10.4	32.3	44.6	10.8	3.52	0.89	ต้องการปานกลาง
4.3 ให้มีการกำหนดแนวทางในการประเมินผลการดำเนินการ	1.9	8.4	29.4	48.7	11.6	3.60	0.87	ต้องการปานกลาง
4.4 เข้าร่วมในการปรับปรุงกฎเกณฑ์หรือมาตรการที่ใช้	2.2	7.5	37.8	42.2	10.4	3.51	0.86	ต้องการปานกลาง
4.5 การพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร	2.4	3.9	20.0	45.1	28.7	3.94	0.93	ต้องการมาก

จากตารางที่ 4.13 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน เกี่ยวกับความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น แบ่งเป็น 4 ประเภทคือ

ประเภทที่ 1.ความต้องการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น วางแผนและการตัดสินใจ ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างจะต้องการมีส่วนร่วมระดับปานกลาง คือ ด้านเข้าร่วมวางแผนพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยว (คะแนนเฉลี่ย 3.50) เข้าร่วมด้านคัดเลือกกรรมการคณะกรรมการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว(คะแนนเฉลี่ย 3.36) เข้าร่วมเสนอโครงการหรือกิจกรรมท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร(คะแนนเฉลี่ย 3.52) เข้าร่วม

กำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการที่ใช้สำหรับการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้
เหมาะสมกับนโยบายท้องถิ่น (คะแนนเฉลี่ย 3.43)

ประเภทที่2.ความต้องการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่างต้องการมีส่วนร่วม
ระดับมาก คือด้านเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร
(คะแนนเฉลี่ย 3.75) และรองลงมาเป็นความต้องการมีส่วนร่วมระดับปานกลาง คือ ด้านเข้าร่วมเป็น
คณะกรรมการในการจัดงานหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (คะแนน
เฉลี่ย 3.13)

**ประเภทที่3.ความต้องการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนา
อุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยว** ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างต้องการมีส่วนร่วมในระดับมาก
คือ ด้านให้มีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน (คะแนนเฉลี่ย 3.81) ด้านให้ประชาชนมี
ส่วนร่วมกันดูแลผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยว (คะแนน
เฉลี่ย 3.92) ด้านให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการกำกับดูแลผลประโยชน์ที่เกิดจาก
การพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเป็นแหล่งท่องเที่ยว (คะแนนเฉลี่ย 3.80) และให้
ประชาชนได้มีโอกาสเข้าทำงานที่เกิดจากการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเป็นแหล่ง
ท่องเที่ยว (คะแนนเฉลี่ย 3.86)

ประเภทที่4.ความต้องการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ส่วนใหญ่กลุ่ม
ตัวอย่างต้องการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง คือ ด้านการเป็นกรรมการในคณะกรรมการติดตามและ
ประเมินผลการดำเนินการการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเป็นแหล่งท่องเที่ยว
(คะแนนเฉลี่ย 3.32) ด้านร่วมกำหนดแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว (คะแนนเฉลี่ย
3.52) ด้านให้มีการกำหนดแนวทางในการประเมินผลการดำเนินการ(คะแนนเฉลี่ย 3.60) ด้านเข้าร่วม
ในการปรับปรุงกฎเกณฑ์หรือมาตรการที่ใช้ (คะแนนเฉลี่ย 3.51) และรองลงมาเป็นความต้องการมี
ส่วนร่วมในระดับความต้องการมาก คือด้านการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (คะแนน
เฉลี่ย 3.94)

**ส่วนที่ 4 ข้อมูลความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่
อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร**

ตารางที่ 4.14

จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว
ภายในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (n = 415)

ความคิดเห็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีแล้ว	172	41.4
ควรปรับปรุง	243	58.6

จากตารางที่ 4.14 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 415 คน เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในอุทยานฯ พบว่า ร้อยละ 41.4 ของประชาชนท้องถิ่นเห็นว่าดีอยู่แล้ว และร้อยละ 58.6 เห็นว่าควรปรับปรุง ซึ่งสิ่งที่ควรปรับปรุงมีดังนี้ ควรมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่โดดเด่นและทำให้อุทยานฯ มีชื่อเสียงที่จะสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ และต้องคำนึงถึงกิจกรรมด้านการอนุรักษ์โบราณสถานด้วยซึ่งต้องให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น นักเรียน/นักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วม อาจจะมีร้านค้าต่างๆ ที่มาจากภาคเอกชน เหมือนเป็นการสร้างสีสันให้อุทยานฯ ที่สำคัญต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงผ่านสื่อต่างๆ เช่น ทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ และต้องมีการประสานงานกับบริษัทนำเที่ยว เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและสนับสนุนภาคธุรกิจท้องถิ่น สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การบริการโดยรถไฟฟ้านำเที่ยวอุทยานฯ ต้องทำเป็นระเบียบประกาศชัดเจนให้นักท่องเที่ยวได้ทราบทั่วกันว่า มีบริการที่จุดไหน และอย่างไรบ้าง เพื่อจะได้เกิดความสะดวกในการเดินทางของนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 4.15

จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นต่อสถานที่/ภูมิทัศน์/สิ่งแวดล้อม
ภายในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (n = 415)

ความคิดเห็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีแล้ว	312	75. 2
ควรปรับปรุง	103	24. 8

จากตารางที่ 4.15 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 415 คน เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อสถานที่/ภูมิทัศน์/สิ่งแวดล้อมภายในอุทยานฯ พบว่า ร้อยละ 75. 2 ของประชาชนท้องถิ่นเห็นว่าดีอยู่แล้วและร้อยละ 24. 8 เห็นว่าควรปรับปรุง ซึ่งสิ่งที่ควรปรับปรุงมีดังนี้ ควรมีการจัดการพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน (zoning) และควรมีการจัดการให้เป็นที่ดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว เช่น ป้ายทางเข้าอุทยานฯ ควรเป็น

ป้ายที่บอกทางเข้าชัดเจน และบริเวณพื้นที่ที่ชาวบ้านอาศัยที่มีปัญหาในเรื่องการบังคับทัศนียภาพ ก็ควรมีการเวนคืนที่ดินในส่วนนั้นไป เช่น บริเวณทางเข้าอุทยานด้านหน้าฝั่งวัดข้างรอบ

นอกจากนั้นควรมีการคำนึงในเรื่องของความปลอดภัยในพื้นที่ เพราะพื้นที่อุทยานฯ ค่อนข้างมีความสมบูรณ์ป่าไม้ ต้นไม้จำนวนมาก จึงควรมีตำรวจตรวจตราเพื่อความปลอดภัย และปรับปรุงพื้นที่อยู่เสมอ ไม่ให้เกิดกร้าง มีสัตว์เลื้อยคลานที่เป็นอันตราย ส่วนช่วงเวลากลางค่ำควรติดไฟให้สว่าง เพื่อเป็นการเพิ่มความปลอดภัยของสถานที่ต่อนักท่องเที่ยว และควรมีการช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ปรับปรุงให้เกิดความสะอาดในพื้นที่อยู่เสมอ มีต้นไม้ที่สีต้นไม้ดูขาดปลุกตบแต่งเพิ่มความสวยงามให้กับอุทยานฯและที่สำคัญควรมีบริการที่นั่งพักผ่อนกลมกลืนกับธรรมชาติและโบราณสถานเป็นระยะๆ

ตารางที่ 4.16

จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นต่อสิ่งอำนวยความสะดวก
ด้านที่พักอาศัยและร้านอาหารภายในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (n = 415)

ความคิดเห็น	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ดีแล้ว	151	36.4
ควรปรับปรุง	264	63.6

จากตารางที่ 4.16 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อสิ่งอำนวยความสะดวกด้านที่พักอาศัยและร้านอาหารภายในอุทยานฯ พบว่าร้อยละ 36.4 ของประชาชนในท้องถิ่นมีความเห็นที่ดีอยู่แล้วและร้อยละ 63.6 เห็นว่าควรปรับปรุง ซึ่งสิ่งที่ควรปรับปรุงมีดังนี้ ควรมีจำนวนของห้องน้ำ ร้านค้าของที่ระลึกจำนวนมากขึ้น เพื่อให้เพียงพอต่อนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมภายในอุทยานฯ การจัดแบ่งพื้นที่ให้ชัดเจน เช่น ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึกต่างๆ ควรอยู่ในบริเวณที่ไม่บดบังทิวทัศน์ของอุทยานฯ และ เป็นบริเวณที่นักท่องเที่ยวสามารถหาได้ง่าย และควรเพิ่มจุดแวะที่มีบริการขายน้ำดื่มหรือมีน้ำดื่มบริการให้มีจำนวนมากขึ้น ในส่วนของร้านค้าแบบรถเข็นมอเตอร์ไซด์ที่เสียบัตรผ่านประตูมาเพื่อจำหน่ายอาหารในอุทยานฯในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชม ร้านค้าลักษณะนี้ไม่ค่อยให้ความร่วมมือ มาตรฐานน้อย และราคาสินค้าค่อนข้างแพง ที่สำคัญคือภายในอุทยานฯไม่มีการบริการด้านที่พักอาศัย นักท่องเที่ยวต้องเดินทางไปพักภายในตัวจังหวัด และสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่มีรถยนต์ส่วนตัวจะไม่สามารถเดินทางมาเที่ยวภายในอุทยานฯ ได้หรืออาจจะประสบความยากลำบากในการเดินทาง

ตารางที่ 4.17

จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นต่อความสะดวก
ในการเข้าถึงอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (n = 415)

ความคิดเห็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีแล้ว	150	36.1
ควรปรับปรุง	265	63.9

จากตารางที่ 4.17 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 415 คน เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อความสะดวกในการเข้าถึงอุทยานฯ พบว่า ร้อยละ 36 ของประชาชนในท้องถิ่นเห็นว่าดีอยู่แล้วและร้อยละ 64 เห็นว่าควรปรับปรุง ซึ่งสิ่งที่ควรปรับปรุงมีดังนี้ ระบบการเดินทางและคมนาคมขนส่งไม่สะดวก และยากต่อการเข้าถึง ควรให้มีการบริการรถไฟฟ้า รถประจำทาง รถตุ๊กๆ ให้มีการเพิ่มเส้นทางการเดินทางมาที่อุทยานฯ ในลักษณะของการจอดตามป้าย มีเวลากำหนดรอบการเดินทางที่ชัดเจน ในกรณีของรถประจำทางหรือรถรับจ้างอาจจะมีป้ายติดที่รถสามารถวิ่งไปอุทยานฯ และควรมีการรวมกลุ่มของรถรับจ้าง รถมอเตอร์ไซด์ รถสามล้อให้มีจุดประจำหน้าอุทยานฯ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางได้สะดวกขึ้น ป้ายต่างๆบริเวณทางเข้าอุทยานฯก็ควรปรับปรุงให้ชัดเจน เพราะปัจจุบันป้ายค่อนข้างเลือนราง ส่วนบริเวณที่ให้เช่าจักรยานควรมีทั้ง2ส่วนคือส่วนที่เป็นของอุทยานฯภายในและควรให้เอกชนสามารถเข้ามาทำธุรกิจให้เช่าจักรยานบริเวณด้านหน้าของอุทยานฯได้หรือบริเวณด้านหน้าศาลากลางเก่า

ตารางที่ 4.18

จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นต่อผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก/ของฝาก(n = 415)

ความคิดเห็น	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ดีแล้ว	151	36.4
ควรปรับปรุง	264	63.6

จากตารางที่4.18 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก/ของฝาก พบว่าร้อยละ 36.4 ของประชาชนท้องถิ่นเห็นว่าดีอยู่แล้วและร้อยละ 63.6 เห็นว่าควรปรับปรุง ซึ่งสิ่งที่ควรปรับปรุงมีดังนี้ ควรมีบริเวณที่เป็นจุดขายของที่ระลึกแยกออกมาจากส่วนของศูนย์ข้อมูลหรืออาจจะมีการจัดพื้นที่สำหรับขายของที่ระลึกบริเวณตามสถานที่ต่างๆที่เป็นจุดท่องเที่ยวที่สำคัญของอุทยานฯให้มีการสร้างตัวอาคารให้มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมด้านสถาปัตยกรรม สินค้าของที่ระลึกควรมีมาตรฐาน เป็นสินค้าที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของอุทยานฯได้ชัดเจน เช่น โปสการ์ด ส.ค.ส รูปถ่าย ภาพวาด หรือพวงกุญแจ ควรมีความหลากหลาย ราคาไม่แพง และแสดงถึงความ

สวยงามของอุทยานฯ นอกจากนี้ควรมีสินค้าในกลุ่ม OTOP ในลักษณะการรวมกลุ่มกันของกลุ่มสหกรณ์ที่ผลิตสินค้าขึ้น เพื่อหาเงินเข้าจังหวัด

ส่วนช่วงที่ม้งานหรือเทศกาลประจำจังหวัดต่างๆ ควรมีการทำของที่ระลึกแจกให้นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมในฐานะที่จังหวัดกำแพงเพชรเป็นเมืองมรดกโลก และควรนำสินค้าของที่ระลึกที่เด่นๆ ของจังหวัด ออกไปขายที่หน่วยราชการภายในจังหวัดและอุทยานฯอื่นๆ จะเป็นการประชาสัมพันธ์อุทยานฯ ทางหนึ่ง นอกจากนี้ควรมีการติดป้ายเชิญชวน ทำให้เป็นที่ดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 4.19

จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวของ
อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (n = 415)

ความคิดเห็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีแล้ว	227	54.7
ควรปรับปรุง	188	45.3

จากตารางที่ 4.19 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของอุทยานฯ พบว่า ร้อยละ 54.7 ของประชาชนในท้องถิ่นมีความคิดเห็นที่ดีอยู่แล้วและร้อยละ 45.3 เห็นว่า ควรปรับปรุง ซึ่งสิ่งที่ควรปรับปรุงมีดังนี้ ควรมีการวางแผนการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยว เช่น ซีจรรย์าน แผน A ชมที่จุดนี้ก่อนแล้วแผน B ก็ชมที่อื่นก่อนหลัง โดยมีเส้นทางแนะนำนักท่องเที่ยวหลายเส้นทาง การท่องเที่ยว และมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องเป็นรูปธรรม มีการประชาสัมพันธ์ในเชิงรุก ประสานการทำงานกับการท่องเที่ยวจังหวัด หน่วยงานภาครัฐ เอกชนภายในจังหวัด และประสานความร่วมมือกับบริษัทนำเที่ยวให้จัดพานักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม นอกจากนี้การจัดการด้านการอนุรักษ์ภายในโบราณสถานฝั่งนครชุมที่ค่อนข้างจะรกร้างและขาดการเข้ามาดูแลจากเจ้าหน้าที่อุทยานฯ และไม่มี การอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงวัดและโบราณสถานต่างๆ ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่อุทยานฯ หรือ ตำรวจประจำพื้นที่บริเวณที่มีโอกาสที่จะเกิดอันตรายได้ง่าย หรือมีความเสี่ยงสูง

ตารางที่ 4.20

จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (n = 415)

ความคิดเห็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีแล้ว	198	47.7
ควรปรับปรุง	217	52.3

จากตารางที่ 4.20 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น พบว่า ร้อยละ 47.7 ของประชาชนท้องถิ่นเห็นว่าดีอยู่แล้ว และร้อยละ 52.3 เห็นว่า ควรปรับปรุง ซึ่งสิ่งที่ควรปรับปรุงมีดังนี้ การที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต่ออุทยานฯ ประชาชนในชุมชนต้องเห็นความสำคัญของแหล่งโบราณสถานและทรัพยากรท้องถิ่น โดยให้ความรู้ต่อประชาชนในท้องถิ่นได้ทราบถึงพื้นฐานทางประวัติศาสตร์กฎระเบียบต่างๆของอุทยานฯและให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาและอนุรักษ์ ในรูปแบบของการให้ประชาชนช่วยกันดูแลสอดส่องโบราณสถานและช่วยกันทำความสะอาดบริเวณเขตอุทยานฯทุกๆ 1 เดือน และเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามาแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการของอุทยานฯ โดยอาจจะมีการเลือกตั้งคณะกรรมการที่มาจากการคัดสรรของประชาชนในท้องถิ่นที่ไม่ใช่เป็นตัวแทนจากหน่วยราชการให้เข้ามามีเสียงในการตัดสินใจเป็นคณะกรรมการอุทยานฯ

นอกจากนั้นควรให้ผู้นำชุมชนภายในจังหวัดกำแพงเพชรกระตุ้นหรือพาคณะชุมชนของตนเองมาเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวของอุทยานฯ ว่าชุมชนสามารถช่วยในการพัฒนาอุทยานฯในลักษณะกิจกรรมประเภทใดได้บ้าง เช่นทำของที่ระลึก ของฝากเมืองกำแพงเพชร เป็นการเพิ่มแรงจูงใจให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น และมีการอบรมประชาชนในชุมชนบริเวณใกล้เคียงอุทยานฯ ให้รู้จักการต้อนรับนักท่องเที่ยว และให้ความสำคัญกับกลุ่มเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่นมีการอบรมยุวมัคคุเทศก์ให้กลุ่มมากขึ้น หรือจัดทำหลักสูตรที่มีการเรียนเรื่องอุทยานฯให้แพร่หลาย

ตารางที่ 4.21

จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมด้านการตลาดของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (n = 415)

ความคิดเห็น	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ดีแล้ว	135	32.5
ควรปรับปรุง	280	67.5

จากตารางที่ 4.21 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการส่งเสริมด้านการตลาดของอุทยานฯ พบว่าประชาชนในท้องถิ่นมีความคิดเห็นที่ดีอยู่แล้ว (ร้อยละ 32.5) และควรปรับปรุง (ร้อยละ 67.5) ซึ่งสิ่งที่ควรปรับปรุงมีดังนี้

ควรทำการตลาดในลักษณะเชิงรุก มีการจัดสรรงบประมาณในส่วนของการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น มีกระตุ้นให้มีการรวมตัวกันของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว หน่วยราชการต่างๆ ให้ช่วยกันประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัด เช่น ทำแผ่นพับไปวางบริเวณโรงเรียน เซเว่นอีเลว่น เป็นต้น ควรมีการเพิ่มช่องทางประชาสัมพันธ์โดยทำเว็บไซต์ของอุทยานฯ มีการประชาสัมพันธ์ผ่านทางอินเทอร์เน็ต โทรทัศน์ และวิทยุ และในการจัดงานภายในอุทยานฯอาจจะใช้นาฏศิลป์ไทย การ

แสดงละครแบบไทย เป็นแรงจูงใจนักท่องเที่ยวให้ไปเที่ยวชม และควรจัดเป็นโปรแกรมทัวร์ ร่วมกับสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆของจังหวัดกำแพงเพชร เพราะส่วนใหญ่สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดกำแพงเพชรจะค่อนข้างอยู่กระจัดกระจายทำให้นักท่องเที่ยวไม่ค่อยรู้จัก และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการผลิตสินค้า และวางแผนลักษณะสินค้า OTOP ให้มีความหลากหลายหลายน่าสนใจมากขึ้น

ตารางที่ 4.22

จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นต่อการบริหารและการประสานงานของเจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (n = 415)

ความคิดเห็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีแล้ว	230	55.4
ควรปรับปรุง	185	44.6

จากตารางที่ 4.22 เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 415 คน เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการบริหารและการประสานงานของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ พบว่าประมาณกึ่งหนึ่งของประชาชนท้องถิ่นมีความเห็นว่าเป็นดีอยู่แล้ว (ร้อยละ 55.4) และร้อยละ 44.6 เห็นว่า ควรปรับปรุง ซึ่งสิ่งที่ควรปรับปรุงมีดังนี้

การบริหารจัดการควรทำในลักษณะเชิงรุก มีกิจกรรมใหม่ๆอยู่เสมอเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชม จำนวนของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ค่อนข้างน้อย ไม่มีเจ้าหน้าที่ประจำจุดโบราณที่สำคัญ ทำให้การติดต่อประสานงานค่อนข้างล่าช้า นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ต้องประสานงานกันแล้วยังต้องประสานงานกับประชาชนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือออกไปประชาสัมพันธ์ อธิบายให้ความรู้กับสถานที่ราชการ โรงเรียนต่างๆ ภายในจังหวัดได้ ซึ่งเจ้าหน้าที่ควรมีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และทักษะในด้านภาษาสามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้หลายภาษา ซึ่งพื้นฐานต้องสามารถสนทนาภาษาอังกฤษได้เป็นหลัก และเจ้าหน้าที่ต้องมีการอบรมในเรื่องของการบริการ เพื่อให้บริการกับนักท่องเที่ยวได้อย่างประทับใจ นอกจากนี้การทำงานต่างๆ ของเจ้าหน้าที่ภายในองค์กรควรทำให้เป็นระบบที่สามารถตรวจสอบและเชื่อถือได้

4.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

4.2.1 การจัดการการท่องเที่ยวและอุทยานประวัติศาสตร์

การบริหารจัดการอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

การจัดการโบราณสถานที่ได้รับการยกย่องเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมกับโบราณทั่วไปที่ไม่ได้รับการยกย่องเป็นมรดกโลก นักวิชาการส่วนใหญ่กล่าวว่ามีจุดมุ่งหมายการจัดการการอนุรักษ์โบราณสถานศิลปกรรมเช่นเดียวกัน กรณีที่ไม่ได้รับยกย่องเป็นมรดกโลกสามารถเน้นทางเศรษฐกิจได้เพื่อหารายได้เลี้ยงตัวเอง แต่กรณีที่เป็นมรดกโลกทางUNESCOจะติดตามและวัดผลโดยมีมาตรฐาน

และกฎเกณฑ์ นอกจากนี้ ดร.พิสิฐ เจริญวงศ์ ผู้อำนวยการศูนย์ภูมิภาคว่าด้วยโบราณคดีและวิจิตรศิลป์กรุงเทพฯ (SPAFA) กล่าวว่า “กรณีที่มีการอนุรักษ์รักษาไม่ดี เกิดความเสียหายที่รู้กันในการลงข่าวหรือสื่อหนังสือพิมพ์ ถูกเรียกว่าอยู่ในมรดกโลกในภาวะอันตรายเช่นโบราณสถานที่มีสิ่งก่อสร้างประชิด จะถูกประกาศเป็นมรดกโลกในภาวะอันตราย และถูกถอนจากการเป็นมรดกโลก ส่วนหน่วยงานหลักที่เข้ามาดูแล คือ กรมศิลปากร

ในการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐกล่าวเสริมว่า จังหวัดกำแพงเพชรมีชื่อเสียงในเรื่องกำแพงดงดั่งเพชร แต่ปัจจุบันถูกดินขึ้นทับแนวกำแพงเมืองปกคลุมจนไม่สามารถปรากฏความสวยงามของแนวกำแพง ทางอุทยานประวัติศาสตร์ได้ทำการเปิดกำแพงเมืองซึ่งหัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร กล่าวว่า “ได้งบประมาณจากจังหวัด 51 ล้านบาทใช้ในการปรับปรุงแนวกำแพงเมือง

ถ้ากล่าวถึงการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ในอดีต นักท่องเที่ยวสามารถชมอุทยานประวัติศาสตร์โดยใช้เวลาในการชมไม่มาก ดังนั้นยุทธศาสตร์จังหวัดจึงมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้นักท่องเที่ยวเยี่ยมชมในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์โดยใช้เวลามากขึ้น ซึ่งภายในศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว ต้องใช้เวลา 15 นาทีขึ้นไป มีการบริการให้เช่าจักรยาน พัฒนาจุดพักผ่อน มีกิจกรรมมากขึ้น มีจุดบริการให้นักท่องเที่ยวถ่ายรูป พัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และมีแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว นอกจากนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ทางจังหวัดและองค์การบริหารส่วนจังหวัดได้จัดโครงการอบรมอาสาสมัครเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นควบคู่กับรถไฟเพื่อบริการนักท่องเที่ยว

ในการจัดการเรื่องความปลอดภัย ประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่กล่าวว่า การจัดการค่อนข้างมีความปลอดภัยขึ้น แต่โดยภาพรวมถือว่าความปลอดภัยค่อนข้างต่ำ ส่วนของที่ระลึกที่วางขายภายในอุทยานประวัติศาสตร์นั้น ยังไม่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของอุทยานฯเท่าที่ ควรแต่มีความหลากหลายขึ้นกว่าในอดีต เช่น พวงกุญแจไม้ พวงกุญแจดีบุก พระบันที่ตำบลนครชุม ส่วนเรื่องการเดินทางมาเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์นั้นยังไม่ค่อยสะดวกเท่าไรนัก เนื่องจากไม่มีรถประจำทางหรือรถที่วิ่งผ่านตลอดเวลา และในเรื่องของป้ายประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ควรมีการก่อสร้างให้มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

กิจกรรมภายในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

ศูนย์บริการข้อมูลนำเสนอในรูปแบบ 3 มิติ การเล่าเรื่องราวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ประชาชนส่วนใหญ่จะค่อนข้างประทับใจและมีความต้องการที่จะกลับมาชมอีก นักวิชาการกล่าวเสริมว่า กิจกรรมที่สามารถจัดขึ้นได้ ภายในอุทยานประวัติศาสตร์ ต้องเป็นกิจกรรมด้านการบริการและอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถ ร้านอาหาร ห้องน้ำ ศูนย์บริการข้อมูล นอกจากนั้นควรจะมีการแสดงมหรสพโรงละคร พิพิธภัณฑสถาน นิทรรศการ หรือถ้าอุทยานประวัติศาสตร์มีพื้นที่ห่างไกลและไม่กระทบต่อโบราณสถานก็สามารถจัดเป็นที่พักบริการนักท่องเที่ยวได้

ในเรื่องของร้านค้าที่สามารถเข้ามาประกอบการได้ภายในอุทยานฯต้องเป็นร้านค้าที่ประมวลหรือได้รับการคัดเลือกจากทางราชการแล้ว และต้องมีการประสานความร่วมมือกับภาค รัฐบาล องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลเมือง อบจ. และ/หรือ อบต.

ในส่วนของกิจกรรมที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวจะเกี่ยวข้องกับการเป็นเมืองหน้าด่านและลูกหลวงของกรุงสุโขทัยและความเป็นมรดกโลกตั้งแต่ปี 2534 นอกจากนั้นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร กล่าวว่่า“ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชรต้องมีการเชื่อมโยงอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และนำเสนอลักษณะพิเศษที่โดดเด่นของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร อันได้แก่ ความสมบูรณ์ของโบราณสถานที่ยังคงอยู่เป็นกลุ่มใกล้กัน อุทยานฯเคยเป็นสถานที่ประดิษฐาน ของพระแก้วมรกต และเป็นที่ตั้งของแท่งศิลาแลงโบราณสถานที่ใหญ่ที่สุดในโลก นอกจากนั้น ภายในพื้นที่อุทยานฯยังมีพรรณไม้สำคัญต่างๆ ที่เป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาระบบนิเวศอีกด้วย” (กุลพันธ์ ทับทิม) ในปัจจุบัน รถไฟฟ้าที่ให้บริการนักท่องเที่ยวภายในอุทยานฯ อยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร เมื่อนักท่องเที่ยวต้องการนั่งรถไฟเพื่อชมอุทยานฯ จะต้องเสียค่าบริการคันละ 200 บาท ซึ่งมีภาษาแนะนำอัตโนมัติ 5 ภาษา คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาเยอรมัน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาฝรั่งเศส

นอกจากนี้อุทยานฯ ได้อนุญาตให้มีการจัดกิจกรรมการละเล่นหรือประเพณีพื้นบ้านของทางจังหวัดภายในพื้นที่อุทยานฯด้วย ตัวอย่างเช่น งานเปิดเมืองมรดกโลกที่เพิ่งจัดขึ้นในปี 2549 เป็นครั้งแรกซึ่งเป็นการนำเสนออุทยานฯว่าเป็นอย่างไรบ้าง หรือการจัดงานประเพณีเล่นเพลงของทางจังหวัดที่ประกอบไปด้วยการแสดงแสง สี ภายในอุทยานฯ ในส่วนนี้ภาคผู้ประกอบการท่องเที่ยวด้านบริษัทนำเที่ยวกล่าวเสริมว่า “การจัดแสดงออกร้าน และนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ จะเป็นการแนะนำแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ภายในจังหวัดกำแพงเพชรให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นเพราะนักท่องเที่ยวจะไม่สนใจแหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์อย่างเดียว หรือการจัดกิจกรรมอื่น ๆ เช่นเดียวกับที่จัดขึ้นในจังหวัดอยุธยาหรือการจัดงานวันมรดกโลก” (ทะนงศักดิ์ ศรีเคลือบ) ซึ่งถือว่าการสร้างทางเลือกให้นักท่องเที่ยวหรือ “การเพิ่มจำนวนกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เหมือนเช่นที่พิพิธภัณฑ์ในจังหวัดอยุธยา ที่มีศูนย์แสดงหรือมีจุดแสดงแบบจำลองที่จัดแสดงในห้องปรับอากาศให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาพักผ่อนและหลบอากาศร้อนจากภายนอก” (วรินทร์ทรา ย สุขพินิจ, สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2550)

ในส่วนผู้ประกอบการด้านของที่ระลึก โรงแรมมีความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า อุทยานฯควรเพิ่มกิจกรรม จำหน่ายสินค้า OTOP สินค้าที่ระลึก ลักษณะของกิจกรรมอาจจะแสดงถึงวิถีชีวิตของคนกำแพงเพชร เช่น ให้มีการละเล่นไทย ตะกร้อลอดห่วง หมากรูกคน สาธิตการทอกระยาสาธิต มีเพลงพื้นบ้าน ลำตัด กิจกรรมการไหว้พระ 9 วัด แล้วประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมแต่ละส่วนและนักท่องเที่ยวสามารถเวียนไปชมได้แต่ละจุด ซึ่งความคิดเห็นของผู้ประกอบการส่วนใหญ่จะมีความ

สนใจอยากจะทำมาค้าขายมีส่วนร่วมในกิจกรรมของอุทยานฯ และในส่วนองกิจกรรมเหล่านี้มีวัตถุประสงค์ มี
ความคิดเห็นเป็น 2 แนวทาง คือ ส่วนแรกมองว่าการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของอุทยานฯ ดีอยู่แล้ว คือแบบ
เรียบง่าย เป็นธรรมชาติซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรและอีกส่วนหนึ่ง
กล่าวว่าควรจะมีการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวให้หลากหลายมากขึ้นกว่าในปัจจุบัน

ส่วนการจัดนิทรรศการหมุนเวียนนั้นไม่ควรทำบ่อยครั้งมากเกินไปเพราะจะทำให้นักท่องเที่ยว
เที่ยวไม่มีความสนใจอยากมาเที่ยวชมอุทยานฯ ควรจะจัดประมาณ 3 เดือนต่อครั้งแต่ถ้าเป็นเรื่องที่
ประชาชนให้ความสนใจก็ควรจัดอยู่ที่ 1 ปี ซึ่งอาจจะเป็นนิทรรศการที่เล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นภายใน
อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแต่ละปี หรืออาจจะนำเสนอเรื่องราวที่สำคัญภายในช่วงเวลานั้น
และส่วนตัวอาคารหรือที่ทำการจัดแสดงต้องมีความโดดเด่น เพราะในปัจจุบันอุทยานประวัติศาสตร์
กำแพงเพชรก็มีการจัดนิทรรศการตามป้อมรักษาความปลอดภัยแต่ไม่ได้รับความสนใจจาก
นักท่องเที่ยวเท่าไรนักเนื่องจากนิทรรศการเหล่านี้ไม่สวยงามและไม่สะอาดตาเพียงพอที่จะดึงดูด
นักท่องเที่ยวได้

การจัดการพื้นที่ (Zoning)

นักวิชาการกล่าวว่าในเรื่องการจัดการพื้นที่ ประการแรกจะต้องวางแผนและจัดลำดับ
ความสำคัญของประเด็นต่าง ๆ ก่อน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการใช้พื้นที่โดยรอบอุทยานฯ
หลังจากนั้นจึงจัดการเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ว่าควรมีสิ่งใดบ้าง เช่น ที่จอดรถ ห้องน้ำ
ถนน ร้านอาหาร ที่พัก เป็นการจัดการพื้นที่ภายในให้สอดคล้องกัน และมีการแบ่งตามความสำคัญของ
โบราณสถาน ในการจัดการพื้นที่นั้นมีการแบ่งเป็น 3 ส่วน ซึ่งเป็นข้อกำหนดจากสำนักงานนโยบาย
และแผนสิ่งแวดล้อม ส่วนที่สำคัญที่สุดจะเป็นพื้นที่สงวนอยู่ตรงกลางเป็นพื้นที่ในการรักษา ค่อนข้างมี
ความเปราะบาง ถัดมาเรียกว่าพื้นที่อนุรักษ์ หรือ Buffer zone ซึ่งยอมให้มีกิจกรรมบางอย่างได้ เช่น
สวนสาธารณะ อาจจะห้ามจอดรถ ห้ามขายของ ส่วนสุดท้ายคือส่วนบริการ หรือ Service Zone เป็น
พื้นที่ที่ประชาชนสามารถเข้าไปทำกิจกรรมได้ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐกล่าวเสริมถึงสภาพการ
จัดการพื้นที่ในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรว่า “พื้นที่ในแถบอุทยานฯ แบ่งเป็นพื้นที่ เขตอนุรักษ์
1,611 ไร่ มีรั้วล้อมรอบไว้ห้ามดำเนินการใดๆ ที่เป็นทัศนียภาพ มีการแบ่งพื้นที่เป็นพื้นที่สีแดง และ
พื้นที่ชายขอบบริเวณสีขาวซึ่งเป็นพื้นที่ในกำแพงเมืองและเป็นสถานที่ราชการ พิพิธภัณฑ์สถาน
แห่งชาติ พิพิธภัณฑ์เรือนไทย โรงเรียนกำแพงเพชร ที่ว่าการอำเภอ นอกจากนี้ในพื้นที่ส่วนนี้ยังมีธุรกิจ
ร้านค้าเข้ามาดำเนินกิจการอยู่เป็นจำนวนมาก ดังนั้นทางอุทยานฯ จึงต้องเข้าไปดูแลและควบคุมไม่ให้
เกิดปัญหาเรื่องขยะอันจะนำมาซึ่งความสกปรกแก่อุทยานฯ ได้

ส่วนใหญ่บริเวณที่นักท่องเที่ยวนิยม คือ บริเวณศูนย์ข้อมูล ถ้าต้องมีการสร้างร้านค้าต่างๆ
ผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐมีความคิดเห็นว่า ควรอยู่บริเวณศูนย์ข้อมูลจะเป็นจุดที่น่าสนใจที่สุด “นอก
จากนั้นยังมีแนวโน้มว่าจะมีโครงการบริเวณถนน 101 (หน้าร้านนรินทร์กลการ) จะมีการปรับภูมิทัศน์

โดยขอกรมทางหลวงเป็นพื้นที่ของอุทยานฯ ประชาชนไม่สามารถผ่านไปได้ เพราะพื้นที่ปั่นจักรยาน ตอนนี้เป็นพื้นที่ในเขตอรัญญิกเท่านั้น ด้านนอกบริเวณในเมืองจะไม่ปลอดภัย มีรถขนาดใหญ่จำนวนมาก หากเป็นพื้นที่ของอุทยานฯ ทางอุทยานฯก็จะเข้ามาดูแลความปลอดภัยในส่วนนี้ด้วย” (ธนสิทธิ์ คชศิลา, สัมภาษณ์)

นอกจากนั้นประชาชนในท้องถิ่นยังเสนออีกว่า การที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวที่อุทยานประวัติศาสตร์อีกครั้งหนึ่ง คือการบริการของเจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์ จำนวนและความพร้อมของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ความหลากหลาย คุณภาพและราคาของของที่ระลึก มีการจัดกิจกรรมงานประเพณีที่น่าสนใจ เช่น อาจะจัดงานประเพณีเปิดเมืองมรดกโลก การจัดให้มีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ของจังหวัดกำแพงเพชรดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น

ผลกระทบที่เกิดขึ้น

โบราณสถานเป็นสิ่งที่ยุทธปราชญ์สร้างขึ้นมาและถือว่าเป็นมรดกของประชาชนจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งนักวิชาการกล่าวว่า การที่จะเก็บโบราณสถานไว้โดยไม่ทำอะไรเลยนั้นจะไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ ขึ้นมา ดังนั้นจึงควรที่จะพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์ในด้านการเรียนรู้โดยใช้วิธีการท่องเที่ยวเข้ามาเป็นตัวเชื่อมโยง ซึ่งอาจจะมีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ ทางบวกคือจะเกิดรายได้ในการดูแลตนเองได้ และรายได้แก่คนในท้องถิ่น เกิดการสร้างงาน ทำให้ปัญหาชุมชนลดลง ปัญหาการย้ายถิ่น เกิดการเรียนรู้ว่าทางประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรม และการพักผ่อนหย่อนใจ แต่ควรมีการจัดการในลักษณะให้เกิดความสมดุล จะทำให้ลดผลกระทบทางลบ ด้านชุมชนจากการใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน เช่น ชาวบ้านจะนิยมเก็บเห็ดหรือหาของป่าในเขตอุทยานฯ เพื่อนำไปขาย ถ้าภาครัฐจะปิดกั้นพื้นที่ไม่ให้ชาวบ้านมาทำมาหากิน ชาวบ้านก็จะได้รับผลกระทบ ซึ่งผลกระทบต่อชุมชนดังที่กล่าวมาข้างต้นเกิดจากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามา จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมวัฒนธรรม นิยม ประเพณีของแต่ละท้องถิ่น และส่วนบริการที่สามารถมีการพัฒนาได้ในส่วนนี้ก็ต้องมีการศึกษาประเมินเบื้องต้นก่อน ถ้าไปตั้งร้านค้าแล้วจะมีผลกระทบด้านใดบ้าง ซึ่งรศ.โรจน์ คุณอนเนกกล่าวถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมว่า พวกร้านค้ามักจะทำให้เกิดน้ำเสียและอาจทำให้เกิดแรงสั่นสะเทือนบริเวณเขตโบราณสถานได้ ทางอุทยานฯ จะต้องจัดการอย่างไร ประเด็นแรกที่จะต้องคำนึงถึงคือเรื่องการอนุรักษ์ แล้วจึงคิดในเรื่องการใช้ประโยชน์”

นอกจากนั้นผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐกล่าวว่าถ้าต้องมีการจัดการพื้นที่ใหม่ ทำให้ต้องรื้อถอนพื้นที่ราชการ หรือชุมชนไปอยู่ที่อื่น ก็จะมีผลกระทบต่อชาวบ้าน ต้องให้กรมประชาสัมพันธ์หาพื้นที่ใหม่เพื่อแก้ปัญหาในประเด็นนี้ ส่วนภาคประชาชนและภาคผู้ประกอบการก็กล่าวเหมือนกันว่า ถ้าเข้าไปพัฒนาอุทยานฯค่อนข้างมาก จะทำให้เกิดผลกระทบต่ออุทยานประวัติศาสตร์ได้ แต่ถ้ามีการจัดการที่ดีที่เป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ประชาชนท้องถิ่นและภาคเอกชนก็จะไม่เกิดปัญหาที่เป็นผลกระทบต่อตัวโบราณสถาน

การอภิปรายผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พบว่าอุทยาน ฯ มีการดำเนินการด้านการอนุรักษ์ และด้านธุรกิจควบคู่กันไป ซึ่งจังหวัดกำแพงเพชรก็มีแผนพัฒนาของจังหวัดในเรื่องการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดต่อไป แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินการด้านธุรกิจในปัจจุบันยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ประกอบกับงานวิจัยที่เกี่ยวกับอุทยาน ฯ มีจำนวนน้อย และมีขั้นตอนในการสำรวจศึกษามากและใช้เวลานาน ซึ่งถ้าวิเคราะห์จากแนวทางในการจัดการ 5 แนวทางแล้วจะพอสรุปได้ดังนี้

1.การจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรได้มีการจัดทำศูนย์ข้อมูลในส่วนนี้ได้นำเสนอความรู้ ความเป็นมา เรื่องเล่าภาพ 3 มิติ มีการจัดการแสดงแสง สี เสียง ที่สามารถให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน อีกทั้งแผนผังต่างๆ ป้ายอธิบายหน้าโบราณสถานก็ยังเป็นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีก่อนที่จะเข้าไปชมภายในโบราณสถาน ส่วนของมัคคุเทศก์ ทางอุทยาน ฯ มีมัคคุเทศก์ประจำที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเพียงคนเดียวเท่านั้น ซึ่งไม่เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้มาเยี่ยมชม ดังนั้นทางจังหวัดกำแพงเพชรได้จัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อมาเสริมความต้องการในส่วนนี้ นอกจากนี้ทางจังหวัดก็มีมัคคุเทศก์อบจ.ประจำรถไฟฟ้าคอยให้ความช่วยเหลือและให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวอีกด้วย

2.การจัดการภูมิทัศน์ ปัจจุบันอุทยานประวัติศาสตร์มีการปรับภูมิทัศน์ให้มีความสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น แต่ก็มีการปรับปรุงเพียงแค่ 2 เขต คือเขตอรัญญิกและเขตในเมือง ส่วนเขตนครชุมและเขตสวนตะวันออกของแม่น้ำปิงนอกเหลือจากเขตอรัญญิกและเขตในเมือง ไม่ได้มีการจัดการใดๆเพราะขึ้นอยู่กับจังหวัดสุโขทัย ซึ่ง 2 พื้นที่นี้มีพื้นที่ต่ำ จะมีน้ำท่วมขังในช่วงฤดูฝนและยังไม่มีการบูรณะแต่อย่างใด ดังนั้นส่วนที่มีการปรับปรุงพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวจึงเป็นพื้นที่เขตอรัญญิกและเขตในเมืองเท่านั้น ต้นไม้ส่วนใหญ่ที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรจะเป็นพันธุ์ที่ขึ้นตามธรรมชาติ เป็นพันธุ์ไม้พื้นเมือง มีความเป็นธรรมชาติสูง และบริเวณรอบๆโบราณสถานนั้นถูกกำหนดให้มีการปลูกดอกไม้ที่มีดอกสีขาวเท่านั้น

3.การจัดการด้านบริการพื้นฐาน การคมนาคมรถโดยสารยังไม่มีเส้นทางที่เข้ามาเที่ยวภายในอุทยานประวัติศาสตร์ ส่วนใหญ่รถประจำทางที่มาจากจะไปบริเวณที่ขนส่งจังหวัด นักท่องเที่ยวจะต้องจ้างรถสองแถวเพื่อเดินทางมาเที่ยวชมอุทยาน ฯ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความไม่สะดวกในการเดินทาง ส่วนการให้บริการรถไฟจากอบจ.นั้นจะต้องแจ้งไว้ล่วงหน้าและไม่มีการรับผู้โดยสารตลอดเวลา ถ้านักท่องเที่ยวมีจำนวนมาก สามารถเหมารถไฟฟ้าได้คันละ 200 บาท สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางขับรถมาเองจะมีบริการที่จอดรถอยู่ภายในบริเวณหน้าศูนย์ข้อมูล นอกจากนี้ป้ายที่บอกตามทางไม่ค่อย

ชัดเจน ไม่มีแผนที่บอกว่าอยู่จุดไหน ร้านขายของที่ระลึกมีจำนวนน้อยและไม่โดดเด่น ตั้งอยู่ในมุมหนึ่งของศูนย์บริการข้อมูล ยิ่งไปกว่านั้นทางอุทยานประวัติศาสตร์ไม่มีจุดบริการที่พักให้นักท่องเที่ยว ส่วนโรงแรมที่พักภายในจังหวัดที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่มนั้นมีเพียงไม่กี่แห่ง นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติส่วนใหญ่จะนิยมไปพักที่โรงแรมซากังราว โรงแรมเพชรโฮเต็ล และโรงแรมนอร์ตัน ถ้านักท่องเที่ยวมาแบบสะพายเป้ (Backpacker) ก็จะนิยมไปพักที่ เกสต์เฮาส์ และนักท่องเที่ยวชาวไทยจะนิยมไปพักที่รีสอร์ทบริเวณฝั่งนครชุม

4.การจัดการด้านความปลอดภัย ถ้าวิเคราะห์ใน 2 ประเด็น คือ ความปลอดภัยของโบราณสถานและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ปัจจุบันความปลอดภัยในโบราณสถานมีมากขึ้น โดยมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยคอยเดินตรวจเป็นระยะๆ มีคนงานประจำอยู่แต่ละจุดของวัดภายในโบราณสถานแต่ในช่วงเวลากลางคืนพื้นที่บางส่วนของอุทยานฯ อาจไม่ปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก

5.การมีส่วนร่วมของชุมชน ในส่วนนี้ประชาชนที่อยู่ในเขตโบราณสถานจะได้รับผลกระทบจากแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งด้านบวกและด้านลบ แต่ในกรณีของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ผลกระทบด้านบวกยังมีไม่มากนักเพราะในแง่การให้ประชาชนในพื้นที่ร่วมทำธุรกิจยังไม่มีการเป็นรูปธรรมชัดเจน เพียงแต่สามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ภายนอกบริเวณที่เคยเป็นสนามกีฬาและพื้นที่บางส่วนของอุทยานฯ เขตอรัญญิกสามารถใช้เป็นที่พักผ่อน ออกกำลังกายได้ และหัวหน้าจากส่วนราชการก็เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการในอุทยานฯ แต่ยังไม่มีการตัดสินใจ ผลกระทบด้านลบคือชุมชนที่อยู่ในเขตโบราณสถานจะต้องย้ายออกนอกพื้นที่อุทยานฯ ตามแผนพัฒนาแม่บทปี2550 ทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบด้านที่พักอาศัย และหน่วยงานราชการจะต้องหาสถานที่ทำการแห่งใหม่ ซึ่งการจัดการในส่วนนี้ควรให้กรมประชาสัมพันธ์จังหวัดเข้ามาบริหารจัดการ

ในเรื่องการกำหนดเขตการใช้พื้นที่หรือเขตการจัดการในแหล่งท่องเที่ยวที่ควรมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วนดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น คือพื้นที่ส่วนสงวน พื้นที่ส่วนอนุรักษ์ และพื้นที่ส่วนบริการ จังหวัดกำแพงเพชรยังไม่มีดำเนินการในด้านนี้ เพียงแต่เป็นแค่นโยบายเท่านั้น ปัจจุบันมีการดำเนินการเพียงแบ่งเป็น 2 เขต คือ เขตพื้นที่ตรงกลางที่เรียกว่าพื้นที่แหล่งอันควรวนุรักษ์(Nucleus) อยู่ในเขตอรัญญิก ที่ล้อมรั้วภายในอุทยานประวัติศาสตร์ เขตที่อยู่รอบในเมืองเรียกว่าพื้นที่บริการและการจัดการ (Service and Management) อยู่ในเขตในเมือง ส่วนอีก 2 เขต คือเขตนครชุม และเขตตะวันออก อยู่ในเขตการดูแลของจังหวัดสุโขทัยเพราะถือว่าจังหวัดสุโขทัยเป็นศูนย์ในความรับผิดชอบ แต่ทางจังหวัดสุโขทัยก็ไม่มีเข้ามาดูแลพื้นที่แต่อย่างใด ปล่อยให้โบราณสถานมีความเก่าแก่ทรุดโทรมลง

4.2.2 การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาอย่างยั่งยืน นักวิชาการกล่าวว่า เริ่มมีมาตั้งแต่ พ.ศ. 1972 ผ่านมาเรื่อยในการประชุมที่เมืองริโอเดจาโร เป็นจุดเริ่มต้น โดยเน้นในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน ให้อยู่ได้นานที่สุด และให้เกิดประโยชน์ทางการท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันก็ต้องสร้างความสมดุลโดยไม่ไปทำลายสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งทั้งสามส่วนนี้มีความสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับงานด้านศิลปวัฒนธรรมได้

ศ.ดร.ตรีใจ บุรณสมภพและประกอบศิริ ภัคดีพิณิชกล่าวว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น เป็นการลดผลกระทบของตัวทรัพยากรองค์ประกอบ ที่ทำให้เกิดความยั่งยืนมี 5 อย่างคือ

1.การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภาครัฐและเอกชน บริษัทที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ลักษณะไม่ใช่แค่เพียงชุมชนเดียวแต่มีหลายชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้อง ในการเข้ามาในอุทยานประวัติศาสตร์จะต้องมีการปลูกฝั่งนักท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบ

2.การใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า เช่นการประชาสัมพันธ์เพียงวัดข้างล้อม นักท่องเที่ยวก็จะไปเที่ยวเพียงวัดข้างล้อม ซึ่งจะทำให้เกิดการหลุดตัวของโบราณสถานเพราะนักท่องเที่ยวไปเที่ยวจำนวนมาก โบราณสถานไม่สามารถรองรับได้ ควรที่จะกระจายแหล่งท่องเที่ยวไปที่จุดท่องเที่ยวอื่น

3.การอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรต้องมีมาตรการในการอนุรักษ์ อุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจะได้ค่อนข้างง่ายเพราะมีหลักกฎหมายเข้ามาควบคุมแหล่งโบราณสถานอยู่แล้ว แต่ถ้าในแง่วัฒนธรรมกับชุมชนทำได้ค่อนข้างยาก เพราะวัฒนธรรมไม่มีอะไรตายตัวจะเปลี่ยนแปลงได้ในอดีตกับปัจจุบันก็แตกต่างกัน

4.แหล่งท่องเที่ยว ควรมีการจัดการในการกระจายรายได้ตัวเงินให้กับคนในชุมชนรายได้ที่ได้ควรนำไปพัฒนาท้องถิ่นเชิงสังคม เศรษฐกิจ

5.สร้างความพอใจของนักท่องเที่ยวแต่ต้องสร้างความสมดุลระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับทรัพยากรของท่องเที่ยว ถ้าให้นักท่องเที่ยวตามความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งหมดอาจเป็นการทำลายทรัพยากรสถานที่ท่องเที่ยวได้”

นอกจากนี้รศ.โรจน์ คุณเอนกกล่าวเสริมว่า “ต้องมองในเชิงบูรณาการ คือทางกฎหมาย ออกเป็นกฎบังคับให้ประชาชนห้ามทำในสิ่งที่เป็นการทำลายทรัพยากร หลักเศรษฐศาสตร์ก็ต้องใช้แรงจูงใจให้ประชาชนทำตามที่ต้องการ เช่นถ้าประชาชนอนุรักษ์บ้านเก่าไว้ควรมีการลดหย่อน ในเรื่องภาษีให้ และใช้หลักทางวาทศาสตร์ทางการสื่อสาร สร้างค่านิยม เป็นรสนิยมให้คนในสังคมเชื่อว่าการอนุรักษ์เป็นสิ่งที่ดี ซึ่งเป็นการนำทุกเรื่องมาเกี่ยวข้องกันหมด”

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐ คือต้องมีการอนุรักษ์ก่อนโดยนึกถึงตัวโบราณสถานเป็นหลักในการจัดกิจกรรม เช่นการจัดกิจกรรมแสงสีเสียง ใช้โบราณสถานเป็นฉากหลัง ต้องควบคุมแรงสั่นสะเทือน เสียง มาจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดมลภาวะมลพิษ ควรทำให้น้อยลงเพื่อความปลอดภัยของโบราณสถาน ที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ไม่ได้จัด เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของภาครัฐ เอกชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนทุกคนต้องช่วยกัน ซึ่งความคิดเห็นเช่นเดียวกับภาคประชาชนท้องถิ่น คือการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการอนุรักษ์และมีการบูรณาการทุกด้าน เกี่ยวข้องกับทุกส่วนด้วยการเมืองด้านประชาชน และต้องทำโครงการอย่างต่อเนื่อง และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนก็สามารถนำมาใช้ในอุทยานประวัติศาสตร์ได้ โดยดังที่กล่าวไปข้างต้นที่สวนราชการ ภาคเอกชนทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม ศูนย์บริการท่องเที่ยวต้องดี ปัจจุบันเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ กรมศิลปากรนำพื้นที่สนามกีฬา ที่ชาวบ้านเคยใช้ประโยชน์กิจกรรมด้านกีฬา เวนคืนพื้นที่ทั้งหมดทำเป็นสนามหญ้า ซึ่งถ้ามีเงินไปจัดการบูรณาการในอุทยานประวัติศาสตร์ แล้วประชาสัมพันธ์ให้แพร่หลาย ส่งข้อมูลในกิจกรรมหรือข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวให้บริษัททัวร์ทั้งหมด นักท่องเที่ยวมาเที่ยวผ่านมาสุโขทัยก็มาเที่ยวกำแพงเพชร เกิดเป็นประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ คือขายของฝากของที่ระลึกได้ รายได้ วิถีชีวิตของคนกำแพงเพชรมีการพัฒนาที่ดีขึ้น

ส่วนผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวด้านบริษัททัวร์ กล่าวว่าพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหมายถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรให้สูงสุดแล้วเกิดผลกระทบน้อยที่สุดหรือไม่เกิดผลกระทบ ต้องมีการทำต่อเนื่อง ถ้าการบริหารจัดการไม่ดีก็จะไม่คุ้มค่าต่อการพัฒนาส่วนผู้ประกอบการท่องเที่ยวด้านมัคคุเทศก์กล่าวเสริมว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือการพัฒนาแบบต่อเนื่อง สามารถนำมาใช้กับอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรได้เช่นเรื่องการบูรณะดูแลโบราณสถาน ปรับภูมิทัศน์ ดูแลความสะอาด หรือแม้แต่การรวมตัวของผู้ประกอบการด้านที่พักร้านอาหารของที่ระลึก ก็ต้องทำแบบต่อเนื่อง คุณปิยนารถ อยู่เจริญ กล่าวเสริมว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืน ต้องพัฒนาจากต้นเหตุไม่ใช่ปลายเหตุ ดังกรณีของจังหวัดกำแพงเพชรต้องปลูกฝังเด็ก ให้รักท้องถิ่นของตน ก็จะสามารถเผยแพร่ได้ดีซึ่งปัจจุบันก็มีโครงการยุวมัคคุเทศก์ก็เป็นการปลูกฝังเยาวชน ซึ่งกลุ่มผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว กล่าวเสริมว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับอุทยานประวัติศาสตร์ ให้มีการดูแลรักษา ให้ยั่งยืนไม่ใช่แค่หน้าที่ของกรมศิลปดูแลอย่างเดียวเท่านั้น และต้องมีการทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอมีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ให้ต่อเนื่อง ซึ่งคุณจรินทร์ ศรีวังราชก็กล่าวเสริมว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืนส่วนที่สำคัญที่สุดคือการไม่ทำลายทรัพยากรให้อยู่ได้ระยะเวลายาวนาน ถ้ากล่าวถึงภาพรวมของทั้งจังหวัดกำแพงเพชรแล้วมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เชิงธรรมชาติ เชิงวัฒนธรรม มีความหลากหลายในประเภทของแหล่งท่องเที่ยว และเท่าที่สังเกต นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะมีจิตสำนึกมากกว่าคนไทย จะดูแลใบไม้สัตว์ต่างๆเท่าที่เห็นเคยพา

นักท่องเที่ยวชาว ต่างชาติไปเที่ยวป่าแล้วนักท่องเที่ยวสูญบุหรี่ นักท่องเที่ยวยังกำผงบุหรี่ไว้ ไม่ทิ้งข้าง
ในป่านำมาทิ้งข้างนอกป่า คิดว่าในเรื่องของจิตสำนึกต่างๆ ของคนไทยควรมีการปลูกฝังให้มากขึ้น
เช่นไปชมโบราณสถาน นอกจากจะบอกเล่าพวกประวัติศาสตร์ความเป็นมาแล้วควรจะถ่ายทอดใน
เรื่องการอนุรักษ์รักษาในเชิงอนุรักษ์ด้วยว่าเป็นอย่างไร”

ส่วนกลุ่มผู้ประกอบการด้านของที่ระลึกส่วนใหญ่จะไม่เข้าใจความหมาย ของคำว่ากา
รพัฒนาการท่องเที่ยวคืออะไรเท่าไรนัก แต่คุณชาคริต ติระสาโรช สามารถอธิบายว่า “การพัฒนา
อย่างยั่งยืนมีความหมายคล้ายคลึงกับที่กล่าวไปข้างต้น คือคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมและมีจิตสำนึก
ในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ เช่น กลองยาวรำวงมีแต่ไม่รักษาก็ไม่ยั่งยืน และคิดว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืน
ควรจะเริ่มตั้งแต่การให้ความรู้กับเด็กโดยสอนให้เด็กรู้และเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับการพัฒนาอย่าง
ยั่งยืนก่อน เป็นต้น”

กิจกรรมเชิงอนุรักษ์

กิจกรรมเชิงอนุรักษ์เสริมสร้างการให้ความรู้ แก่นักท่องเที่ยวและประชาชนค่อนข้างมี
ความสำคัญมาก เช่นมีการจัดวิ่ง การเดินสำรวจ การประชุม ให้นักเรียน/นักศึกษาไปเรียนรู้การขุด
ศิลาแลง ให้เป็นเสมือนห้อง lab ที่ใช้ศึกษาทดลองและค้นคว้าของนักศึกษาแต่ละสาขาวิชา เช่น
นักศึกษสถาปัตยกรรมมาศึกษาเรื่องโครงสร้างสิ่งก่อสร้างด้านต่างๆ ถึงความเป็นมาการประยุกต์ ใช้
ในปัจจุบัน ส่วนนักศึกษาทางสิ่งแวดล้อมก็จะได้ทราบเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสถาปัตยกรรม หรือ
นักศึกษประวัติศาสตร์ก็ได้เป็นแหล่งศึกษาความรู้ต่างๆทางประวัติศาสตร์ และมีการอบรมสัมมนา
มัคคุเทศก์เยาวชน เรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานการมีส่วนร่วม

ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวกล่าวว่า อยุธยาจะมีการขึ้นมีรถราง ส่วนสุขโขทัยมีรถราง
ให้เช่าจักรยาน และมีกิจกรรมเปิดให้ชมตอนกลางคืน ทำบุญตามวัดต่างๆ จัดเทศกาลให้นักท่องเที่ยว
มาเที่ยวตามอุทยานฯ เช่นวันลอยกระทง วันปีใหม่ เป็นต้น โดยมีการแสดงพื้นบ้าน เช่นลิเก ลำกลอง
ยาว กิจกรรมการแสดงการขุดค้นบูรณปฏิสังขรณ์ร่วมกับการท่องเที่ยวเพื่อเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว
เที่ยว หรืออาจจะเป็นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำควมสะอาดสถานที่โบราณสถานต่างๆ
ดังที่กล่าวไปข้างต้นว่าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรนอกจากจะมีส่วนที่เป็นโบราณสถานแล้ว ยัง
มีส่วนที่เป็นทางธรรมชาติด้วยเพราะว่าป่าไม้ในอุทยานประวัติ ศาสตร์กำแพงเพชรเป็นต้นไม้ที่ขึ้นเอง
บางต้นเป็นต้นไม้โบราณหาชมไม่ได้แล้ว ควรมีการพัฒนาในส่วนการท่องเที่ยวทางธรรมชาติเพื่อให้
เป็นแหล่งเรียนรู้ด้วย

การอภิปรายผลการศึกษา

ในการวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จะประกอบไปด้วยหลัก 10 ประการ ดังนี้

1. อนุรักษ์โดยใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource in a Sustainable Manner)

2. ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นกับการลดของเสีย (Reducing Over-Consumption and Waste)
3. รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม (Maintaining Diversity)
4. ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism in Planning)
5. นำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting Local Economics)
6. การมีส่วนร่วมโดยการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น (Involving Local Communities)
7. มีการประชุมกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting Stakeholders and the Public)
8. การพัฒนาบุคลากร (Training Staff)
9. การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลอย่างพร้อมมูล (Marketing Tourism Responsibly)
10. ประเมินผล ตรวจสอบและวิจัย (Undertaking Research)

จากหลักทั้ง 10 ข้อนี้ หากสามารถทำได้เพียงอย่างใดอย่างหนึ่งก็ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเช่นกัน ในกรณีนี้ การจัดการของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรมีการอนุรักษ์โดยใช้ทรัพยากรอย่างพอดีคือตามแนวคิดของอุทยานประวัติศาสตร์ที่เน้นการอนุรักษ์เป็นหลัก จึงทำให้อุทยานประวัติศาสตร์แห่งนี้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวและทรัพยากรแต่เพียงพอดีแต่อย่างไรก็ตามควรมีการส่งเสริมในเรื่องการประสานงานและความร่วมมือระหว่างทุกฝ่ายของหน่วยงานราชการและหน่วยงานเอกชนในท้องถิ่น

ในเรื่องความสามารถในการรองรับของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรนั้น ทางอุทยานฯ ยังไม่เคยมีการศึกษาในเรื่องนี้อย่างจริงจัง ซึ่งจะต้องศึกษาทั้ง 4 ด้านคือ ด้านกายภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ จึงทำให้ไม่สามารถคำนวณความเสื่อมสภาพหรือกำหนดแนวทางการจัดการและการแก้ไขที่ชัดเจนได้

4.2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน

นักวิชาการกล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการโบราณสถานต้องมีระดับขั้นของการมีส่วนร่วม “ถ้ามีความสำคัญไม่ค่อนมาก เป็นความสำคัญระดับท้องถิ่นประชาชนเข้าร่วมได้เต็มที่ ส่วนถ้าเป็นความสำคัญระดับชาติ จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้เพียงบางขั้นตอน” (โรจน์ คุณเอนก, สัมภาษณ์) เช่น อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ระดับนานาชาติ ทั่วโลกจะให้ความสำคัญหมดจึงได้รับยกย่องให้เป็นมรดกโลก และการที่ได้รับขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก จะมีพหุภพกระเปียบต่างๆ การจัดการจะมีระเบียบข้อบังคับที่มีกฎหมายรองรับไว้ ส่วนผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐกล่าวว่า การบริหารจัดการอุทยานประวัติศาสตร์โดยทั่วไป การดูแลพื้นที่ที่แจ่งและขอ

ความร่วมมือจากประชาชนที่มีบ้านอยู่ใกล้ให้เป็นหูเป็นตา ให้กับอุทยานประวัติศาสตร์แต่ก็ยังไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควรอาจจะเป็นเพราะ “การบริหารจัดการอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรในปัจจุบันค่อนข้างดีทีเดียวจนเกินไป” (จุลพันธ์ ทับทิม, สัมภาษณ์) ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการจังหวัดกำแพงเพชร ได้เสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า “อาจจะให้มีการมีส่วนร่วมในลักษณะภาคเอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมบ้างในการดูแล แล้วมีหัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์หรือเจ้าหน้าที่เพียงแค่ 2 – 3 คนในการดูแลไม่ให้ผิดกฎหมายอุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งภาครัฐไม่ต้องลงทุนในการบูรณะส่วนนี้อีก ให้ทำสัญญากันไว้ว่าจะดูแลผลประโยชน์สถานอย่างไร แล้วมีการประเมินผลเป็นระยะ” (จารึก ปิ่นประภา, สัมภาษณ์)

ประชาชนในท้องถิ่นกล่าวว่าทำให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมก็ดี แต่ต้องจัดการที่ดี ซึ่งในปัจจุบันได้กำหนดให้ภาคเอกชนและประชาชนในท้องถิ่นได้เข้าไปมีส่วนร่วมอยู่แล้วในการเป็นคณะกรรมการของอุทยานโดยตำแหน่ง เช่น หัวหน้าสำนักงานจังหวัด หัวหน้าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด หัวหน้าพัฒนาจังหวัด และผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ ถ้ามองแล้วจะเป็นในลักษณะที่เป็นนามธรรมมากกว่ารูปธรรม คือการที่ทางอุทยานให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในจุดนี้ก็แค่ทำตามกฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดไว้ แต่ประชาชนที่เข้าร่วมประชุมจะไม่มีอำนาจหรือสิทธิ์ในการตัดสินใจจะขึ้นกับหัวหน้าอุทยานเพียงผู้เดียว นอกจากนี้นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสระแก้วกล่าวแย้งว่า “ไม่เห็นด้วยที่จะทำให้เป็นกึ่งรัฐกึ่งเอกชนเพราะการลงทุนสูงแต่ผลตอบแทนมันน้อย ไม่สามารถตีเป็นตัวเงินได้ และขั้นตอนการมีส่วนร่วมคิดว่าประชาชนน่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมขั้นตอนการตัดสินใจให้อยู่ในกรอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ เรื่องผลประโยชน์ก็ต้องดูดีๆ ด้วยอาจทำให้คนลืมเรื่องความเป็นมรดกของชาติไปก็ได้ ด้วยความที่เป็นคนไทยเราไม่ควรไปปรุงแต่งอะไรเท่าไร เป็นความเชื่อของคนโบราณ” (พีรพงศ์ ทรัพย์พฤติกุล) ส่วนภาคเอกชนส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นว่ายากให้ประชาชนและภาคเอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมได้มากกว่านี้ เพราะมองว่ากรมศิลปากรหรือหน่วยงานจากภาครัฐทางจังหวัดจะมีงบประมาณหรือจำนวนเจ้าหน้าที่ในการบริหารจัดการพื้นที่หรือด้านต่างๆ ของอุทยานไม่เพียงพอ และภาครัฐอาจจะมองไม่เห็นปัญหาแบบลึกๆ ก็ได้ ส่วนใหญ่ภาครัฐจะมองภาพกว้างๆ ต้องให้ประชาชนหรือภาคธุรกิจเข้าไปช่วยในการจัดการและพัฒนาตัวอุทยานประวัติศาสตร์ แต่ก่อนอื่นต้องมีการปลูกฝังให้คนในท้องถิ่นเข้าใจในประวัติศาสตร์และความสำคัญก่อนเพื่อให้เข้าใจว่าโบราณสถานมีความสำคัญอย่างไรบ้าง การที่จะมาร่วมมือกันจะได้ไม่ไปในทางลบที่ทำลายโบราณสถานรูปแบบของการเข้าไปมีส่วนร่วม เช่น มีการแสดงวิถีชีวิตวัฒนธรรม ร้านค้าที่อิงทางประวัติศาสตร์ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นต้น

การอภิปรายผลการศึกษา

การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่างๆ ของอุทยานประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าจะทำให้อุทยานประวัติศาสตร์มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วในการดำเนินงานเพราะเพียง

แค่อาศัยนโยบายจากภาครัฐแล้วคนในท้องถิ่นไม่เห็นคุณค่าหรือไม่ให้ความร่วมมือกันก็จะทำให้อุทยานประวัติศาสตร์ไม่สามารถมีการพัฒนาไปในทางที่ดีได้ ลักษณะของการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ในกรณีของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรสามารถวิเคราะห์ลักษณะของการมีส่วนร่วมได้ดังนี้

1. ความต้องการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิด วางแผนและการตัดสินใจ

การมีส่วนร่วม ซึ่งมี 3 ขั้นตอน คือ เรื่องการริเริ่ม การตัดสินใจ และการตัดสินใจปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนในท้องถิ่นหรือหน่วยงานเอกชนยังไม่ค่อยมีให้เห็นชัดเจนจากผลการศึกษาและตารางที่ 4.20 พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิด วางแผน และการตัดสินใจนั้น ส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับปานกลาง (ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 2.34 - 3.66) อันได้แก่ การเข้าร่วมวางแผนพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย 3.50) การเข้าร่วมคัดเลือกกรรมการคณะกรรมการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย 3.36) การเข้าร่วมเสนอโครงการหรือกิจกรรมท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (ค่าเฉลี่ย 3.52) และการเข้าร่วมกำหนดกฎเกณฑ์ หรือมาตรการที่ใช้สำหรับการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับนโยบายท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ย 3.43)

ซึ่งในปัจจุบันได้ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการอุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งจะเข้ารับฟังการประชุม ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญปี 2540 กำหนดไว้ แต่ยังไม่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการริเริ่ม ดำเนินการต่างๆเองซึ่งมีความเป็นอิสระมากขึ้น มีส่วนร่วมให้มากขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ปี 2550 ที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าควรให้ความสำคัญในหัวข้อนี้มากที่สุดในการตัดสินใจต่างๆของอุทยานประวัติศาสตร์เพราะเสมือนว่าเป็นทรัพยากรของคนในท้องถิ่น คนในท้องถิ่นก็ต้องร่วมใจกันตัดสินใจว่าจะให้เป็นอย่างไรต่อไป

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการประกอบด้วยการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ จากผลการศึกษาพบว่าประชาชนท้องถิ่นต้องการมีส่วนร่วมระดับมากในการเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (คะแนนเฉลี่ย 3.75) และมีความต้องการมีส่วนร่วมระดับปานกลาง ในการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในการจัดงานหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (คะแนนเฉลี่ย 3.13) ซึ่งอุทยานประวัติศาสตร์มีการบริหารงานแบบภาครัฐแต่เพียงผู้เดียว จะมีการบริหารโดยมีหัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์มีตำแหน่งสูงสุด แต่ก็มีการประสานขอความร่วมมือจากคนในท้องถิ่นที่อยู่ใกล้เขตโบราณสถานให้ช่วยกันดูแลเป็นหูเป็นตาบ้าง ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการที่มีเขตพื้นที่อยู่ในเขต

อุทยานประวัติศาสตร์ตั้งแต่เขตโรงเรียนกำแพงเพชรถึงโรงเรียนเทคนิค และชุมชนป็นตำริที่อยู่ที่ใกล้เคียงเขตโบราณสถานมากที่สุด ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าขั้นตอนการมีส่วนร่วมในส่วนนี้ที่เน้นในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติก็ควรให้ทุกคนในท้องถิ่นร่วมกันดำเนินการไม่อย่างนั้นก็จะเป็นเพียงแค่นโยบายซึ่งไม่อาจประสบความสำเร็จในการดำเนินการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นสมบัติของท้องถิ่นได้เลย

3. ความต้องการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรจะเห็นว่าทุกหัวข้อในตารางที่ 4.20 ประชาชนท้องถิ่นต้องการมีส่วนร่วมในระดับมากถึงมากที่สุดกล่าวคือประชาชนต้องการมีส่วนร่วมมากในด้านการแบ่งปันผลประโยชน์ ผลการศึกษาพบว่า ในเรื่องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมกันดูแลผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ย 3.92 การให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าทำงานที่เกิดจากการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ย 3.86 การให้มีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนมีค่าเฉลี่ย 3.81 และการให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการกำกับดูแลผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ย 3.80 จะเห็นได้ว่าการให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามีส่วนร่วมในเรื่องของการมีผลประโยชน์จะทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความสนใจอยากเข้ามาประกอบธุรกิจที่เป็นรายได้แก่คนในท้องถิ่นในเขตอุทยานประวัติศาสตร์หรือว่าเป็นธุรกิจที่เชื่อมต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการด้านบริษัทนำเที่ยว ร้านขายของที่ระลึก โรงแรม และมัคคุเทศก์ แต่การที่จะเข้ามาประกอบธุรกิจได้จะต้องมีการปลูกฝังให้ผู้ประกอบการภาคเอกชนมีความเข้าใจในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรก่อน ต้องทำธุรกิจโดยไม่ทำลายทรัพยากรโบราณสถานและทรัพยากรทางธรรมชาติ ป่าไม้ ต้นไม้ ต่างๆที่อยู่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ และให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของกฎหมายอย่างเคร่งครัด ไม่ทำให้เกิดทัศนยะจุจาดทำลายทัศนียภาพอันดีของเขตโบราณสถาน แต่นอกเหนือจากสิ่งอื่นใดต้องคำนึงถึงความเป็นมรดกที่ได้รับตกทอดไว้จากบรรพบุรุษอดีตกาลต้องให้มีการคงไว้ของโบราณสถานในสภาพเดิม ให้มีการเปลี่ยนแปลงตัวโบราณสถานน้อยที่สุดหรือไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงก็จะเกิดผลดีที่สุด

4. ความต้องการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ผลการศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการดำเนินการการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ย 3.32 การร่วมกำหนดแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ย 3.52 การให้มีการกำหนดแนวทางในการประเมินผลการดำเนินการมีค่าเฉลี่ย 3.60 การเข้าร่วมในการปรับปรุงกฎเกณฑ์หรือมาตรการที่ใช้มีค่าเฉลี่ย 3.51 และการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรมีค่าเฉลี่ย 3.94 ซึ่งในดำเนินการไปได้สักระยะหนึ่งหรือระหว่างทาง

ดำเนินการต้องมีการประเมินผลการดำเนินการ เพื่อทบทวนประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ได้ดำเนินการมาทั้งหมด ในกรณีที่เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ระดับชาติ ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลกจาก UNESCO อย่างอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ซึ่งการบริหารงานจะขึ้นกับกรมศิลปากร และกรมศิลปากรก็จะมีหน้าที่ในการตรวจสอบชั้นหนึ่ง ถ้ามีปัญหาระดับที่ร้ายแรงแบบลงในสื่อต่างๆ ก็จะมีเจ้าหน้าที่จาก UNESCO มาตรวจสอบประเมินผลการดำเนินการและการจัดการของอุทยานประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลค่อนข้างทำได้ยาก แต่น่าจะมีการประเมินผลในลักษณะความพึงพอใจของประชาชนในท้องถิ่นเบื้องต้นได้ อาจจะเปิดให้มีการประชุมประเมินผล แล้วประชาชนหรือหน่วยงานภาคเอกชนไปรับฟังเป็นการประชุมประจำปี แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปแสดงความคิดเห็นประเมินผลการดำเนินงาน หรือเมื่อดำเนินโครงการแต่ละปีสิ้นสุดลง

กล่าวโดยสรุป กลุ่มนักวิชาการ ผู้ประกอบการต่างๆ และประชาชนท้องถิ่นได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมที่น่าสนใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนไว้ดังต่อไปนี้ กลุ่มนักวิชาการกล่าวว่า “อุทยานฯ ควรจะมีการบูรณะตามแผนแม่บทก่อน แล้วต้องมีการทำวิจัยตามมาด้วย” (โรจน์ คุณเอนก, สัมภาษณ์)

1) บัณฑิตศิลปากรเวลาเบิกตัวจะขึ้นกับว่ามาในกลุ่มช่วงไหน เช่น ตัวอุยธยาแต่ได้ตัวบางเชิงซึ่งนักท่องเที่ยวบางคนอยากจะเก็บสะสมบัตรเข้าชมเป็นที่ระลึกก็รู้สึกว่าจะไม่น่าเก็บตัวไว้ก็ทำให้ไม่เป็นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ 2) อุทยานประวัติศาสตร์มักจะมีขาดเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ควรมีการพัฒนารูปแบบสถาปัตยกรรม 3) ตัวศูนย์ข้อมูลน่าจะมีการแสดงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เช่น ถึงขยะก็ควรให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ไม่เป็นสินค้าเหมือนในปัจจุบันหรือพวกป้ายต่างๆ ก็ไม่ควรเป็นสีน้ำตาล อาจจะแสดงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นได้ หรืออาจจะไปดูสถาปัตยกรรมกำแพงเพชรอันไหนเด่นก็นำมาทำให้เป็นเอกลักษณ์ 4) อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรสมัยก่อนไม่ใช่เมืองหลักเป็นแค่เมืองลูกหลวงเท่านั้นจึงทำให้ไม่มีคนสนใจมากนัก จังหวัดควรสร้างเอกลักษณ์ของท้องถิ่นออกมา 5) การประชาสัมพันธ์และการจัดการแสดงต้องร่วมกันทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เช่น การออกบูทงานไทยเที่ยวไทยซึ่งอาจจะให้ภาครัฐมาร่วม หรือมีตัวแทนจากชุมชนจังหวัดกำแพง เพชรมาประชาสัมพันธ์พร้อมกับสินค้า OTOP ของจังหวัดกำแพงเพชร 6) การให้ความรู้เรื่องการบูรณะหรือการอนุรักษ์แก่ชาวบ้าน ควรมีการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้คนในชุมชนบ้าง จะได้ทำให้คนในชุมชนมีความเข้าใจสามารถทำได้ เป็นการสร้างงานอีกอย่างหนึ่งและประชาชนในท้องถิ่นจะได้รู้สึกห่วงแหนในทรัพยากรของตนด้วย” (ศ.ดร.ตรีใจ บูรณสมภพและประกอบศิริ ภักดีพิณี, สัมภาษณ์)

ผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐกล่าวเสริมว่า “การที่คนจะมาเที่ยวจังหวัดกำแพงเพชรนั้นจะต้องดึงนักท่องเที่ยวมาจากจังหวัดสุโขทัย ทำให้นักท่องเที่ยวเห็นความแตกต่างของศิลปะความสมบูรณ์ ต้องมีมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ดีมากกว่านี้” (จุลพันธ์ ทับทิม, สัมภาษณ์) และ “อุทยาน

ประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเพิ่งเริ่มพัฒนากำแพงเมือง หน้าเมืองสิ่งที่จะต้องจัดทำตามมาคือโปรแกรมนักท่องเที่ยว ต้องมีมาตรการท่องเที่ยวที่ชัดเจนเพราะไม่เคยมีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ส่วนนี้ควรจะต้องมีการเปิดอบรมให้เจ้าหน้าทีที่มีความรู้เป็นบุคลากรพาชมว่าควรทำอย่างไรถ้ามีนักท่องเที่ยวจำนวนมากๆอย่างพร้อมกันทีเดียว1,000 คนการจัดสินค้าแบบครบวงจรอาจมีลานขายของเป็นซุ้มหญ้าแฝกรองรับนักท่องเที่ยว มีการขายสินค้าOTOP แล้วก็อาจจะจัดนิทรรศการหมุนเวียนได้”

(ธนสิทธิ์ คชศิลา , สัมภาษณ์) ประชาชนท้องถิ่นกล่าวว่า “ควรมีการแบ่งงานกันทำไม่ใช่ทำคนเดียวรู้คนเดียว ในการประชุมบางครั้งหัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์คุยคนเดียวหมด ควรมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน อยากให้หัวหน้าอุทยานมีส่วนร่วมกับชุมชนบ้าง การยกให้ท้องถิ่นดูแลอุทยานประวัติศาสตร์นั้นเป็นไปได้ยากเพราะมีงบประมาณน้อย ทางอุทยานฯ ได้งบประมาณจากกรมศิลป์และจังหวัดอยู่แล้วซึ่งเป็นจำนวนมากพอสมควร”(สำเร็จ ศรสวัสดิ์, สัมภาษณ์) และควรจูงใจแหล่งท่องเที่ยวอื่นไปเกี่ยวข้องด้วยกับอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร แทนที่จะเห็นแต่อาคารเก่าๆอย่างเดียว อาจมีการจัดแสดงเป็นรอบให้คนชมสิ่งที่เห็นแบบ จำลองการแต่งกายหรือทำงานในนั้นให้มีลักษณะเป็นเมืองโบราณเหมือนเข้าไปอยู่ในนั้นให้มีความกลมกลืน มีร้านอาหารที่ภูมิทัศน์เป็นร้านเก่าๆแบบร้านอาหารเชิงอนุรักษ์ มีรถม้า เกวียนช้างนำเที่ยว กลุ่มบริษัททัวร์กล่าวว่าควรปรับปรุงการบริการขั้นพื้นฐาน เช่นโรงแรม รีสอร์ท ร้านอาหารและควรมีสาธารณูปโภคอื่นๆในการเดินทางทางให้สะดวกขึ้น และควรหาจุดเด่นอะไรมาขายเป็นงานประเพณี 2 – 3 ประเพณี ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวกำแพงเพชร และควรมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในอุทยานประวัติ ศาสตร์ขึ้นมา เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลให้นักเรียนและนักศึกษาหาข้อมูลได้ และควรมีการจัดงานแสดง แสงเสียง และมีการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น ร่วมกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนควบคู่กันไป หรือจัดเป็น Homestay แบบที่บ้านทานปราสาทที่โคราช เป็นชุมชนโบราณแหล่งขุดค้นโครงกระดูกก็กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ส่วนผู้ประกอบการมัคคุเทศก์ก็มองว่าควรมีเจ้าหน้าที่ดูแลบูรณะให้ดีในส่วนที่เป็นของจังหวัดกำแพงเพชรแต่บางส่วนก็อยู่ในความดูแลของสุโขทัยก็ควรให้กำแพงเพชรดูแลเอง เพราะสุโขทัยไม่ได้เข้ามาดูแลเท่าไรนักและกลุ่มผู้ประกอบการโรงแรมกล่าวว่าจังหวัดกำแพงเพชรจะได้เปรียบเพราะมีช้างโบราณอยู่ที่เมืองกำแพงเพชรน่าจะทำได้มาก ข้อมูลของการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์จังหวัดกำแพงเพชร ยังเป็นคนละส่วนกัน ควรมีการรวมกันให้ข้อมูลเหมือนกันเป็นกลุ่มเดียวกัน และ หน่วยงานของอุทยานฯไม่ค่อยสนใจนักท่องเที่ยวเท่าไรนักส่วนใหญ่จะเน้นการอนุรักษ์อย่างเดียว เช่น เจ้าหน้าที่อุทยานควรปรับปรุงด้านบริการให้ดี ส่วนปัญหาที่สำคัญก็คือการคมนาคมไม่สะดวก ควรมีการปรับปรุงเพราะนักท่องเที่ยวเดินทางไปส่วนอื่นๆของอุทยานฯไม่ค่อยได้ ไม่มีรถประจำทางและรถไฟฟ้าของจังหวัดเมื่อติดต่อกี่ใช้เวลาค่อนข้างนานส่วนผู้ประกอบการส่วนใหญ่จะบอกว่าอยากให้มีการประชาสัมพันธ์ให้มากกว่านี้ อาจจะออกเป็นสื่อต่างๆ ดังที่กล่าวไปข้างต้น เช่น โทรทัศน์มีการโฆษณาให้คนรู้จักเมืองกำแพงเพชรมากขึ้น และ ควรมีการทำกิจกรรมต่างๆโดยใช้

ทรัพยากรที่มีอยู่ในอุทยาน อาจจะจัดร่วมกับศูนย์ OTOP โดยมีคณะกรรมการขึ้นมาและควรเปิด
อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมมากกว่านี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรม บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรและการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการอุทยานฯ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพโดยใช้แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างประชาชนใน 4 ตำบล คือ ตำบลหนองปลิง ตำบลสระแก้ว ตำบลในเมือง ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร การใช้แบบสอบถามประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างดังนี้ ประชาชนในท้องถิ่น 415 คน การสัมภาษณ์ประกอบไปด้วยนักวิชาการ 5 คน ผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐ 3 คน ประชาชนในท้องถิ่น 4 คน ผู้ประกอบการธุรกิจด้านการท่องเที่ยวด้านบริษัทนำเที่ยวที่ตั้งภายในจังหวัดกำแพงเพชร 2 คน บริษัทนำเที่ยวที่ตั้งภายในกรุงเทพมหานคร 3 คน ผู้ประกอบการด้านโรงแรม 6 คน ผู้ประกอบการด้านขายของที่ระลึก 5 คน และผู้ประกอบการมัคคุเทศก์ในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยการกระจายและไม่ซ้ำมัคคุเทศก์คนเดิมจำนวน 5 คน การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และแบบสอบถามนั้น จะแบ่งการวิเคราะห์เป็น 2 ประเภท คือ บทสัมภาษณ์ จะใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยใช้ทฤษฎีที่สำรวจไว้ในเบื้องต้นมาวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมา ในขณะที่แบบสอบถามจะใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณด้วยการใช้โปรแกรม SPSS แจกแจงความถี่ของคำตอบ แล้วนำเสนอเป็นความเรียง

5.1 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

5.1.1 อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรและการท่องเที่ยว

จังหวัดกำแพงเพชรประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก สังคมจึงเป็นสังคมแบบเพาะปลูก ฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนในจังหวัดภาพรวมไปในทิศทางที่ดี ในช่วงที่เศรษฐกิจตกฟองในปี 2540 จังหวัดกำแพงเพชรไม่ค่อยได้รับผลกระทบมากนักเพราะเป็นสังคมเกษตรกรรมไม่มีสินค้าค้าขายมากจึงไม่ได้รับผลกระทบด้านนี้มากนัก มีความหลากหลายวัฒนธรรมเพราะมีการอพยพย้ายถิ่นมาจากหลายถิ่นฐาน

ส่วนการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร นโยบายยุทธศาสตร์ ได้เน้นการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมเป็นหลัก ซึ่งทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์โบราณ

สถานโบราณวัตถุก็มีความสวยงามและสมบูรณ์ แต่ยังขาดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน ปัญหาการครอบครองพื้นที่ ทำให้การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวยังไม่ประสบความสำเร็จ ส่วนด้านการตลาดการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า

5.1.2 แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ความต้องการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นวางแผนและการตัดสินใจจากการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างต้องการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากด้วยกฎหมายข้อบังคับที่เคยกำหนดการมีส่วนร่วมของประชาชนยังคงมีกรอบจำกัดอยู่ข้างในปี 2540 แต่มีแนวโน้มที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น วางแผน และการตัดสินใจดำเนินการต่างๆเองซึ่งมีความเป็นอิสระมากขึ้นมีส่วนร่วมให้มากขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ปีพ.ศ. 2550 ที่กำหนดไว้

ความต้องการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ จากการศึกษพบว่า กลุ่มตัวอย่างต้องการมีส่วนร่วมระดับมาก คือด้านเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และมีความต้องการมีส่วนร่วมระดับปานกลาง คือ การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในการจัดงานหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากข้อแรกในการต้องการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น วางแผนและการตัดสินใจ กล่าวคือ เมื่อมีความต้องการในการวางแผนการดำเนินงานในด้านการพัฒนาแล้ว ก็พร้อมที่จะลงปฏิบัติด้วย อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดในด้านกฎหมายในอดีตที่ประชาชนยังไม่ทราบว่าตนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้มาก-น้อยแค่ไหน อย่างไร จากการศึกษาพบว่าประชาชนในท้องถิ่นมีความต้องการในระดับปานกลางที่จะเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการปฏิบัติงานหรือคณะกรรมการจัดงาน และกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆของอุทยานประวัติศาสตร์

ความต้องการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยว จากการศึกษพบว่าประชาชนท้องถิ่นต้องการมีส่วนร่วมอย่างมากในการบริหารจัดการอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.67 ถึง 5.00) ซึ่งการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์อาจเป็นไปได้ในลักษณะของการเข้ามาประกอบธุรกิจในพื้นที่อุทยานฯ เพราะรายได้ของประชาชนในท้องถิ่นก็ค่อนข้างจำกัด ประกอบกับในปัจจุบันทางอุทยานฯก็ยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามาประกอบกิจการใดๆในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ดังนั้นหากมีการพัฒนาการท่องเที่ยวแล้วจะทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้นและมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างทั่วถึงนั่นเอง

ความต้องการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่จะมีความต้องการในระดับปานกลาง และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจความหมายตลอดจนวิธีการปฏิบัติในการติดตามและประเมินผล ส่วนในหัวข้อการมีส่วนร่วมการประเมินผลการพัฒนา นั้นพบว่าประชาชนท้องถิ่นแสดงความต้องการในระดับมากทำให้เชื่อว่าประชาชนกลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อและต้องการที่จะพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

5.1.3 การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์และการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมทั้งปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพแก่สมาชิกของสังคมในปัจจุบันและในอนาคต อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรในปัจจุบันมีการจัดการในเชิงอนุรักษ์อยู่แล้วซึ่งถ้าหากมีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวควบคู่กันไปจะสามารถพัฒนาไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรได้ ส่วนเรื่องของความสามารถในการรองรับนั้น อุทยานประวัติศาสตร์ยังไม่ได้ทำการศึกษาใดๆเลยในเรื่องนี้

5.1.4 กิจกรรมเชิงอนุรักษ์ภายในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

ในปัจจุบันอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร มีรถไฟฟ้างิ่ง มีมัคคุเทศก์ประจำรถไฟฟ้างิ่ง ซึ่งในรถไฟฟ้างิ่งมีบริการอัตโนมัติด้านภาษาถึง 5 ภาษาด้วยกัน อันได้แก่ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาฝรั่งเศส มีศูนย์ข้อมูล 2 แห่งสำหรับบริการนักท่องเที่ยวโดยศูนย์ข้อมูลแห่งใหม่มีการแสดงและเล่าเรื่องราวเป็นละคร Multimedia โดยภาพรวมแล้วภายในศูนย์ข้อมูลใหม่นี้สร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ภายในอุทยานฯ ยังมีการแสดงแสง สี ในวันหยุดเล่นเพลง และมีกิจกรรมในวันสำคัญ เช่น กิจกรรมสำหรับเด็กนักเรียนชั้นประถมและมัธยม โดยร่วมมือกับทางโรงเรียนจัดกิจกรรมให้ความรู้ตามฐานต่างๆ ภายในอุทยานฯ เป็นต้น

5.2 ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. การจัดการกิจกรรมเชิงอนุรักษ์

ควรจัดสัมมนาหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ใช้พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ให้มากขึ้น เช่น การแข่งจักรยานแรลลี่ วิ่งมาราธอนแล้วมีรางวัลให้จะทำให้มีคนสนใจมากขึ้นและควรมีกิจกรรมที่สนุกสนานสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มเด็กและนักเรียน/ นักศึกษาด้วยซึ่งอาจมีลักษณะคล้ายกิจกรรมที่

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติทำขึ้น ที่สำคัญทุกกิจกรรมต้องปลูกฝังและส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานเข้าไปด้วย มีการจัดงานที่มีการแสดงนาฏศิลป์ไทยบริเวณอุทยานฯ เพื่อจูงใจให้นักท่องเที่ยวไปเที่ยวชม ควรเปิดให้ชมและจัดแสดงในขณะที่กำลังทำการบูรณะหรือขุดค้นแหล่งโบราณสถานบ้าง และจัดให้มีจัดกิจกรรมค่ายพักแรมสำหรับเยาวชนและทัศนศึกษาแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ มีการจัดฝึกอบรมประชาชนในท้องถิ่นให้มีความรู้เรื่องอุทยานประวัติศาสตร์

จัดทำโครงการต่างๆ ที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ภายในอุทยานประวัติศาสตร์ เช่นโครงการประกวดภาพถ่าย ภาพวาด เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอุทยานฯ มีรูปภาพแสดงในเรื่องวิถีและการอนุรักษ์ว่าทำอย่างไร และควรเพิ่ม วิดีโอ แสดงเรื่องการอนุรักษ์ไปด้วย มีกิจกรรมให้โรงเรียนพานักเรียนมาช่วยกันดูแลและทำความสะอาดกันและเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวมาร่วมกันอนุรักษ์และทำความสะอาด

จัดให้มีกลุ่มสมาชิกของอุทยานฯ เพื่อส่งข่าวสารข้อมูลในการจัดแสดงนิทรรศการ เคลื่อนไหวของอุทยานประวัติศาสตร์ให้กลุ่มสมาชิกที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแล้วแจ้งความประสงค์ที่จะสมัครเป็นสมาชิกและมีกระจายข่าวกิจกรรมต่างๆ ที่จัดส่งผ่าน e-mail สำหรับกลุ่มที่มาสมัครเป็นสมาชิกใน Website ของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

ควรมีการจัดนิทรรศการหมุนเวียนขึ้น โดยหมุนเวียน ทุกๆ 3 เดือน แต่ถ้าเรื่องไหนเป็นเรื่องที่ประชาชนสนใจมากอาจจะอยู่ที่ 1 ปี แล้วแต่การสำรวจความพึงพอใจต่อการจัดงานครั้งนั้นๆ โดยให้เป็นเรื่องราวจัดแสดงสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจและประเพณีเฉพาะของจังหวัดกำแพงเพชร เช่น บ้านพระไอยการวิบูลย์ 5 ที่ตำบลนครชุม จัดแสดงแหล่งโบราณต่างๆ ภายในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และอาจจะสลับกับจัดตามวันสำคัญต่างๆ ของแต่ละช่วงเวลานั้น เช่น ปีเฉลิมฉลองครบรอบ 80 พรรษาในหลวงจะมีการจัดแสดงพระราชกรณียกิจต่างๆ เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมของชุมชน

ควรให้ข้าราชการหรือ ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมและรับรู้เรื่องการทำงานของอุทยานประวัติศาสตร์ ในส่วนของร้านค้า/ร้านอาหาร/ของที่ระลึกควรให้ภาคเอกชนมาประมูลเพื่อเข้ามาทำร้านค้าได้บางส่วนในพื้นที่ที่ทางอุทยานฯ จัดไว้ให้ ควรส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นประกอบธุรกิจที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวของอุทยานฯ เช่นจัดทำที่พักอาศัยลักษณะ Homestay จะทำให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ควรมีการอบรมให้ความรู้ในการบูรณะต่างๆ แก่ชาวบ้านเพื่อให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการบูรณะโบราณสถานเหล่านั้น เพราะปัจจุบันความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการอนุรักษ์ยังจำกัดอยู่ในกลุ่มของเจ้าหน้าที่กรมศิลปเท่านั้น นอกจากนี้ ทางจังหวัดหรือ

ทางอุทยานฯ ควรจัดอบรมให้แก่คนในชุมชนบริเวณใกล้เคียงอุทยานฯ เกี่ยวกับวิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วย

ควรให้สิทธิพิเศษบางอย่างแก่นักท่องเที่ยวที่เป็นคนกำแพงเพชรที่เดินทางมาเที่ยวชมอุทยานฯ เช่น ให้ส่วนลด 50 เปอร์เซ็นต์หรือเข้าชมฟรี เพื่อเป็นการดึงดูดหรือกระตุ้นให้คนกำแพงเพชรมาเที่ยวและเรียนรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ของจังหวัดกำแพงเพชรและของอุทยานประวัติศาสตร์แห่งนี้

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาด้านขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เพื่อจะได้ทราบความสามารถในการรองรับของอุทยานประวัติศาสตร์ด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านพื้นที่กายภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ เพื่อจะได้นำไปพัฒนาในด้านนั้นๆ ได้อย่างไม่มีผลกระทบ

2. ควรมีการศึกษาด้านศักยภาพของอุทยานประวัติศาสตร์โดยใช้ตัวชี้วัดประเมินออกมา จะได้ทราบว่าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรยังขาดศักยภาพด้านใดมากที่สุด อาทิเช่น ศักยภาพของสิ่งอำนวยความสะดวกภายในอุทยานฯ ศักยภาพในการเข้าถึงอุทยานฯ เป็นต้น

3. ควรมีการศึกษาเรื่องการจัดการด้านพื้นที่ (Zoning) ให้ชัดเจนเพื่อประโยชน์ในการจัดสรรพื้นที่ของอุทยานฯ อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

5.3 ข้อจำกัดและอุปสรรคในการวิจัย

ในการเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยไม่ค่อยมีปัญหาและอุปสรรคในการวิจัยมากนัก เพราะกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐ ผู้ประกอบการท่องเที่ยวทั้งโรงแรม ของที่ระลึก บริษัทนำเที่ยว และประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความเข้าใจ และเห็นความสำคัญถึงโบราณสถานภายในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และอยากที่จะมีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนาให้อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

- กัลยา วานิชย์บัญชา, รองศาสตราจารย์ ดร. การใช้ SPSS FOR Windows .ในการวิเคราะห์ข้อมูล, พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่บริษัทธรรมสาร, 2550.
- ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์,รองศาสตราจารย์. การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว .ภาควิชาศิลปอาชีพ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542.
- ถวิลวดี บุรีกุล, ดร. การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พาณิชพระนคร, 2548.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- พงศ์สานต์ พิทักษ์มหาเกตุ. ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดในการจัดตั้ง สหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปกเกล้า, 2538.
- วรรณภา ศิลปอาษา. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว. นนทบุรี: สำนักพิมพ์สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2549.
- สินชัย กระบวนแสง, ผู้ช่วยศาสตราจารย์. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว. นนทบุรี: สำนักพิมพ์สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2549.
- บทความ
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ดร. “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : ทางเลือกใหม่ของการเดินทาง”. นิตยสารสารคดี13, 153(พฤศจิกายน 2540):38.
- ทักษิณา นิยมรัตน์. “ความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity)แนวคิดและข้อจำกัดของการใช้”. จุลสารการท่องเที่ยว9, 1 (มกราคม– มีนาคม 2535): 61-65.
- ภราเดช พัทม์วิเชียร. “พัฒนาท่องเที่ยวไทยทิศทางที่ยั่งยืน”.จุลสารการท่องเที่ยว15,2 (เมษายน – มิถุนายน 2544): 4-7.

พงศธร เกษสำลี. “การท่องเที่ยวกับวัฒนธรรม”. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว 13, 4(ตุลาคม – ธันวาคม 2537): 5-7.

อานันท์ ปันยารชุน. “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน.” อุตสาหกรรมท่องเที่ยว 19, 12(เมษายน – มิถุนายน 2543): 4-9.

สัมภาษณ์

กนกวรรณ กลิ่งมัน. ผู้จัดการแอนด์วิวีรีสอร์ท . สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2551 .

ตรึงใจ บุรณะสมภพ. ประธานหลักสูตรการนันทนาการชาติการจัดการมรดกทางสถาปัตยกรรมกับการท่องเที่ยว คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2551

จรินทร์ ศรีวังราช. เจ้าของ Three J Guesthouse และ KHIONG MOD – DHAENG GARDEN.

สัมภาษณ์, 26 สิงหาคม 2551 .

จารุวัฒน์ สีตจรรย์. รองผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร. สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2551. .

จุลพันธ์ ทับทิม. นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร. สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2551.

ชาคริต ธีระสาโรช. นักวิชาการพัฒนาชุมชน 6 กลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนา สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และ ผู้จัดการศูนย์สินค้า OTOP. สัมภาษณ์, 6 สิงหาคม 2551.

ทองศักดิ์ ศรีเคลือบ. ผู้จัดการบริษัทฟู้ดจิวเวลรี่ (ประเทศไทย) จำกัด. สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2551. ทัศนีย์

โทรเชนบาเซ่. มัคคุเทศก์บริษัท Chai and sons. สัมภาษณ์, 12 สิงหาคม 2551.

ธนโชติ คุณสมนึก. เจ้าของบริษัททัวร์ธนโชติ. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551 .

ธนสิทธิ์ คชศิลา. นักวิชาการโบราณคดี อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร. สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2551.

ยงธนศรี พิมลเสถียร. ประธานสาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2551.

มานพ ศิริบุญลย์. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลนครชุม. สัมภาษณ์, 14 สิงหาคม 2551.

โรจน์ คุณอนเนก. อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2551.

เรวัต อุดมรัตน์ศิริชัย และ คุณ บรรเจิด เกตุเที่ยง. เจ้าของร้านพระซุ้มกอ ตำบลนครชุม. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.

วรินทร์ทราย สุขพินิจ. ผู้จัดการบริษัทแคมป์อิงไซด์ เซ็นเตอร์. สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2551.

วิชา จันทร์เชื้อ. ปลัดเทศบาลตำบลในเมือง. สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2551.

ภราเดช พัทม์วิเชียร. ที่ปรึกษาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยระดับ 11 อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2551.

พิสิฐ เจริญวงศ์ ผู้อำนวยการศูนย์ภูมิภาคว่าด้วยโบราณคดีและวิจิตรศิลป์กรุงเทพฯ (SPAFA). สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2551.

พิรพงศ์ ทรัพย์พุกทิกุล. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลสระแก้ว. สัมภาษณ์, 24 สิงหาคม 2551.

ประยูร สุดดา. ผู้จัดการโรงแรมชากังราว. สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2551.

ปานิสสา ผิวฝ่อง. มัคคุเทศก์ท้องถิ่นประจำองค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร. สัมภาษณ์. 15 สิงหาคม 2551.

ปิยนารถ อยู่เจริญ. มัคคุเทศก์ประจำรถไฟฟ้า. สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2551.

ศราวดี สุพะนัด. ประธานกลุ่ม ศิลปะประดิษฐ์จากใบลานและวัสดุธรรมชาติ บ้านศรีโยธิน. สัมภาษณ์, 6 สิงหาคม 2551.

สันติ อภัยราช. ประธานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร. สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2551 .

สำเริง ศรสวัสดิ์. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง. สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2551.

สุขใจ สืบมี. ประธานชุมชนตลาดคม. ก่อข่ายไข่ ตำบลอ่างทอง ขายผลิตภัณฑ์สินค้าจากก่ข่ายไข่. สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2551.

สุรชาติ เบญจสาธพร. ผู้จัดการบริษัท บริษัท Grand Orient Travel Co., Ltd. สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2551.

สุภพรรณิ ธีระศักดิ์. ผู้จัดการฝ่ายบุคคลโรงแรมนวัตน์. สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2551.

สุนิ แสงจัญ. ผู้จัดการโรงแรมมาลินีรีสอร์ท. สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2551.

โสธร ยิ่งพลจันทร์. ผู้จัดการ โรงแรมเพชรไฮเต็ล. สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2551.

อรพรรณ พุกน้อย. เจ้าของบริษัททัวร์ PA TOUR. สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2551.

อัจฉรีย์ อารัทธกานนท์. มัคคุเทศก์บริษัท Dietheim travel. สัมภาษณ์, 12 สิงหาคม 2551.

อนรรักษ์ อ่อนคำ. โคมไฟรูปวัดโบราณ. สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2551.

อภินันท์ คงชัย. มัคคุเทศก์บริษัท Chai and sons. สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2551.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

การท่องเที่ยวและกีฬา,กระทรวง “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” <[www.mots.go.th/.../Management
_And_Manage_Tourism .doc](http://www.mots.go.th/.../Management_And_Manage_Tourism.doc)> 6 กุมภาพันธ์ 2550.

การท่องเที่ยวและกีฬา, กระทรวง “การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”. < [http://www.mots.go.th/tour
description.htm](http://www.mots.go.th/tour_description.htm)> 30 ธันวาคม 2549.

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,กระทรวง “ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ”. < [http:// www. Enviro
nment.in.th/](http://www.Environment.in.th/) >10 เมษายน 2550.

จังหวัดกำแพงเพชร . “ กำแพงเพชร ” <[http://www.kamphaengphet.go.th/yuttasatkpp /yuttasatkpp.pdf](http://www.kamphaengphet.go.th/yuttasatkpp/yuttasatkpp.pdf)>
7 พฤศจิกายน 2550.

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, “Kotler”, <[http://elearning.bu .ac.th/mua/course /mk212/index .htm](http://elearning.bu.ac.th/mua/course/mk212/index.htm)>25
ธันวาคม 2549.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, “Zoning ”, < [http://www.
onep.go.th/ncecd/natural/art3.html](http://www.onep.go.th/ncecd/natural/art3.html)>.1 ตุลาคม 2550.

ศิลปากร,กรม. “อุทยานประวัติศาสตร์”. < [http://www.archaeological-data.go.th/His torical/park
.htm](http://www.archaeological-data.go.th/Historical/park.htm)>,1 กันยายน 2551.

สาวิตรี พิสนุพงศ์. โบราณสถานกับการท่องเที่ยว. ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ม.ป.ท, 2543.

Books

Arthur Pedersen. Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage
Site Mangers. UNESCO World Heritage Centre, 2002.

Cohen, J.M. and Uphoff, N. Rural. Development Participation: Concept and Measure for Project Design
Implementation and Evaluation. New York: Cornell University, 1977.

ICOMOS Thailand . 2 nd General Assembly of ICOMOS Thailand and International Scientific Symposium INTERPRETATION : from Monument to Living Heritage, Bangkok: Chulalongkorn University, 2007.

World Travel & Tourism Council. Thailand's Travel & Tourism-Economic Driver for the 21st Century. Travel & Tourism Creating Jobs, 1999

รายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์

โชคชัย พิพัฒนานิมิตและคณะ. “เพื่อพัฒนาแบบจำลองการท่องเที่ยวสำหรับจังหวัดกำแพงเพชร” .

วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2544.

รุ่งนภา จันทวิสมบูรณ์. “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน:กรณีศึกษาเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย”. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2546.

วัฒนาพร สุภญา. “แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาดอยตุง จังหวัดเชียงราย”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

ราเมศร์ พรหมชาติ. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร: กรณีศึกษาบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

พระมหาสุชาติย์ อ่อน. “การศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอนุรักษ์ ศึกษาเฉพาะกรณี : เส้นทางสายลำน้ำกก”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

ไพรัตน์ เตชะรินทร์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ในนโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน ในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย, กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, 2527.

ปิยพร ทาวีกุล. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา
บ้านไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร